

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ,
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του
ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174
της Δράσης 16972 ΤΑΑ**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

**«ΠΡΟΛΗΨΗ, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ»**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος:

ΥΠΟΕΡΓΟ: : ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174 της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

«ΠΡΟΛΗΨΗ, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ»

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη ομάδας

Συντονίστρια: Σπυριδούλα Βαρτελάτου (κωδ. ΟΠΣ: 011707), Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝ.ΕΠ.

Συγγραφείς:

Όλγα Θεμελή (κωδ. Ο.Π.Σ: 011902), Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας Τμήματος Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Δρ. Αργυρώ Ρέντζη (κωδ. ΟΠΣ: 026845), Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος Αΐνστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Εμπειρογνώμονας στη Σεξουαλική Εκπαίδευση και Πρόληψη Παιδικής Σεξουαλικής Κακοποίησης στο Νηπιαγωγείο.

Δρ. Θεοδώρα Παπαδημητρίου (κωδ. ΟΠΣ: 019463), Σύμβουλος Κοινωνικής Πολιτικής επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί.

Αξιολογητές/τριες:

Δρ. Παντελής Βουλτσίδης (κωδ. Ο.Π.Σ.: 019610), Σύμβουλο Επιστημονικού Έργου ΙΝΕΠ

Χαραλαμπία Δουλή (κωδ. Ο.Π.Σ: 000570), Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝΕΠ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
----------------------	----------

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: <u>ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΚΔΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΤΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ – ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....</u>	9
--	----------

1.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	10
1.2. ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	12

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: <u>ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΑΤΩΝ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ</u>	16
--	-----------

2.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	18
2.2. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	20
2.3. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση.....	22
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	25

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: <u>ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ</u>	27
--	-----------

3.1. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	29
3.1.1. Οι Γενικές Αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ως Ερμηνευτικοί Κανόνες για την Προστασία από τη Βία.....	30
3.1.2. Η Ειδική Διατάξη της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την Προστασία από τη Σεξουαλική Βία	34
3.2. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	36
3.2.1. Το Πλαίσιο της Ε.Ε.	36
3.2.2. Το Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης: η Σύμβαση Lanzarote για την Προστασία των Παιδιών εναντίον της Σεξουαλικής Κακοποίησης και Εκμετάλλευσης ...	41
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	43

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: <u>ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ, ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ... ..</u>	44
---	-----------

4.1. Οι Διατάξεις για την Προληψη και Αντιμετώπιση της Σεξουαλικής Κακοποίησης και Εκμετάλλευσης Ανηλίκων	46
4.1.1. Οι Διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.....	46
4.1.2. Οι Διατάξεις Ειδικών Νόμων.....	49
4.2. Η Υποχρέωση Αναφοράς του Περιστατικού Σεξουαλικής Κακοποίησης και	

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	52
4.2.1. Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	53
4.3. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΙΝΟΥΝ ΣΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ	56
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ	59

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

5.1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....

5.1.1. ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ .	65
5.2. ΨΥΧΟΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	67
5.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	73

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΕΝΔΕΙΞΕΩΝ ΠΙΘΑΝΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΣΕ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ) ΚΑΙ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.

6.1. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΚΟΥΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	77
6.1.1. Το ΠΑΙΔΙΚΟ ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΕΝΔΕΙΞΕΩΝ ΓΙΑ ΠΙΘΑΝΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ	80
6.2. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	81
6.3. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΣΕ ΕΦΗΒΟΥΣ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	83
6.4. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΦΟΙΤΟΥΝ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	85

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: 88ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

7.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	90
7.1.1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	95

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Ο ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ 99ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

8.1 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ	101
8.2 ΟΡΙΣΜΟΣ, ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ, ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.	101
8.3 ΠΩΣ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩ ΕΝΑΝ ΜΑΘΗΤΗ/ ΜΙΑ ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΝΑ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙ ΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;	103
8.4 ΤΙ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΚΑΝΩ ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ;.....	113
8.5 ΠΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΑΚΥΨΟΥΝ;	114

ΕΝΟΤΗΤΑ 9: Η ΥΠΟΥΛΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΠΛΑΝΗΣ (GROOMING) – ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΛΑΝΗΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ, ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ

9.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ (“GROOMING”)	119
9.2 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗΣ	120
9.2.1. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ.....	121
9.2.2. ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΟΥ	121
9.2.3. ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΜΙΑΣ ΣΧΕΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ	122
9.2.4. ΑΠΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΠΑΦΗ.....	123
9.2.5. «ΦΡΟΝΤΙΔΑ» ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ, ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	124

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ

10.1 Η ΑΠΟΚΡΥΨΗ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΝΟΝΑΣ	130
10.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ	131
10.3 ΓΙΑΤΙ ΕΠΙΛΕΓΕΤΑΙ Η ΑΠΟΚΡΥΨΗ ΚΑΙ ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Η ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ;	133
10.4 ΠΟΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΕΛΙΚΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ Η ΑΠΟΚΡΥΨΗΣ;	137
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	147

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βάσει ερευνητικών πορισμάτων σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων συνιστά ένα πολύ σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο, που πλήττει το δικαίωμα των παιδιών στην υγεία και στην προστασία και επιφέρει ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στην ψυχική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών, όπως προκύπτει από στοιχεία και ερευνητικά δεδομένα, τα οποία θα παρουσιαστούν στο παρόν εκπαιδευτικό υλικό, φαίνεται να έχει αυξητική τάση τόσο στην Ελλάδα όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Ταυτόχρονα, ερευνητικά πορίσματα, παγκοσμίως, αλλά και στην χώρα μας, έχουν καταδείξει τον ύποπτο ρόλο της τεχνολογίας ως μέσο σεξουαλικής παρενόχλησης, εκμετάλλευσης και κακοποίησης ανηλίκων.

Συχνά, μέσω των ΜΜΕ και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης γίνονται γνωστά περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών, πράγμα το οποίο έχει επιφέρει ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση στο κοινωνικό σύνολο. Άλλωστε, προκειμένου να αντιμετωπιστεί, χρειάζεται στρατηγικός σχεδιασμός σε επίπεδο πρόληψης, αντιμετώπισης και διαχείρισης. Για τον λόγο αυτό, υιοθετούνται θεσμικές πολιτικές που αυστηροποιούν το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά την απόδοση ποινών στους/στις δράστες, την προστασία των θυμάτων και όσων καταγγέλλουν περιστατικά, καθώς και στον τρόπο χρήσης της τεχνολογίας. Ως εκ τούτου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο φαίνεται να σχεδιάζει την επικαιροποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει εγκλήματα σχετικά με σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων με επίκεντρο την προσαρμογή της νομοθεσίας στις νέες τεχνολογίες. Συγκεκριμένα, τρία είναι τα σημεία στα οποία δίνεται ιδιαίτερη έμφαση: 1) υψηλότερες μέγιστες ποινές για διάφορες μορφές κακοποίησης, 2) τέλος στην παραγραφή αδικημάτων για να έχουν τα θύματα περισσότερο χρόνο να προβαίνουν σε καταγγελία και 3) νέος ορισμός για την συναίνεση ανηλίκων που έχουν φτάσει σε ηλικία σεξουαλικής συναίνεσης¹.

Στην Ελλάδα, έχει διαμορφωθεί και υλοποιείται το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από την Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-

¹ Δελτίο τύπου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2025). <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20250613IPR28905/sexoualiki-kakopoiisi-paidion-neoi-kanones-prosarmosmenoi-stis-nees-technologies>

27. Περιλαμβάνει πολιτικές ήδη εφαρμοσμένες αλλά και μεταρρυθμίσεις που επίκεινται. Βασικός στόχος του ΕΣΔ είναι η διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών και μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης με απώτερο στόχο την προστασία των παιδιών². Ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι ο Ν.5090/2024, με βάση τον οποίο θεσμοθετείται επίσημα το ακαταδίωκτο των εκπαιδευτικών αλλά και όσων επαγγελματιών ασχολούνται με παιδιά. Οι σχολικές μονάδες όλων των τύπων και βαθμίδων αποτελούν χώρους όπου μπορεί να γίνει ανίχνευση ανηλίκων μαθητών/τριών που έχουν δεχτεί κάποιον τύπο σεξουαλικής κακοποίησης. Τα παιδιά, σύμφωνα με την χρονολογική ηλικία τους και το αναπτυξιακό τους στάδιο, δίνουν ενδείξεις πιθανής σεξουαλικής κακοποίησης για τις οποίες οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή μαζί τους οφείλουν να είναι ενημερωμένοι/ες και να ενεργήσουν άμεσα με καταγγελία στις αρμόδιες αρχές. Κύριος στόχος είναι η προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του παιδιού. Ως εκ τούτου, είναι σημαντική η πρόληψη του φαινομένου, η οποία διαμορφώνεται μέσα από την σεξουαλική εκπαίδευση, ξεκινώντας από τους παιδικούς σταθμούς και το νηπιαγωγείο σε επίπεδο πρώιμης παρέμβασης.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, γίνεται κατανοητό πως όλα τα παραπάνω συνηγορούν στην αναγκαιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης επιμορφωτικού προγράμματος και υλικού από το ΙΝ.ΕΠ. του Ε.Κ.Δ.Δ.Α. στην θεματική της πρόληψης, αναγνώρισης και διαχείρισης περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων με κύρια ομάδα στόχου τους/τις επαγγελματίες του δημοσίου, ιδίως αυτούς/ές που απασχολούνται σε τομείς που έρχονται σε επαφή με ανηλίκους/ες. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό εμπεριέχει δέκα ενότητες χωρισμένες σε δύο μέρη: οι τέσσερις πρώτες ενότητες αποτελούν το Α΄ Μέρος και οι έξι επόμενες το Β΄ Μέρος.

Συγκεκριμένα, στο Α΄ Μέρος παρουσιάζεται το αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματά του (Ενότητα 1^η). Επιπρόσθετα, αναλύεται η εννοιολόγηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων και γίνεται συνοπτική παρουσίαση των συναφών στατιστικών δεδομένων και των πρόσφατων εγχώριων θεσμικών πρωτοβουλιών

² Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2022-2027 για την Προστασία των Παιδιών από την Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση <https://www.government.gov.gr/ethniko-schedio-drasis-gia-tin-prostasia-ton-pedion-apo-ti-sexoualiki-kakopiisi-ke-ekmetallefsi-2022-2027/>

(Ενότητα 2^η). Εν συνεχεία, περιγράφεται το διεθνές και ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων (Ενότητα 3^η). Το Α΄Μέρος ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του Ελληνικού ρυθμιστικού πλαισίου με έμφαση στην υποχρέωση αναφοράς και στην προστασία των επαγγελματιών (Ενότητα 4^η).

Στο Β΄Μέρος του εκπαιδευτικού υλικού, επιχειρείται μια εισαγωγική θεωρητική προσέγγιση της σεξουαλικής εκπαίδευσης, αναδεικνύοντας τη σημασία της στην πρόληψη (Ενότητα 5^η). Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη μια σχετική μελέτη περίπτωσης, παρέχονται τα βασικότερα στοιχεία αναγνώρισης ενδείξεων πιθανής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκου σε μονάδες πρώιμης προσχολικής εκπαίδευσης (παιδικοί σταθμοί) και σε όλους τους τύπους σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γενικής και Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Ενότητα 6^η). Εν συνεχεία, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρώιμης σεξουαλικής εκπαίδευσης ως εργαλείο πρόληψης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης (Ενότητα 7^η). Έχοντας ως βάση μελέτες περίπτωσης, αναδεικνύεται ο κρίσιμος ρόλος του/της εκπαιδευτικού στον εντοπισμό και τη διαχείριση περιστατικών παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Ενότητα 8^η). Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται τα πέντε στάδια της διαδικασίας της αποπλάνησης (grooming), από την επιλογή του θύματος έως την παραβίασή του (Ενότητα 9^η). Τέλος, περιγράφεται η δυναμική διαδικασία της αποκάλυψης της σεξουαλικής παραβίασης και εκμετάλλευσης ανηλίκων, ενώ, ταυτόχρονα, παρέχονται σημαντικές συμβουλευτικές δεξιότητες και καλές πρακτικές για το χτίσιμο μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ενθάρρυνσης μεταξύ επαγγελματία και ανήλικου θύματος προκειμένου να διευκολυνθεί η αποκάλυψη του περιστατικού και να τύχουν καλύτερης διαχείρισης τα αρνητικά συναισθήματά του (Ενότητα 10^η).

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

ΈΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΚΔΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΤΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ – ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στόχος

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η παροχή πληροφόρησης σχετικά με τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα του επιμορφωτικού προγράμματος.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα περιλαμβάνει: α) το αντικείμενο και τους στόχους του επιμορφωτικού προγράμματος και β) τα προσδοκώμενα αποτελέσματα

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε θέση να:

- Αναγνωρίζουν το ρόλο του ΕΚΔΔΑ / ΙΝΕΠ και πώς να αξιοποιούν τις υπηρεσίες που προσφέρει.
- Αντιλαμβάνονται την σκοπιμότητα του επιμορφωτικού προγράμματος και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Έννοιες – κλειδιά

Ανήλικοι, σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, επιμορφωτικό πρόγραμμα, ΕΛΔΔΑ - ΙΝΕΠ

Η ραγδαία αύξηση των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών έχει φέρει στο προσκήνιο την αναγκαιότητα σχεδιασμού και εφαρμογής αποτελεσματικών παρεμβάσεων όσον αφορά την πρόληψη, την διαχείριση και την αντιμετώπισή τους.

Στην Ελλάδα, στα πλαίσια του ΕΣΔ για την Προστασία των Παιδιών από την Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-27, διαμορφώνονται οριζόντιες διυπουργικές πολιτικές, καθώς διεθνώς, έχει αναδειχθεί η αναγκαιότητα της συνεργασίας υπουργείων, φορέων, διεπιστημονικών ομάδων για να επιτευχθεί η προστασία των ανηλίκων από την παιδική σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση. Επιπρόσθετα, εντός του ΕΣΔ, τονίζεται η αναγκαιότητα επιμόρφωσης όλων των στελεχών του δημοσίου τομέα, που το έργο τους σχετίζεται με το παιδί. Για τον λόγο αυτό, το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης και το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης έχουν σχεδιάσει το επιμορφωτικό πρόγραμμα και υλικό με τίτλο: «Πρόληψη, αναγνώριση και διαχείριση περιστατικών παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων», το οποίο απευθύνεται σε όλα τα πρόσωπα που υπηρετούν με οποιαδήποτε μορφή εργασίας σε δημόσιους φορείς και υπηρεσίες, καθώς και στην τοπική αυτοδιοίκηση, στους τομείς: της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας της υγείας, κτλ., προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτό το πολυσχιδές και ιδιαίτερα ευαίσθητο και δύσκολο κοινωνικό φαινόμενο.

1.1. Αντικείμενο και στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος

Το εν λόγω επιμορφωτικό πρόγραμμα δίνει έμφαση στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και στην ενίσχυση των γνώσεων και δεξιοτήτων των παραπάνω ομάδων στόχου σε θέματα που αφορούν την πρόληψη, την αναγνώριση και τη διαχείριση περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων. Συγκεκριμένα, οι στόχοι του προγράμματος αφορούν τα εξής:

- Την εξοικείωση με την έννοια της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων, μέσω της εξέτασης των στοιχείων εκείνων που τη διαφοροποιούν από άλλες μορφές κακοποίησης.
- Την παροχή τεκμηριωμένης πληροφόρησης σχετικά με τα στατιστικά δεδομένα της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων καθώς και σχετικά

με πρόσφατες εγχώριες θεσμικές πρωτοβουλίες, όπως το ΕΣΔ για την Προστασία του Παιδιού από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-27.

- Την ενημέρωση σχετικά με τις ισχύουσες δεσμευτικές διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία του παιδιού από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση σε διεθνές και σε ευρωπαϊκό επίπεδο (ενδεικτικά: Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Σύμβαση Lanzarote του Συμβουλίου της Ευρώπης και συναφείς Οδηγίες της Ε.Ε.) καθώς και σχετικά με τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές Στρατηγικές για την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου.
- Την εξοικείωση με το ισχύον εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων (Σύνταγμα, Ποινικός Κώδικας και Κώδικας Ποινικής Δικονομίας και ειδικοί νόμοι, όπως ο ν. 3500/2006, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 5090/2024), ειδικότερα, με τις διατάξεις που διέπουν την υποχρέωση αναφοράς περιστατικού σεξουαλική κακοποίησης ή/και εκμετάλλευσης ανηλίκου αλλά και την προστασία του αναφέροντος από τυχόν δίωξη ως συνέπεια της ανωτέρω αναφοράς.
- Την παροχή τεκμηριωμένης πληροφόρησης αναφορικά με την αναγνώριση ενδείξεων πιθανής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκου σε μονάδες πρώιμης προσχολικής εκπαίδευσης (παιδικοί σταθμοί) και σε όλους τους τύπους σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γενικής και Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Αναγνώριση ενδείξεων πιθανής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων με αυξημένη νοητική ανωριμότητα ή/και άλλες αναπηρίες.
- Ενημέρωση αναφορικά με εγκεκριμένα ενδεικτικά εκπαιδευτικά προγράμματα πρώιμης σεξουαλικής αγωγής και πρόληψης από την παιδική σεξουαλική κακοποίηση, όπως: α) Ο Κανόνας των Εσωρούχων (Καμπάνια του Συμβουλίου της Ευρώπης "Ένα στα Πέντε" για τον Τερματισμό της Παιδικής Σεξουαλικής Κακοποίησης στην Ελλάδα), β) «ΜΗ ΦΟΒΑΣΑΙ ΤΗΝ ΑΓΚΑΛΙΑ» στην πλατφόρμα ΑΙΣΩΠΙΟΣ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής και γ) Εργαστήρια Καλλιέργειας Δεξιοτήτων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής που αφορούν τις θεματικές της σεξουαλικής εκπαίδευσης, της πρόληψης αναφορικά με την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων, καθώς

και την ασφαλή διαχείριση του διαδικτύου από ανήλικους (θεματική ενότητα: «Ζω Καλύτερα – Ευ Ζην»).

- Την παροχή πληροφόρησης σχετικά με τους τρόπους διαχείρισης και αντιμετώπισης περιστατικών παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων από τις μονάδες πρώιμης προσχολικής εκπαίδευσης (παιδικοί σταθμοί) και όλους τους τύπους σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γενικής και Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο.
- Την παροχή τεκμηριωμένης πληροφόρησης αναφορικά με τα στάδια της διαδικασίας της αποπλάνησης (grooming): από την επιλογή του θύματος στην παραβίασή του.
- Την ανάπτυξη δεξιοτήτων ως προς την παροχή συμβουλευτικής προσέγγισης και καλών πρακτικών για το χτίσιμο μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ενθάρρυνσης μεταξύ επαγγελματία και ανήλικου θύματος προκειμένου να διευκολυνθεί η αποκάλυψή του και να τύχει καλύτερης διαχείρισης το άγχος, ο φόβος και όλα τα αρνητικά του συναισθήματα.

1.2. Προσδοκώμενα αποτελέσματα του εκπαιδευτικού προγράμματος

Οι εκπαιδευτικές δράσεις που θα υλοποιηθούν με την μορφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αναμένεται να λάβουν χώρα στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας, παρέχοντας, έτσι, την δυνατότητα συμμετοχής στελεχών και λειτουργών του δημοσίου τομέα από περιφέρειες γεωγραφικά απομακρυσμένες (νησιωτικές, ορεινές περιοχές, παραμεθόριες, κτλ.). Κύρια προσδοκία του προγράμματος αυτού είναι η εμπλοκή όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού επιμορφούμενων, καθώς απευθύνεται, κατά προτεραιότητα, σε εκπαιδευτικούς και μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΕΕΠ) και Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού (ΕΒΠ) που υπηρετούν ως μόνιμοι/ες ή με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου σε σχολικές μονάδες γενικής και ειδικής εκπαίδευσης και αγωγής όλων των βαθμίδων, καθώς και σε ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Επίσης, απευθύνεται κατά προτεραιότητα στα μέλη των Ομάδων Δράσεων των Διευθύνσεων Εκπ/σης, καθώς και στα μέλη των Υπεύθυνων για την Αντιμετώπιση Περιστατικών Ε.ΒΙ.Ε. στα σχολεία τους (ν. 5029/2024). Επιπρόσθετα,

προτεραιοποιούνται όλες οι κατηγορίες και οι κλάδοι που εργάζονται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα με οποιαδήποτε μορφή εργασίας με ειδικότερο αντικείμενο της ενασχόλησής τους την επαφή με ανηλίκους και, ιδίως, όσους/ες ασχολούνται με θέματα φροντίδας, προστασίας, επιμέλειας, επιτροπείας, αρωγής, εκπαίδευσης, συμβουλευτικής και ένταξης ανηλίκων. Επιπρόσθετα, το πρόγραμμα είναι ανοικτό προς παρακολούθηση από στελέχη – κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, κ.ά.), διοικητικά στελέχη και προσωπικό της κεντρικής διοίκησης των Δήμων και Περιφερειών, καθώς και των Νομικών Προσώπων, Οργανισμών και, γενικότερα, φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Ως προς το περιεχόμενο του προγράμματος αναμένεται οι επιμορφούμενοι/ες να είναι σε θέση να:

- Αναγνωρίζουν τον ρόλο του ΕΚΔΔΑ/ΙΝΕΠ και πώς να αξιοποιούν τις υπηρεσίες που προσφέρει.
- Αντιλαμβάνονται τη σκοπιμότητα του επιμορφωτικού προγράμματος και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.
- Αποκτήσουν βασικές γνώσεις σχετικά με τις μορφές κακοποίησης ανηλίκων με εστίαση στην σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση.
- Είναι ενημερωμένοι/ες σχετικά με τα στατιστικά δεδομένα σύγχρονων ερευνών από ευρέως αναγνωρισμένους φορείς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.
- Είναι ενημερωμένοι/ες σχετικά με πρόσφατες εγχώριες θεσμικές πρωτοβουλίες (Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία του Παιδιού από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση, αρ.130 ν.5090/2024).
- Είναι εξοικειωμένοι/ες με τις ισχύουσες δεσμευτικές διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία του παιδιού από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, σε διεθνές και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Είναι εξοικειωμένοι/ες με τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.

- Είναι ενημερωμένοι/ες σχετικά με την επίδραση του ανωτέρω προστατευτικού πλαισίου στις εγχώριες νομοθετικές πρωτοβουλίες.
- Είναι εξοικειωμένοι/ες με το ισχύον εγχώριο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων.
- Είναι ενημερωμένοι/ες σχετικά με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των επαγγελματιών, ειδικότερα την υποχρέωση της αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης ή/και εκμετάλλευσης ανηλίκου/ης καθώς και την προστασία τους από τυχόν δίωξη ως συνέπεια της ανωτέρω αναφοράς.
- Γνωρίζουν τις βασικές αρχές και θεωρητικές προσεγγίσεις που διέπουν την σεξουαλική εκπαίδευση.
- Γνωρίζουν τα στάδια της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης με βάση τα αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού και την βαθμίδα σχολικής εκπαίδευσης
- Αναγνωρίζουν την σημασία της σεξουαλικής εκπαίδευσης για την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.
- Είναι εξοικειωμένοι/ες με την ανίχνευση ενδείξεων πιθανής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκου/ης μαθητή/τριας σε μονάδες πρώιμης προσχολικής εκπαίδευσης (παιδικοί σταθμοί) και σε όλους τους τύπους σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γενικής και Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.
- Αξιοποιούν εγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων μαθητών/τριών και την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες του ΙΕΠ (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.).
- Διακρίνουν τους μύθους (γύρω από την σεξουαλική κακοποίηση) από την πραγματικότητα.
- Μπορούν να εντοπίσουν / αναγνωρίσουν και στη συνέχεια να διαχειριστούν ορθά, πιθανά περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.

- Γνωρίζουν τον τρόπο με το οποίο οι θύτες παραβιάζουν τα θύματά τους μαθαίνοντας, για τη διαδικασία της αποπλάνησης grooming (δια ζώσης ή/και διαδικτυακής).
- Αναγνωρίζουν αναγνωρίζουν τις τεχνικές του grooming.
- Ευαισθητοποιούν ευαισθητοποιούν τους/τις ανήλικους/ες σε θέματα πρόληψης grooming, προκειμένου να μην καταστούν θύματα.
- Κατανοούν τους λόγους για τους οποίους ένα παιδί θύμα επιλέγει τη αποσιώπηση και τη απόκρυψη της σεξουαλικής κακοποίησης ή/και εκμετάλλευσής του.
- Αναγνωρίζουν τα είδη και τους παράγοντες αποκάλυψης.
- Αντιλαμβάνονται την ψυχοφθόρα και χρονοβόρα δυναμική της διαδικασίας και τις δυσκολίες που συναντούν τα θύματα στο να αποκαλύψουν την παραβίασή τους.
- Γνωρίζουν τα σημαντικά βήματα που πρέπει να υιοθετήσουν όταν ένα παιδί θέλει να αποκαλύψει, αρχίζει να αποκαλύπτει και μετά την αποκάλυψή του.
- Εφαρμόζουν τις αρχές δεοντολογίας όταν επικοινωνούν με θυματοποιημένα παιδιά.
- Αποφεύγουν στάσεις και συμπεριφορές που μπορούν να δυσχεράνουν τη διαδικασία αποκάλυψης.
- Γίνουν καλοί ακροατές – να υιοθετούν απαραίτητες και χρήσιμες συμβουλευτικές δεξιότητες (επίδειξη ενσυναίσθησης, ενεργητική ακρόαση, αντανάκλαση συναισθήματος κλπ).
- Αξιοποιούν καλές πρακτικές.
- Μαθαίνουν να έχουν ως γνώμονα, κατά την αναζήτηση της βέλτιστης λύσης, το συμφέρον του παιδιού και μόνο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΑΤΩΝ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ

Στόχος

Η παρούσα Ενότητα στοχεύει στην εισαγωγική γνωστική εξοικείωση των επιμορφώμενων με το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.

Σύντομη Περιγραφή της Ενότητας

Με την παρούσα Ενότητα επιχειρείται μια εισαγωγική προσέγγιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων, μέσα από την εννοιολογική της αποσαφήνιση, τη στατιστική αποτύπωση του φαινομένου καθώς και τη συνοπτική παρουσίαση πρόσφατων και εστιασμένων πρωτοβουλιών για την αντιμετώπισή του.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι επιμορφώμενοι/ες θα είναι σε θέση να αποκτήσουν βασικές γνώσεις αναφορικά με τις μορφές κακοποίησης ανηλίκων, με εστίαση στην σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, να ενημερωθούν σχετικά με τα στατιστικά δεδομένα σύγχρονων ερευνών από ευρέως αναγνωρισμένους φορείς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, καθώς και σχετικά με πρόσφατες εγχώριες θεσμικές πρωτοβουλίες (Εθνικό Σχέδιο Δράσης

για την Προστασία του Παιδιού από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση).

Έννοιες – κλειδιά

Κακοποίηση ανηλίκων: μορφές, ορισμοί, Σεξουαλική κακοποίηση και σεξουαλική εκμετάλλευση: διάκριση, Διαδικτυακή σεξουαλική κακοποίηση, Στατιστικά στοιχεία: πηγές, ευρήματα, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση

2.1. Εννοιολόγηση και στατιστικά δεδομένα της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Ο επίσημος ορισμός της κακοποίησης των παιδιών ανάγεται στην έκθεση της Διαβούλευσης του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ.) για την Πρόληψη της Κακοποίησης των Παιδιών (1999) και περιλαμβάνει «*όλες τις μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακής μεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης φροντίδας ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς ή άλλους σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη που αφορά τη ζωή, την ανάπτυξη και την αξιοπρέπεια του παιδιού, στο πλαίσιο μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης και δύναμης*»³.

Στο πλαίσιο αυτό, η σεξουαλική κακοποίηση συνιστά μία από τις τέσσερις μορφές κακοποίησης παιδιού. Ειδικότερα:

α) η **σωματική κακοποίηση** ορίζεται ως «*η χρήση σωματικής βίας σε βάρος ενός παιδιού, η οποία έχει ως αποτέλεσμα – ή έχει υψηλή πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα – τη βλάβη στην υγεία του παιδιού, στην επιβίωση την ανάπτυξη ή την αξιοπρέπειά του*»⁴,

β) η **παραμέληση** περιλαμβάνει «*τόσο μεμονωμένα περιστατικά, όσο και ένα πρότυπο διαρκούς αποτυχίας του γονέα ή άλλου μέλους της οικογένειας να φροντίσει – τουλάχιστον στις περιπτώσεις που ο γονέας είναι σε θέση να το κάνει – έναν ή περισσότερους από τους παρακάτω τομείς ανάπτυξης και ευημερίας του παιδιού: υγεία, εκπαίδευση, συναισθηματική ανάπτυξη, διατροφή, στέγη και ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης*»⁵.

γ) η **συναισθηματική-ψυχολογική κακοποίηση** αναφέρεται «*τόσο σε μεμονωμένα*

³ Consultation on Child Abuse Prevention (1999: Geneva, Switzerland), World Health Organization. Violence and Injury Prevention Team & Global Forum for Health Research. (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29-31 March 1999, WHO, Geneva.

⁴ World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, 2006, p.10. Ενδεικτικά, η σωματική βία περιλαμβάνει πρακτικές όπως τα χτυπήματα, τις κλωτσιές, το ταρακούνημα, το δάγκωμα, το στραγγαλισμό, το κάψιμο, τη δηλητηρίαση και την πρόκληση ασφυξίας.

⁵ Ο.π.. Επισημαίνεται ότι δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση μεταξύ της παραμέλησης παιδιού και της οικονομικής δυσπραγίας της οικογένειας και, υπό την έννοια αυτή, οι γονείς των παραμελημένων παιδιών μπορούν να είναι και οικονομικά ευκατάστατοι.

περιστατικά, όσο και σε ένα πρότυπο διαρκούς αποτυχίας του γονέα ή φροντιστή να παράσχει στο παιδί ένα περιβάλλον αναπτυξιακά κατάλληλο και υποστηρικτικό, εφαρμόζοντας πρακτικές που έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη συναισθηματική υγεία και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού»⁶.

Τέλος, δ) ως **σεξουαλική κακοποίηση** ορίζεται «η εμπλοκή ενός παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα την οποία δεν κατανοεί πλήρως και για την οποία δεν είναι σε θέση να συναινέσει ή για την οποία δεν είναι αναπτυξιακά ώριμο ή παραβιάζει τους νόμους. Τα παιδιά μπορεί να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση τόσο από ενήλικα άτομα όσο και από άλλα παιδιά τα οποία, λόγω της ηλικίας τους ή του αναπτυξιακού τους σταδίου, βρίσκονται σε θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης σε σχέση με το θύμα»⁷.

Στην έννοια της σεξουαλικής κακοποίησης περιλαμβάνεται, ως ειδικότερη, η έννοια της **σεξουαλικής εκμετάλλευσης**, η οποία αναφέρεται σε πρακτικές, όπως η χρήση παιδιών για εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση, η χρήση τους σε ακουστικές ή οπτικές εικόνες σεξουαλικής κακοποίησης, η παιδική πορνεία, η σεξουαλική δουλεία, η σεξουαλική εκμετάλλευση στα ταξίδια και τον τουρισμό, η εμπορία ανθρώπων (trafficking) (εντός και μεταξύ χωρών) και η πώληση παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς και καταναγκαστικό γάμο⁸.

⁶ Ο.π.

⁷ Ο.π.

⁸ Οδηγία 2011/93/ΕΕ, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας. Βλ. για εκτενή παρουσίαση της Οδηγίας, Ενότητα 3 του παρόντος Εγχειριδίου.

Παράλληλα, διαρκώς αυξανόμενη τάση γνωρίζει τα τελευταία χρόνια η **διαδικτυακή σεξουαλική κακοποίηση** παιδιών. Πράγματι, η δημιουργία και η διακίνηση υλικού με παιδιά που εμπλέκονται, ή φαίνεται να εμπλέκονται σε σεξουαλική πράξη, έχει αυξηθεί, ιδιαίτερα σε υλικό που απεικονίζει μικρότερα σε ηλικία παιδιά⁹, όπως καταδεικνύεται και από τα σχετικά στατιστικά ευρήματα.

2.2. Στατιστικά δεδομένα σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών

Τα στοιχεία που προκύπτουν από έρευνες του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, τόσο σε διεθνές και ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, είναι ανησυχητικά, ειδικότερα δε αν λάβει κανείς υπόψη του το συντριπτικό ποσοστό υπό-αναφοράς των περιστατικών¹⁰.

Πράγματι, σε **παγκόσμιο επίπεδο**, από έρευνα που πραγματοποίησε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας («ΠΟΥ»), σε συνεργασία με τη UNICEF και την UNESCO, το **2020**, προέκυψε ότι εκατόν είκοσι εκατομμύρια κορίτσια και νεαρές γυναίκες κάτω των 20 ετών έχουν υποστεί κάποιας μορφής αναγκαστικής σεξουαλική επαφή¹¹. Ένα χρόνο αργότερα, το **2021**, παγκόσμια έρευνα του Οργανισμού We Protect Global Alliance κατέδειξε ότι ένας στους τρεις συμμετέχοντες (34%) έχει υποστεί κάποιας μορφής ανεπιθύμητη σεξουαλική παραβίαση κατά την παιδική του ηλικία, ενώ περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (άνω του 50%) είχαν βιώσει κάποιας μορφής διαδικτυακή σεξουαλική κακοποίηση¹².

Στο **ευρωπαϊκό επίπεδο**, ήδη από το **2011**, το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε αναδείξει ότι ένα στα πέντε έχει υποστεί κάποιας μορφής σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση¹³. Κατά την ίδια χρονική περίοδο (2011), σύμφωνα με τα ευρήματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, καταγράφηκε ποσοστό 16% και, ειδικότερα, για το 7,6% των παιδιών αυτών η σεξουαλική

⁹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «**Πώς η Ε.Ε. καταπολεμά τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών στο διαδίκτυο**», Ενημερωτικός φάκελος, 22.11.2023, τελευταία ενημέρωση: 3.7.2025.

¹⁰ Βλ. παρακάτω υπό «Διαχρονικές τάσεις».

¹¹ **Global status report on preventing violence against children**. Geneva: World Health Organization, 2020.

¹² We Protect Global Alliance, “Working together to end the sexual abuse of children online”, **Global Threat Assessment**, 2021.

¹³ Το εύρημα αυτό πυροδότησε την καμπάνια «Ένα στα πέντε» του Συμβουλίου της Ευρώπης, με στόχο την ενδυνάμωση των παιδιών και την προστασία της ιδιωτικότητάς τους. Βλ. Council of Europe, **One in Five Campaign**.

κακοποίηση είχε τη μορφή σεξουαλικής βίας με σωματική επαφή, ενώ για το 3% εξ αυτών βιασμού ή απόπειρας βιασμού¹⁴.

Κατά τα επόμενα έτη, και συγκεκριμένα εν μέσω της πανδημίας του COVID-19, ο εγκλεισμός των παιδιών στις οικογενειακές εστίες, και στις περισσότερες περιπτώσεις μαζί με τους θύτες τους, είχε ως αποτέλεσμα την έξαρση του φαινομένου της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, τόσο δια ζώσης, όσο και διαδικτυακά¹⁵. Ειδικότερα, οι συνθήκες της κοινωνικής απομόνωσης των παιδιών εξηγούν, αφενός, τη μείωση των καταγγελιών κακοποίησης και, αφετέρου, τη σημαντική αύξηση της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω διαδικτύου. Ως προς την τελευταία αυτή τάση, κατά την ετήσια περίοδο Απριλίου 2019 και Απριλίου 2020, η EUROPOL κατέγραψε τετραπλασιασμό των κρουσμάτων παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης μέσω διαδικτύου στο σύνολο των κρατών-μελών¹⁶. Παράλληλα, σύμφωνα με αναφορά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η ανωτέρω τάση δεν υποχώρησε μετά το πέρας της πανδημίας και των συνθηκών εγκλεισμού, δεδομένου ότι, το 2023, καταγράφηκαν περισσότερες από 36,2 εκατομμύρια αναφορές ύποπτης διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο σύνολο των κρατών-μελών της ΕΕ¹⁷.

Ανεξάρτητα από τις διακυμάνσεις των ευρημάτων ερευνών που μελετούν το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, δύο διαχρονικές τάσεις καταγράφονται σε αυτές:

α) η πλειοψηφία των θυτών εντοπίζεται στο στενό οικογενειακό, συγγενικό ή/και φιλικό περιβάλλον του παιδιού¹⁸. Το γεγονός αυτό εξηγεί τη δυσκολία καταγγελίας

¹⁴ Nikolaidis, G., Petroulaki, K., Zarokosta, F., Tsirigoti, A., Hazizaj, A., Cenko, E., Brkic-Smigoc, J., Vajzovic, E., Stancheva, V., Chinceva, S., Ajdukovic, M., Rajter, M., Raleva, M., Trpcevska, L., Roth, M., Antal, I., Ispanovic, V., Hanak, N., Olmezoglu-Sofuoglu, Z., Browne, K. (2018). **Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study**. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 12, Article 1.

¹⁵ UNICEF, **COVID-19 and its implications for protecting children online**, April 2020.

¹⁶ EUROPOL, **Exploiting isolation: offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic**, June 2020.

¹⁷ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, **Πώς η ΕΕ καταπολεμά την σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών στο διαδίκτυο**, Νοέμβριος 2023.

¹⁸ Σύμφωνα με αναφορά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 70% και 85%. Βλ. **Combating child sexual abuse**, 2024.

του περιστατικού και, επομένως, την ιδιαίτερα χαμηλή αναλογία μεταξύ των περιστατικών σεξουαλική κακοποίησης και της αναφοράς τους. Από την έρευνα του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, που ήδη αναφέρθηκε, προκύπτει ότι τα περιστατικά που πράγματι φτάνουν σε γνώση όχι μόνο των αρμόδιων αρχών (εισαγγελικών και αστυνομικών) αλλά και κάθε άλλου φορέα υγείας, πρόνοιας ή εκπαίδευσης, αγγίζουν μόλις το 0,07% των εκτιμώμενων περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Με άλλα λόγια, η αναφορά του περιστατικού αντιστοιχεί σε λιγότερο από 2 στα 100 παιδιά που βίωσαν και επέζησαν περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης.

β) Το ήδη χαμηλό ποσοστό αναφοράς εμφανίζεται ακόμη χαμηλότερο στα πιο ευάλωτα παιδιά, τα οποία είναι ακόμη πιο εκτεθειμένα στον κίνδυνο σεξουαλικής κακοποίησης τους κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας. Επισημαίνεται ότι, παρά τις όποιες εσωτερικές διαφοροποιήσεις, ο αυξημένος κίνδυνος αφορά οριζόντια τα ευάλωτα παιδιά, είτε η ευαλωτότητα τους ανάγεται σε αναπηρία¹⁹, είτε στη διαβίωση τους σε ιδρύματα παιδικής προστασίας²⁰, ή στη μεταναστευτική ή προσφυγική τους ιδιότητα, στις συνθήκες φτώχειας κ.α.

Στην κατάσταση του φαινομένου που σκιαγραφείται από τα ανωτέρω στοιχεία θεμελιώνεται η απόφαση για την εκπόνηση αλλά και το περιεχόμενο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση (2022-2027).

2.3. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση

Το 2022, υπό την ευθύνη του Υπουργείου Δικαιοσύνης, εκπονήθηκε στη χώρα μας το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης («ΕΣΔ»), το οποίο εστιάζει στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών. Πρόθεση των συντακτών του ΕΣΔ είναι να συμπεριλάβει το σύνολο των συναφών πολιτικών, έτσι ώστε να

¹⁹ Τα παιδιά με αναπηρία διατρέχουν 10 φορές μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση από τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Βλ. Bryce, India and Glasby, Karen. 2020. "Child sexual abuse in the context of disability." Bryce, India and Petherick, Wayne (ed.) *Child Sexual Abuse: Forensic Issues in Evidence, Impact, and Management*. London, United Kingdom. Elsevier. pp. 137-158.

²⁰ UNICEF Innocenti 2004. Innocenti Social Monitor. The Monee Project. Florence: United Nations Children's Emergency Fund (UNICEF Innocenti Centre), διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/532687?v=pdf>

λειτουργήσει ως «συνεκτικό πλαίσιο προστασίας των παιδιών που αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην κατά το δυνατόν αποτροπή των εγκλημάτων αυτών κατά των παιδιών, στην αύξηση των καταγγελιών, στην ενισχυμένη στήριξη των θυμάτων που καταγγέλλουν, στην αποτελεσματική δίωξη των δραστών, στην παροχή της κατάλληλης φροντίδας και θεραπείας στα θύματα και στην αποτροπή της επαναθυματοποίησής τους»²¹.

Προς τον σκοπό αυτό, το ΕΣΔ διακρίνει μεταξύ των οριζόντιων διϋπουργικών πολιτικών (π.χ. η εκπαίδευση των επαγγελματιών) και των τομεακών πολιτικών (π.χ. η ενημέρωση και ενδυνάμωση παιδιών με αναπηρία). Ανεξάρτητα από την κατηγοριοποίηση της, κάθε πολιτική αναλύεται σε επιμέρους δράσεις, με ρητή αναφορά του Υπουργείου στο οποίο εμπίπτει, σε κάθε περίπτωση, η ευθύνη υλοποίησης. Τέλος, προκειμένου να διασφαλιστεί ο βέλτιστος συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων υλοποίησης και, κατ'επέκταση, η αποτελεσματική παρακολούθηση της υλοποίησης του συνόλου του ΕΣΔ, προβλέπεται ότι η αρμοδιότητα αυτή υπάγεται στον Υπουργό Επικρατείας αρμόδιο για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου, συνεπικουρούμενο από την προς συγκρότηση Πολιτική Επιτροπή Παρακολούθησης Δημοσίων Πολιτικών στην οποία μετέχουν θεσμικά όλα τα συναρμόδια Υπουργεία εκπροσωπούμενα από τους αρμόδιους Γενικούς και Ειδικούς Γραμματείς και τον Εθνικού Συντονιστή για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Σεξουαλικής Κακοποίησης και Εκμετάλλευσης Ανηλίκων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η υλοποίηση του ΕΣΔ αφορά συγκεκριμένη χρονική περίοδο (2022-2027), οπότε και αναμένεται η αξιολόγηση της αποτελεσματικής του υλοποίησης και η τυχόν αναθεώρησή του. Ήδη από την εκπόνηση του, ορισμένες κομβικές δράσεις, όπως η θεσμοθέτηση Ειδικού Ποινικού Μητρώου για αδικήματα σεξουαλικής βίας κατά ανηλίκων, ή ακόμη η εκπαίδευση και επιμόρφωση Δικαστικών Λειτουργών, Δικηγόρων και Επαγγελματιών σε θέματα που αφορούν την προστασία των θυμάτων και τις αρχές της Φιλικής στα Παιδιά Δικαιοσύνης είχαν ξεκινήσει να υλοποιούνται²².

²¹ Συνέντευξη του Υφυπουργού Δικαιοσύνης Γ.Κώτσηρα στο [grtimes](#), 21.1.2023.

²² Ορισμένα από τα κρίσιμα ρυθμιστικά μέτρα που περιλαμβάνονται στο ΕΣΔ θα παρουσιαστούν πιο αναλυτικά στην Ενότητα 4 του παρόντος Εγχειριδίου.

Η εκπόνηση του πρώτου ΕΣΔ για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση συνιστά εξειδίκευση των αρχών που έχουν τεθεί, τόσο σε διεθνές επίπεδο (με προεξάρχουσα τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ), όσο και σε ευρωπαϊκό (με κομβική τη Σύμβαση του Lanzarote του Συμβουλίου της Ευρώπης). Στην Ενότητα που ακολουθεί τα ανωτέρω διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα θα παρουσιαστούν με τρόπο συστηματικό, ως τα συστατικά στοιχεία του οικείου ρυθμιστικού πλαισίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bryce, I. & Glasby, K. (2020). Child sexual abuse in the context of disability. In I. Bryce and W. Petherick (Eds). *Child Sexual Abuse: Forensic Issues in Evidence, Impact, and Management* (pp. 137-158). United Kingdom, London: Elsevier,

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023). Πώς η Ε.Ε. καταπολεμά τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών στο διαδίκτυο. *Ενημερωτικός φάκελος*, 22.11.2023. Ανακτήθηκε στις 3.7.2025

από <https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20231116STO11629/pos-ieee-katapolema-tin-sexoualiki-kakopoiisi-paidion-sto-diadiktuo>

European Parliament. (2024). *Combating child sexual abuse: Revising Directive (2011/93/EU) – Recast*. Ανακτήθηκε στις 9.9.2025 από [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762374](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762374)

Europol. (2020). *Exploiting isolation: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic*. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. Ανακτήθηκε στις 5.7.2025 από [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762374/EPRS_BRI\(2024\)762374_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762374/EPRS_BRI(2024)762374_EN.pdf)

Nikolaidis, G., Petroulaki, K., Zarokosta, F., Tsirigoti, A., Hazizaj, A., Cenko, E., Brkic-Smigoc, J., Vajzovic, E., Stancheva, V., Chinceva, S., Ajdukovic, M., Rajter, M., Raleva, M., Trpcevska, L., Roth, M., Antal, I., Ispanovic, V., Hanak, N., Olmezoglu-Sofuoglu, Z., Browne, K. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 12, Article 1. <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0208-x>

UNICEF. (2020, April). *COVID-19 and its implications for protecting children online*. United Nations Children's Fund (UNICEF).

UNICEF Innocenti Research Centre. (2004). *Innocenti social monitor: The MONEE project*. Florence: United Nations Children's Fund (UNICEF).

World Health Organization. (2020). *Global status report on preventing violence against children*. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. World Health Organization.

World Health Organization, Violence and Injury Prevention Team, & Global Forum for Health Research. (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention: Geneva, 29–31 March 1999*. World Health Organization.

WeProtect Global Alliance. (2021). *Working together to end the sexual abuse of children online: Global threat assessment 2021*. WeProtect Global Alliance.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Στόχος

Η παρούσα Ενότητα στοχεύει στην εξοικείωση των εκπαιδευόμενων με το ρυθμιστικό πλαίσιο της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σύντομη Περιγραφή της Ενότητας

Με την παρούσα Ενότητα επιχειρείται συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων ρυθμιστικών πράξεων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων, τόσο σε διεθνές, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και των συναφών Στρατηγικών της Ε.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η εν λόγω παρουσίαση συμπληρώνεται από σύντομη αναφορά στους όρους εφαρμογής των ανωτέρω πράξεων στο εγχώριο δίκαιο καθώς και της εξειδίκευσης των σχετικών Στρατηγικών από τα εγχώρια Σχέδια Δράσης.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι εκπαιδευόμενοι/ες θα είναι σε θέση να γνωρίζουν τις ισχύουσες δεσμευτικές διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία του παιδιού από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, σε διεθνές και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και τις σημαντικότερες συναφείς ευρωπαϊκές στρατηγικές. Θα είναι, επίσης, σε θέση να

γνωρίζουν την επίδραση του ανωτέρω προστατευτικού πλαισίου στις εγχώριες νομοθετικές πρωτοβουλίες.

Έννοιες – κλειδιά

Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού, Θεμελιώδεις αρχές, Αρχή της προστασίας από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, Χάρτης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ε.Ε., Οδηγίες, Σύμβαση Lanzarote, Επιτροπή Lanzarote

Η προστασία της παιδικής ηλικίας μέσα από την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού συνιστά το ρυθμιστικό αντικείμενο κανόνων τόσο του διεθνούς, όσο και του ευρωπαϊκού δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η προστασία του παιδιού από κάθε μορφή βίας, ειδικότερη έκφανση της οποίας συνιστά η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση. Στο ζήτημα αυτό, ενώ οι κανόνες του διεθνούς δικαίου είναι εκείνοι που συγκροτούν το ευρύ πλέγμα κατοχύρωσης της προστασίας, το ευρωπαϊκό δίκαιο, και συγκεκριμένα το δίκαιο της Ε.Ε., είναι εκείνο που τα τελευταία χρόνια διαρκώς εμπλουτίζεται, ενσωματώνοντας δυναμικά την εξέλιξη του φαινομένου, μεταξύ άλλων μέσω της έμφασης που δίνει στη διαδικτυακή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση του παιδιού.

3.1. Ρυθμιστικό πλαίσιο διεθνούς δικαίου

Στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου, σημείο αφετηρίας της προστασίας αποτελεί η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού («Σύμβαση»). Τρία είναι τα κρίσιμα χαρακτηριστικά που καθιερώνουν τη Σύμβαση ως το σημαντικότερο κείμενο του διεθνούς συμβατικού δικαίου για την προστασία του παιδιού.

Τα πρώτα δύο ανάγονται στην ίδια τη Σύμβαση, δηλαδή στη λογική που διέπει τις διατάξεις της καθώς και στο εύρος του ρυθμιστικού της πεδίου. Συγκεκριμένα, η Σύμβαση σηματοδοτεί την αλλαγή αντίληψης αναφορικά με το παιδί και τη σχέση του με τα δικαιώματα:

- το παιδί ανάγεται για πρώτη φορά σε υποκείμενο δικαιωμάτων, σε αντίθεση με την μέχρι τότε κρατούσα θεωρία που το αντιμετώπιζε αποκλειστικά ως αντικείμενο δικαιωμάτων.
- Παράλληλα, το πεδίο προστασίας, δηλαδή τα δικαιώματα επεκτείνονται και εξειδικεύονται σε ατομικά και πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά, καταλαμβάνοντας έτσι όλες τις εκφάνσεις του βίου του παιδιού.

Το τρίτο χαρακτηριστικό αφορά τη νομική δεσμευτικότητα των διατάξεων της Σύμβασης, γνώρισμα το οποίο συχνά απουσιάζει από διεθνή (και ευρωπαϊκά) κείμενα που κατοχυρώνουν δικαιώματα. Πράγματι, η Σύμβαση υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990²³.

²³ Η Σύμβαση δεσμεύει σήμερα τα 196 κράτη που την έχουν κυρώσει γεγονός που αναδεικνύει την αξία και τη

Δύο χρόνια αργότερα, με τον ν. 2101/1992, η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα (3 Δεκεμβρίου 1992) και έκτοτε αποτελεί εσωτερικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος με βάση το άρθρ. 28 παρ. 1 του Συντάγματος²⁴. Η αυξημένη τυπική ισχύς έγκειται στο ότι είναι δυνατή η άμεση επίκλησή της Σύμβασης στην ελληνική έννομη τάξη, ενώ οι ρυθμίσεις της υπερισχύουν κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, ακόμη και μεταγενέστερου, περίπτωση η οποία ελέγχεται από τα αρμόδια κάθε φορά ελληνικά δικαστήρια. Επομένως, σε συνδυασμό με τους εσωτερικούς κανόνες δικαίου (βλ. Ενότητα 4), η Σύμβαση συνιστά πολύτιμο εργαλείο για τον επαγγελματία αλλά και τον εφαρμοστή του δικαίου που ασχολείται με υποθέσεις ανηλίκων.

Ανάμεσα στα 54 άρθρα της Σύμβασης, τα κρισιμότερα για το ζήτημα της προστασίας του παιδιού από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση είναι:

- αφενός, εκείνα που θέτουν τις τέσσερις θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες, σε συνδυασμό με την αρχή του σεβασμού της αξιοπρέπειας²⁵, λειτουργούν ως εργαλεία για την ερμηνεία και την εφαρμογή του συνόλου των δικαιωμάτων του παιδιού, που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση, και
- αφετέρου, το άρθρο 34, το οποίο κατοχυρώνει ειδικά την προστασία του παιδιού από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και βίας.

3.1.1. Οι γενικές αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ως ερμηνευτικοί κανόνες για την προστασία από τη βία

Οι τέσσερις θεμελιώδεις αρχές της Σύμβασης είναι οι εξής:

α) Απαγόρευση των διακρίσεων

δυναμική της για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού, επομένως και για την προστασία από κάθε μορφή βίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

²⁴ Κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος: «οι γενικά παραδεδομένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου».

²⁵ Η αρχή του σεβασμού της αξιοπρέπειας του παιδιού συνάγεται κατοχυρώνεται στο προοίμιο της Σύμβασης, ως εξής: «Η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο».

Σύμφωνα με το άρ.2 της Σύμβασης, «τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, **χωρίς καμία διάκριση** φυλής χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή τη εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής του κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης».

Γίνεται κατανοητό ότι η αρχή αυτή απαγορεύει τη διαφορετική, και ειδικότερα τη δυσμενέστερη, μεταχείριση του παιδιού με αυθαίρετα κριτήρια. Ταυτόχρονα όμως, η ίδια αρχή επιβάλλει τη λήψη θετικών μέτρων για την αντιστάθμιση ανισοτήτων, οι οποίες προκύπτουν σε περιπτώσεις φαινομενικά ίσης μεταχείρισης (θετικές διακρίσεις). Παραδείγματα τέτοιων θετικών μέτρων συνιστούν: η πρόβλεψη υποστηρικτικών θεσμών στην εκπαίδευση, όπως η παράλληλη στήριξη, λόγω μαθησιακών και άλλων δυσκολιών αλλά και η εγγραφή στο σχολείο και η απρόσκοπτη φοίτηση μαθητών/τριών που δεν διαθέτουν κατά την εγγραφή πλήρη δικαιολογητικά, λόγω προβλημάτων στην τακτοποίηση της αστικής τους κατάστασης²⁶ ή λόγω άλλων δυσκολιών στην προσκόμιση των προβλεπόμενων εγγράφων²⁷. Πράγματι, τα μέτρα αυτά, για τα οποία λαμβάνεται πρόνοια και σε εγχώριους κανόνες δικαίου²⁸, αποτρέπουν τον κίνδυνο να μείνουν εκτός εκπαιδευτικού συστήματος παιδιά που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, διασφαλίζοντας έτσι το δικαίωμα τους στην εκπαίδευση.

β) Δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, στην επιβίωση και στην ανάπτυξη

Σύμφωνα με το άρ.6 της Σύμβασης, «1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή. 2. Τα συμβαλλόμενα κράτη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού».

Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι όλα τα παιδιά δικαιούνται να ζουν σε ένα περιβάλλον (οικογενειακό, σχολικό, κοινοτικό) που προστατεύει το δικαίωμά τους

²⁶ Αυτή είναι συνήθης περίπτωση σε πληθυσμούς ρομά, που εμφανίζουν σφάλματα ή κενά σε ό,τι αφορά τη δήλωση των γεννήσεων, την ονοματοδοσία κ.ά.

²⁷ Λ.χ. πολίτες τρίτης χώρας που αδυνατούν να λάβουν πιστοποιητικά από το κράτος προέλευσής τους (λόγω προσφυγικής ιδιότητας ή πρακτικών δυσχερειών).

²⁸ Βλ. ενδεικτικά π.δ. 79/2017, όπως ισχύει, άρ. 6 παρ. 10 επ., άρ.7 παρ. 11 επ.

στη ζωή και σε κάθε μορφή ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο δικαίωμα του κάθε παιδιού θεμελιώνει για το Κράτος την αντίστοιχη υποχρέωση να θεσπίζει διατάξεις, οι οποίες υποστηρίζουν ενεργά τη ζωή και την ανάπτυξη των παιδιών, μεταξύ άλλων μέσω της απαγόρευσης και της τιμωρίας επιζήμιων συμπεριφορών. Κι ενώ η διατύπωση του δικαιώματος στη Σύμβαση αφήνει εκ πρώτης να εννοηθεί ότι η υποχρέωση λήψης θετικών μέτρων εκ μέρους του κράτους είναι σχετική («στο μέτρο του δυνατού»), στην πράξη το δικαίωμα έχει δυναμική έννοια και εμπεριέχει πτυχές, όπως το δικαίωμα στην τροφή, την υγεία, την εκπαίδευση και την ισότητα των ευκαιριών.

γ) Ο σεβασμός στις απόψεις του παιδιού

Σύμφωνα με το άρ.12, παρ.1 της Σύμβασης, *«τα συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και τον βαθμό ωριμότητάς του»*.

Η διάταξη αυτή ορίζει ότι τα παιδιά μιας ορισμένης ηλικίας διαθέτουν ικανότητα κρίσης και δικαιούνται να αυτοπροσδιορίζονται και να συγκαθορίζουν από κοινού με τους/τις λοιπούς/ές ενδιαφερομένους/ες το μέλλον τους, διατυπώνοντας τις απόψεις τους για ζητήματα που η εξέλιξή τους θίγει τα συμφέροντα ή τα δικαιώματά τους. Πρόκειται για αρχή η οποία συνδέεται άμεσα με την αναγνώριση του παιδιού ως υποκειμένου δικαιωμάτων σε υπερεθνικό επίπεδο²⁹ και εφαρμόζεται ευρέως όχι μόνο σε διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες³⁰, αλλά σε οποιαδήποτε διαδικασία, τυπική ή άτυπη, εμπλέκεται ανήλικος.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άρρηκτη σύνδεση της αρχής του σεβασμού στην άποψη του παιδιού με το **δικαίωμα της συμμετοχής**, το οποίο με τη σειρά του προϋποθέτει την ενημέρωση του παιδιού, με τρόπο επαρκή και προσαρμοσμένο στις ανάγκες του, προκειμένου η άποψή του να επιδράσει στην τελική απόφαση για θέματα που το αφορούν. Συγκεκριμένα, η ενημέρωση του

²⁹ Χαρακτηριστικά, η αρχή αυτή προβλέπεται επίσης ρητά στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., βλ. Ενότητα 2.2.

³⁰ Στις διαδικασίες αυτές αναφέρεται ρητά η 2^η παράγραφος του άρ.12: «για το σκοπό αυτό [σ.σ. της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του], θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα, είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας».

παιδιού πρέπει να λαμβάνει υπόψη το αναπτυξιακό του στάδιο, τις αντιληπτικές και νοητικές του ικανότητες καθώς και το πολιτισμικό του πλαίσιο. Η χρήση απλής γλώσσας ανάλογα με την ηλικία του για την πλήρη κατανόηση των διαδικασιών και η επιλογή χώρων φιλικών προς αυτό ενισχύουν το δικαίωμα της συμμετοχής³¹.

δ) Η αρχή της κατά προτεραιότητα προστασίας του συμφέροντος του παιδιού

Σύμφωνα με το άρ. 3 της Σύμβασης, *«Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές είτε από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού»*³².

Στη διάταξη αυτή θεμελιώνεται η επιταγή να αξιολογείται κατά προτεραιότητα το συμφέρον του παιδιού σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από νομοθετικά όργανα, διοικητικές αρχές ή δικαστήρια, είτε από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας. Η ανάδειξη στη Σύμβαση της αρχής αυτής ως κριτηρίου για την ερμηνεία και εφαρμογή των λοιπών διατάξεων αποκτά ακόμη μεγαλύτερη αξία λόγω της πρόβλεψης ότι αφορά και δεσμεύει άμεσα όλους τους φορείς ή τα πρόσωπα που καλούνται να λάβουν αποφάσεις για το παιδί³³.

³¹ Αντιστρόφως, «δεν είναι δυνατή η ουσιαστική ακρόαση ενός παιδιού όταν το περιβάλλον είναι εκφοβιστικό, εχθρικό, αδιάφορο ή ακατάλληλο για την ηλικία του. Οι διαδικασίες πρέπει να είναι και προσιτές και κατάλληλες για την ηλικία του παιδιού», βλ. **Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο 12 (2009)** [στα αγγλικά]. Για τα Γενικά Σχόλια της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, τα οποία εμβαθύνουν σε επιμέρους διατάξεις της Σύμβασης, βλ. Ενότητα 2.1.2.

³² Όπως και στην περίπτωση του άρθρου 12 της Σύμβασης, η προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού συνιστά το αντικείμενο Γενικής Σύστασης της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, βλ. **Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο 14 (2013)**. Βλ. επίσης, τη ρητή κατοχύρωση της αρχής στο άρ. 1511 του Αστικού Κώδικα.

³³ Η πρακτική χρησιμότητα της αρχής αναδεικνύεται πρωτίστως σε περιπτώσεις όπου αφήνεται διακριτική ευχέρεια στον εφαρμοστή του δικαίου, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του δικαστή που καλείται να αποφασίσει για τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια του παιδιού, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, και μάλιστα του συγκεκριμένου παιδιού, με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ανάγκες.

3.1.2. Η ειδική διάταξη της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού για την προστασία από τη σεξουαλική βία

Οι τέσσερις θεμελιώδεις αρχές της Σύμβασης (απαγόρευση διακρίσεων, δικαίωμα στη ζωή, στην επιβίωση και στην ανάπτυξη, σεβασμός στις απόψεις του παιδιού και κατά προτεραιότητα προστασία του συμφέροντος του παιδιού) λειτουργούν ως ερμηνευτικό πλέγμα για το σύνολο των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση, μεταξύ των οποίων το δικαίωμα στην προστασία του παιδιού από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και βίας. Συγκεκριμένα, το άρ.34 της Σύμβασης προβλέπει ότι:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για το σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:

- α) την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.*
- β) Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.*
- γ) Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.».*

Η ανάγνωση των διατάξεων του άρθρου 34 επιτρέπει τις εξής επισημάνσεις:

- η κατοχύρωση της προστασίας από τη σεξουαλική βία και εκμετάλλευση είναι ευρεία και δημιουργεί ευθεία θετική υποχρέωση για τα Κράτη που έχουν κυρώσει τη Σύμβαση να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα (νομοθετικά, διοικητικά, άλλα) για να την επιτύχουν.
- Η προστασία από τη σεξουαλική βία συνιστά ειδικότερη έκφανση της προστασίας από κάθε μορφή βίας, η οποία κατοχυρώνεται στα άρθρα 19 και 39 της Σύμβασης. Πράγματι, οι διατάξεις αυτές κατοχυρώνουν, με τρόπο συμπληρωματικό, την υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να μεριμνήσουν για την προστασία του παιδιού από τη βία, την εγκατάλειψη και την

εκμετάλλευση (άρ.19)³⁴ καθώς και για τη λήψη μέτρων με σκοπό την αποκατάσταση και επανένταξη του παιδιού που έχει υποστεί βία (άρ.39).

- Παρόλο που η διαδικτυακή σεξουαλική βία συνιστά φαινόμενο μεταγενέστερο της σύνταξης της Σύμβασης, ο συνδυασμός των άρθρων 34 και 16³⁵ επιτρέπει την προστασία του παιδιού και από αυτή τη μορφή βίας.

Παράλληλα, η προστασία που κατοχυρώνεται στη Σύμβαση αφορά ακόμη πιο επιτακτικά ευάλωτες ομάδες παιδιών, όπως τα παιδιά με αναπηρία³⁶. Στην περίπτωση αυτή, η προστασία του άρθρου 34 από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση συνιστά ειδικότερη έκφανση της υποχρέωσης για τα Συμβαλλόμενα Κράτη να εγγυώνται στα παιδιά με αναπηρία πλήρη και αξιοπρεπή ζωή. Στην ίδια λογική, στη μεταγενέστερη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία τονίζεται ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα [...] μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν τα άτομα με αναπηρίες [...] από όλες τις μορφές εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης [...]»³⁷. Ειδικότερα για τα παιδιά με αναπηρία, προβλέπεται ότι τα μέτρα αυτά πρέπει να διασφαλίζουν την πλήρη απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά.

Τέλος, συμπληρωματικό ρόλο σε σχέση με τη Σύμβαση, σε ό,τι αφορά την προστασία του παιδιού από σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση έχει και το κυρωμένο από την Ελλάδα Προαιρετικό Πρωτόκολλο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σχετικά με

³⁴ Ειδικότερα, το άρ.19 επιβάλλει στα κράτη μέλη να λάβουν «όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας (...) κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νομίμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί».

³⁵ Σύμφωνα με το άρ.16 της Σύμβασης: «κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψης του. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών».

³⁶ Επισημαίνεται ότι τα παιδιά με αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να πέσουν θύματα βίας και κακοποίησης, τόσο στο οικείο περιβάλλον τους, όσο και σε ιδρύματα. Βλ. Στρατηγική της Ε.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030 [COM(2021) 101 final]. Η επισήμανση προκύπτει από την ανάλυση που διενήργησε ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA) και μνημονεύεται στη Στρατηγική: **Βία κατά των παιδιών με αναπηρία: νομοθεσία, πολιτικές και προγράμματα στην ΕΕ.**

³⁷

την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία³⁸. Το Πρωτόκολλο αυτό, το οποίο κυρώθηκε με τον ν. 3625/2007 και συνιστά επομένως εγχώριο δίκαιο υπερνομοθετικής ισχύος, εισάγει σειρά υποχρεώσεων για τα κράτη μέλη, όπως η λήψη μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των παιδιών - θυμάτων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, όπως ενδεικτικά η προσαρμογή των διαδικασιών για την εκτίμηση των ιδιαίτερων αναγκών τους, η ενημέρωση για τα δικαιώματά τους, τον ρόλο τους και τη διαδικασία, διασφάλιση παρουσίας και εξέτασης των απόψεων και των ανησυχιών τους, αλλά και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και ταυτότητας θύματος, καθώς και η προστασία από εκφοβισμό και αντίποινα³⁹.

3.2. Ρυθμιστικό πλαίσιο ευρωπαϊκού δικαίου

Είναι σημαντικό να αποσαφηνιστεί εισαγωγικά ότι το «ευρωπαϊκό δίκαιο» εκλαμβάνεται ως έννοια διττή, η οποία συμπεριλαμβάνει τους σχετικούς κανόνες του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Ε.Ε») καθώς και εκείνους του δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μεταξύ άλλων, τα δύο δικαϊκά συστήματα διαφοροποιούνται βάσει αντικειμένου (εξειδίκευση του Συμβουλίου της Ευρώπης στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και σύνθεσης (27 κράτη μέλη στην Ε.Ε., 46 κράτη μέρη στο Συμβούλιο της Ευρώπης), γεγονός που επιβάλλει τη διακριτή τους προσέγγιση.

3.2.1. Το πλαίσιο της Ε.Ε.

Η ρυθμιστική δράση της Ε.Ε., δηλαδή η δυνατότητα για τους ενωσιακούς θεσμούς (Επιτροπή, Κοινοβούλιο, Συμβούλιο) να παράγουν πράξεις νομικά δεσμευτικές για τα κράτη μέλη, αφορά αποκλειστικά τους τομείς στους οποίους η Ε.Ε. έχει τη σχετική αρμοδιότητα. Στο πεδίο της παιδικής προστασίας, η αρμοδιότητα της Ένωσης είναι περιορισμένη, με την έννοια ότι λειτουργεί υποστηρικτικά και μόνο στη διαμόρφωση

³⁸ Η Σύμβαση συνοδεύεται από τρία Προαιρετικά Πρωτόκολλα, που εστιάζουν σε επιμέρους κατοχυρωμένα σε αυτή δικαιώματα, προβλέποντας ειδικότερα μέτρα και ενέργειες που οφείλουν να υλοποιηθούν από τα κράτη μέλη. Από τα Πρωτόκολλα αυτά μόνο τα δύο έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα. Το τρίτο (Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού για τη διαδικασία αναφορών) δεν έχει καταστεί ακόμη νόμος του κράτους.

³⁹ Για το πλαίσιο που ισχύει στη χώρα με βάση το Προαιρετικό Πρωτόκολλο και τους προβληματισμούς που αυτό δημιουργεί, βλ. Ολγ. Θεμελή, *Τα παιδιά καταθέτει*, εκδ. Τόπος, Αθήνα 2014, σ. 94 επ.

των σχετικών πολιτικών η οποία πραγματοποιείται σε εθνικό επίπεδο από κάθε κράτος μέλος⁴⁰. Αντιθέτως, σε τομείς πολιτικής, οι οποίοι από τη φύση τους έχουν διακρατικά, δηλαδή υπερεθνικά χαρακτηριστικά, η Ε.Ε. μπορεί να παρέμβει ρυθμιστικά. Έτσι, το ζήτημα της προστασίας των παιδιών από τη βία, και ειδικότερα τη σεξουαλική, αρχικά, αντιμετωπίστηκε με αναγωγή σε γενικούς κανόνες και αρχές του πρωτογενούς δικαίου (Συνθήκες, Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.) και μόνο μεταγενέστερα, στη βάση του διακρατικού χαρακτήρα της διαδικτυακής βίας, κατέστη δυνατή η υιοθέτηση πράξεων δευτερογενούς δικαίου (οδηγίες, κανονισμοί) που αφορούν συγκεκριμένα την προστασία από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση με έμφαση στη διαδικτυακή της μορφή.

3.2.1.1. Οι αρχές του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου

Στο πλαίσιο της ευρύτερης ατζέντας προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η προστασία των παιδιών από κάθε μορφή βίας αποτελεί βασικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, στο άρθρο 3 παρ.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση («ΣΕΕ») καθορίζεται ως στόχος της Ένωσης η προώθηση της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Σύμφωνα με το άρ. 2 της ΣΕΕ, αυτό το θεμελιώδες δικαίωμα συνιστά μία από τις αξίες στις οποίες βασίζεται η Ένωση.

Πέρα από τη ΣΕΕ, διατάξεις σχετικές με την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών εντοπίζονται και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης («Χάρτης»)⁴¹, ο οποίος έχει την ίδια **νομικά δεσμευτική ισχύ** με τις Συνθήκες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το **άρθρο 24 του Χάρτη**, τα παιδιά δικαιούνται την προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους και, σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο

⁴⁰ Αντιθέτως, σε προνομιακά πεδία αρμοδιότητας της Ε.Ε., όπως η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και η ιθαγένεια της Ε.Ε., η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως αυτή κατοχυρώνεται στη Συνθήκη Ε.Ε. οδήγησε σε σημαντικές αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ε.Ε., οι οποίες δεσμεύουν τα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, το Δικαστήριο της Ε.Ε. έχει αναγνωρίσει ρητά ότι τα παιδιά απολαμβάνουν τα οφέλη που απορρέουν από την ιθαγένεια της Ε.Ε. και επομένως έχουν δικαίωμα διαμονής, καθώς και κοινωνικά και εκπαιδευτικά δικαιώματα στο κράτος μέλος, όπου εγκαθίστανται και το οποίο είναι διαφορετικό από εκείνο της καταγωγής τους, και μάλιστα το δικαίωμα τους αυτό είναι ανεξάρτητο από το αντίστοιχο των γονέων και των άλλων μελών της οικογένειάς τους.

⁴¹ **Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.**

υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Αυτή η προστατευτική διάταξη συμπληρώνεται από την **αρχή της μη διάκρισης** [άρθρο 21 του Χάρτη], σύμφωνα με την οποία «*απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*».

Παρά την αναμφίβολη σημασία της κατοχύρωσης της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού στο επίπεδο του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 24 του Χάρτη, αν και νομικά δεσμευτικό για τα κράτη μέλη, δεν παράγει άμεσο αποτέλεσμα, δηλαδή δεν μπορεί να γίνει επίκληση του ενώπιον του εθνικού δικαστή ώστε να εφαρμοστεί στη θέση αντίθετου εσωτερικού κανόνα δικαίου. Από αυτή τη σκοπιά, χρήσιμες κρίνονται πρακτικά οι σχετικές οδηγίες της Ε.Ε., οι οποίες έχουν ενσωματωθεί στο εγχώριο δίκαιο με νόμο και επομένως μπορεί να γίνει έμμεσα επίκληση των προστατευτικών τους διατάξεων.

3.2.1.2. Το ειδικότερο πλαίσιο πρόληψης και καταπολέμησης της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών

Το Δεκέμβριο του 2011 υιοθετήθηκε η πρώτη ενωσιακή Οδηγία⁴², η οποία αφορά στοχευμένα το ζήτημα της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών, καθώς και της παιδικής πορνογραφίας. Η Οδηγία θεμελιώνεται στην παραδοχή ότι η διαδικτυακή σεξουαλική θυματοποίηση είναι ένα φαινόμενο κατ'εξοχήν υπερεθνικό και, επομένως, απαιτεί δράσεις διακρατικής συνεργασίας για να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά. Συγκεκριμένα, η ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών⁴³ έδωσε τη δυνατότητα στις διωκτικές αρχές να έχουν διευρυμένες δυνατότητες δίωξης των δραστών, των οποίων η σχετική εγκληματική δράση δεν αφορά μια και μόνο χώρα.

Ένα έτος αργότερα (Οκτώβριος 2012), υιοθετήθηκε η επόμενη ενωσιακή Οδηγία,

⁴² **Οδηγία 2011/93/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας.

⁴³ Στην Ελλάδα, η Οδηγία 2011/93/ΕΕ ενσωματώθηκε και, επομένως, εφαρμόζεται ως δεσμευτικός κανόνας του εσωτερικού δικαίου, με τον ν. 4267/2014 (ΦΕΚ 137/Α/12-6-2014).

συμπληρωματική της προηγούμενης⁴⁴, η οποία αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων. Με την ενσωμάτωση της⁴⁵, το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών εμπλουτίζεται με ένα ευρύ ορισμό του θύματος και την υποχρέωση καθιέρωσης συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία και την υποστήριξη του θύματος σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, ακόμα και μετά τη λήξη αυτής. Ο στόχος είναι, με την έμφαση που δίνεται στα δικαιώματα των θυμάτων για δέουσα πληροφόρηση, υποστήριξη και προστασία σε κάθε επαφή με τους φορείς, τα παιδιά θύματα να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ευαισθησία, ως ιδιαίτερα ευάλωτα θύματα.

Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε Στρατηγική της Ε.Ε. για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών («Στρατηγική»). Η Στρατηγική καθόρισε σειρά πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στη διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής του νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση του φαινομένου. Κυρίως όμως, με την Στρατηγική αναγνωρίστηκε ρητά η ανάγκη να αξιολογηθεί κατά πόσον το ισχύον πλαίσιο της Ε.Ε., και συγκεκριμένα η Οδηγία 2011/93/ΕΕ είναι αποτελεσματική, λαμβανομένων υπόψη των κοινωνικών και τεχνολογικών αλλαγών της τελευταίας δεκαετίας.

Ως απόρροια της αξιολόγησης, η οποία κατέδειξε την ανεπαρκή ποινικοποίηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών, όταν αυτή τελείται μέσω του διαδικτύου, ξεκίνησε και βρίσκεται επί του παρόντος σε εξέλιξη η αναθεώρηση της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, η θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (δηλαδή του ενός από τους δύο συν-νομοθέτες της Ε.Ε., μαζί με το Συμβούλιο της Ε.Ε.), συμπυκνώθηκε τον Ιούνιο 2025 στα εξής σημεία⁴⁶:

α) Αυστηροποίηση των ποινών: το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προτείνει να αυξηθούν οι μέγιστες ποινές για διάφορα σεξουαλικά αδικήματα, όπως π.χ. σεξουαλικές πράξεις με παιδιά που έχουν συμπληρώσει μεν την ηλικία σεξουαλικής συναίνεσης, αλλά δεν έχουν δώσει τη συναίνεσή τους για τις πράξεις αυτές.

⁴⁴ **Οδηγία 2012/29/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου 2012, για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων.

⁴⁵ Στην Ελλάδα, η Οδηγία 2012/29/ΕΕ ενσωματώθηκε και, επομένως, εφαρμόζεται ως δεσμευτικός κανόνας του εσωτερικού δικαίου, με τον ν. 4478/2017 (ΦΕΚ 91/Α/23-6-2017).

⁴⁶ Βλ. **Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής**, Φεβρουάριος 2025.

β) Κατάργηση της παραγραφής: το Κοινοβούλιο ζητά επίσης να καταργηθούν οι χρόνοι παραγραφής για τα εγκλήματα που καλύπτει η επικαιροποιημένη νομοθεσία, δεδομένου ότι, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, τα περισσότερα θύματα μιλούν πολύ καιρό μετά την τέλεση του αδικήματος. Οι ευρωβουλευτές ζητούν ακόμη να μπορούν τα θύματα να διεκδικούν αποζημίωση χωρίς χρονικό περιορισμό.

γ) Ποινικοποίηση χρήσης τεχνητής νοημοσύνης για τη διάπραξη των σχετικών εγκλημάτων: για να προσαρμοστεί η ευρωπαϊκή νομοθεσία στις τεχνολογικές εξελίξεις, οι ευρωβουλευτές ζητούν να ποινικοποιηθεί ρητά η χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης «που έχουν σχεδιαστεί ή προσαρμοστεί πρωτίστως» για τη διάπραξη εγκλημάτων σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Οι ευρωβουλευτές ενέκριναν επίσης διατάξεις ενάντια στη ζωντανή μετάδοση σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και τη διάδοση σχετικού υλικού στο διαδίκτυο.

δ) Νέος ορισμός της συναίνεσης: οι ευρωβουλευτές ζητούν να διατυπωθεί ένας νέος ορισμός της συναίνεσης, ειδικά για ανήλικα άτομα που έχουν υπερβεί την ηλικία σεξουαλικής συναίνεσης. Οι επαφές μεταξύ συνομηλίκων που βασίζονται στη συναίνεση δεν θα πρέπει να διώκονται ποινικά, εκτός από τις περιπτώσεις όπου υπάρχει εξάρτηση ή κατάχρηση εμπιστοσύνης.

ε) Στήριξη στα θύματα: η στήριξη των παιδιών που έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης πρέπει να παρέχεται δωρεάν και να περιλαμβάνει ιατρικές και εγκληματολογικές εξετάσεις, βοήθεια στη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος, ιατρική περίθαλψη που λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου και πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, και όλα τα παραπάνω κάτω από την ίδια στέγη, σύμφωνα με το μοντέλο της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης⁴⁷.

Όπως ήδη επισημάνθηκε, η παραπάνω Οδηγία βρίσκεται σε στάδιο επεξεργασίας, με επόμενο βήμα την διαπραγμάτευση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της Ε.Ε., με στόχο την οριστική ψήφιση και έκδοση της.

Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει καταθέσει πρόταση νέου Κανονισμού, ο οποίος αφορά τα καθήκοντα των παρόχων υπηρεσιών φιλοξενίας ή/και

⁴⁷ Πρόκειται για το επονομαζόμενο «μοντέλο Barnahus». Βλ. **Ενημερωτικό δελτίο** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου [EN].

διαπροσωπικής επικοινωνίας στην ψηφιακή σφαίρα⁴⁸. Συγκεκριμένα, το σχέδιο Κανονισμού προβλέπει:

α) υποχρέωση των παρόχων να πραγματοποιούν αξιολόγηση κινδύνου για την πιθανή παρουσία σεξουαλικού περιεχομένου που εμπλέκουν παιδιά στις υπηρεσίες τους, ιδίως για υπηρεσίες που στοχεύουν άμεσα παιδιά, δηλαδή πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται κυρίως για τη διάδοση πορνογραφικού περιεχομένου και ορισμένες υπηρεσίες συνομιλίας στα παιχνίδια. Μόλις οι πάροχοι έχουν εντοπίσει το επίπεδο κινδύνου, πρέπει να εφαρμόσουν μέτρα μετριασμού για την αντιμετώπισή του.

β) τη δημιουργία Κέντρου Παιδικής Προστασίας της ΕΕ. Το κέντρο θα λαμβάνει, θα φιλτράρει, θα αξιολογεί και θα διαβιβάζει αναφορές περιεχομένου σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στις αρμόδιες εθνικές αρχές και στην Ευρώπη. Θα υποστηρίζει επίσης τις εθνικές αρχές, θα διεξάγει έρευνες και θα επιβάλλει πρόστιμα.

γ) την παράταση των προσωρινών κανόνων που ισχύουν και που εξαιρούν τις ψηφιακές εταιρείες από τους κανόνες ιδιωτικότητας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, όταν αναζητούν υλικό σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

Στο θεσμικό πλαίσιο της Ε.Ε. και στην κινητικότητα που το διακρίνει τους τελευταίους μήνες, αξίζει να αναφερθεί συμπληρωματικά το πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.

3.2.2. Το πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης: η Σύμβαση Lanzarote για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση, γνωστή και ως «Σύμβαση Lanzarote», ανάγεται στο 2007⁴⁹. Πρόκειται για το πιο ολοκληρωμένο και συνεκτικό ρυθμιστικό εργαλείο για την προστασία των παιδιών έναντι του φαινομένου, καθώς εμπεριέχει μια σειρά στοχευμένων διατάξεων, οι οποίες δομούνται στους εξής τέσσερις άξονες:

⁴⁸ Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, **Πώς η Ε.Ε. καταπολεμά τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών στο διαδίκτυο**, Θεματικός Φάκελος, Νοέμβριος 2023 (τελευταία ενημέρωση: Ιούλιος 2025).

⁴⁹ Το κείμενο της Σύμβασης είναι διαθέσιμο στον **επίσημο ιστότοπο του Συμβουλίου της Ευρώπης**.

- Πρόληψη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης παιδιών,
- παροχή στήριξης στα θύματα,
- δίωξη των δραστών, και
- προαγωγή της συνεργασίας σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο.

Ειδικότερα, η Σύμβαση Lanzarote επιβάλλει στα κράτη που την έχουν κυρώσει την ποινικοποίηση όλων των ειδών σεξουαλικών αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος παιδιών. Παράλληλα, προβλέπει υποχρέωση για τα κράτη να λάβουν μέτρα για την αποτροπή της σεξουαλικής βίας, την αποτελεσματική δίωξη των δραστών και την προστασία των παιδιών-θύματων.

Η Σύμβαση Lanzarote έχει κυρωθεί στην Ελλάδα από το 2008 και, έκτοτε, συνιστά μέρος του εσωτερικού δικαίου, ενώ η κύρωσή της και από άλλα 47 κράτη διευκολύνει τη διακρατική συνεργασία στο πεδίο αυτό. Τέλος, έχει συσταθεί Επιτροπή Παρακολούθησης («Επιτροπή Lanzarote»), προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στο σύνολο των κρατών που την έχουν κυρώσει⁵⁰.

⁵⁰ Για μια αναλυτική παρουσίαση της σύνθεσης, των αρμοδιοτήτων και των εργασιών της Επιτροπής Lanzarote, βλ. επίσης τον [επίσημο ιστότοπο του Συμβουλίου της Ευρώπης](#).

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

I. Διεθνές δίκαιο

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο 12 (2009)

Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο 14 (2013)

II. Ευρωπαϊκό δίκαιο

A. Ευρωπαϊκή Ένωση

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας.

Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας.

Στρατηγική της Ε.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030 [COM(2021) 101 final].

B. Συμβούλιο της Ευρώπης

Σύμβαση για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση (Σύμβαση Lanzarote)

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ, ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ

Στόχος

Η παρούσα Ενότητα στοχεύει στην ενημέρωση και στην ενίσχυση των γνώσεων των αρμόδιων στελεχών και επαγγελματιών σχετικά με το Ελληνικό ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων, τόσο στο επίπεδο του Συντάγματος, όσο και του ποινικού κώδικα, του κώδικα ποινικής δικονομίας καθώς και της σχετικής ειδικής νομοθεσίας.

Σύντομη Περιγραφή της Ενότητας

Με την παρούσα Ενότητα επιχειρείται η συνοπτική και εύληπτη παρουσίαση των σχετικών με την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων εγχώριων διατάξεων. Ειδικότερη εστίαση θα επιχειρηθεί στο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την υποχρέωση αναφοράς καθώς και στην προστασία του επαγγελματία από τυχόν δίωξη ως συνέπεια της ανωτέρω αναφοράς.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι επιμορφώμενοι/ες θα είναι σε θέση να γνωρίζουν το ισχύον εγχώριο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων, αλλά και να είναι ενημερωμένοι σχετικά με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των επαγγελματιών, και ειδικότερα την υποχρέωση της αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης ή/και εκμετάλλευσης ανηλίκου καθώς και την προστασία

τους από τυχόν δίωξη ως συνέπεια της ανωτέρω αναφοράς.

Έννοιες – κλειδιά

Ποινικό Κώδικας, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, Αυτεπάγγελτη δίωξη, Φορείς Παιδικής Προστασίας, Υποχρέωση αναφοράς, Άρση καθήκοντος εχεμύθειας, Ακαταδίωκτο

Στο Ελληνικό Δίκαιο, η παιδική ηλικία προστατεύεται στο επίπεδο του Συντάγματος με το άρθρο 21, παρ.1, το οποίο ορίζει ότι « *η οικογένεια, (...), καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους. (...).*» Η παραπάνω διάταξη, σε συνδυασμό με την υποχρέωση σεβασμού της αξιοπρέπειας (άρθρο 2Σ.) και το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5, παρ.1Σ.), συνιστούν προστατευτικό πλέγμα και συνταγματικό έρεισμα για την επιταγή λήψης μέτρων προς τον σκοπό της πρόληψης και αντιμετώπισης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.

Σε νομοθετικό επίπεδο, η υποχρέωση του Κράτους για τη λήψη μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου εξειδικεύεται σε διατάξεις ποινικού χαρακτήρα, ενώ, πιο πρόσφατα, κατοχυρώθηκε η προστασία των επαγγελματιών, στην περίπτωση αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής (και όχι μόνον) κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκου.

4.1. Οι διατάξεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Η εξέταση των ανωτέρω διατάξεων προϋποθέτει τη διάκριση τους σε διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αφενός, και σε διατάξεις άλλων ειδικών νόμων, αφετέρου.

4.1.1. Οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Ο ποινικός νομοθέτης έχει λάβει υπόψη του ειδικά την ανηλικότητα του θύματος, με τους εξής πέντε τρόπους:

α) **την πρόβλεψη αδικημάτων, τα οποία τιμωρούνται επειδή το θύμα είναι ανήλικο.** Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται, ενδεικτικά, οι γενετήσιες πράξεις με ανηλίκους ή ενώπιον τους (339 Ποινικού Κώδικα, στο εξής «ΠΚ»), καθώς και η πορνογραφία ανηλίκων (348 ΠΚ). Επισημαίνεται ότι:

αα) **στην περίπτωση των γενετήσιων πράξεων με ανηλίκους**, δεν τιμωρούνται «*οι γενετήσιες πράξεις μεταξύ ανηλίκων κάτω των δεκαπέντε (15) ετών [...], εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη των τριών (3) ετών, οπότε μπορούν να επιβληθούν μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα*» (399, παρ.2

ΠΚ), και

αβ) στην **περίπτωση γενετήσιων πράξεων ενόπιον ανηλίκων** εντάσσεται πλέον και η περίπτωση όπου ο ανήλικος κάτω των δεκαπέντε (15) ετών εξωθείται ή παρασύρεται «να παρακολουθεί μέσω χρήσης της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών» γενετήσια πράξη μεταξύ άλλων χωρίς να συμμετέχει σε αυτή (άρ.339, παρ.3 ΠΚ)⁵¹.

β) την **πρόβλεψη αδικημάτων, στα οποία η ποινή είναι αυστηρότερη, όταν τελούνται σε βάρος ανηλίκου**. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται, ενδεικτικά, ο βιασμός (336, παρ.3 ΠΚ), η προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας (337, παρ. 2 και 3 ΠΚ) και η τέλεση γενετήσιων πράξεων με ανηλίκους (αποπλάνηση) (339 ΠΚ). Είναι χαρακτηριστικό ότι:

βα) ο **βιασμός ανηλίκου** τιμωρείται πλέον **αποκλειστικά με ισόβια κάθειρξη** (αποκλειστική πρόβλεψη ποινής), ενώ πριν τιμωρούνταν με τουλάχιστον δέκα (10) έτη κάθειρξης⁵². Επιπρόσθετα, για την ποινή της ισόβιας κάθειρξης έχει αυξηθεί το όριο της υφ'όρων απόλυσης, υπό την έννοια ότι απαιτείται η έκτιση τουλάχιστον των 4/5 της ποινής (από τα 3/5 που ίσχυαν πριν)⁵³.

ββ) στην περίπτωση της **προσβολής γενετήσιας αξιοπρέπειας ανηλίκου**, εάν η προσβολή πραγματοποιήθηκε **μέσω διαδικτύου** σε ανήλικο **κάτω των δεκαπέντε (15) ετών**, η πράξη τιμωρείται με τουλάχιστον δύο έτη φυλάκισης, ενώ αν επακολούθησε συνάντηση του δράστη με τον ανήλικο το κατώτατο όριο φυλάκισης ανέρχεται σε τρία.

Με πρόσφατη τροποποίηση της διάταξης⁵⁴, ορίστηκε ως **ιδιαίτερα επιβαρυντική περίπτωση** (δηλαδή λόγος που επηρεάζει την επιμέτρηση της ποινής δυσμενώς για τον δράστη) η περίπτωση κατά την οποία ο δράστης κοινοποιεί ή αποστέλλει σε ανήλικο «*χωρίς τη συναίνεσή του, με οποιονδήποτε τρόπο ή με τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, πραγματική ή σχεδιασμένη εικόνα ή οπτικό ή οπτικοακουστικό υλικό αποτυπωμένο σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, που απεικονίζει γεννητικά όργανα, κατά τρόπο που δύναται να προκαλέσει*

⁵¹ Η τροποποίηση αυτή επήλθε με τον πρόσφατο ν. 5172/2025 (ΦΕΚ 10/Α/29-1-2025).

⁵² Η αυστηροποίηση της ποινής επήλθε με τον ν. 4855/2021 (ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021).

⁵³ Όπως παραπάνω.

⁵⁴ Βλ. 5172/2025 (ΦΕΚ 10/Α/29-1-2025).

φόβο, ανησυχία ή σοβαρή ψυχολογική βλάβη στο πρόσωπο [στον ανήλικο] που λαμβάνει το υλικό αυτό» (νέα παρ.5, άρ 339 ΠΚ).

βγ) η τέλεση γενετήσιων πράξεων με ανηλίκους (**αποπλάνηση**) τιμωρείται πλέον ως **κακούργημα, ανεξάρτητα από την ηλικία του ανηλίκου**, ενώ παλαιότερα υπήρχε ευνοϊκότερη μεταχείριση εάν ο ανήλικος είχε συμπληρώσει τα δώδεκα (12) έτη⁵⁵.

γ) **τη διαφοροποίηση του χρόνου παραγραφής εγκλημάτων**, δηλαδή του μέχρι πότε μπορεί να ξεκινήσει η δίωξη τους, σε περίπτωση που τελούνται σε βάρος ανηλίκου. Έτσι, και μεταξύ άλλων, για τα αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, ανεξάρτητα από την ηλικία του θύματος όταν τελέστηκαν, η προθεσμία παραγραφής (δηλαδή η προθεσμία μέχρι την οποία μπορεί να ξεκινήσει η δίωξη των αδικημάτων) ξεκινά ένα (1) έτος μετά από την ενηλικίωση του θύματος, εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα, και τρία (3) έτη μετά την ενηλικίωση, εφόσον πρόκειται για κακούργημα⁵⁶.

δ) **την πρόβλεψη ως κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης αδικημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας σε βάρος ανηλίκων κάτω των 15 ετών**, δηλαδή χωρίς να χρειάζεται έγκληση από τον παθόντα ή κάποιον τρίτο. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη να ενεργήσει, προκειμένου να μην μείνουν τα αδικήματα αυτά ατιμώρητα⁵⁷.

ε) **την εισαγωγή ρυθμίσεων για την προστασία του παιδιού θύματος και την αποκατάσταση.**

Ως προς τις διαδικασίες που προβλέπονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας («ΚΠΔ»), αξίζει να επισημανθούν δύο πρόσφατες τροποποιήσεις, οι οποίες κινούνται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της προστασίας της ανηλικότητας:

α) **διευρύνθηκαν τα αδικήματα που αναγράφονται στο ποινικό μητρώο** για να συμπεριλάβουν τα αδικήματα κατά της ζωής, της γενετήσιας ελευθερίας, καθώς και όσα εντάσσονται στον νόμο για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, από

⁵⁵ Όπως παραπάνω.

⁵⁶ Παρατίθενται εδώ οι προθεσμίες που ισχύουν σήμερα, μετά την τροποποίηση της διάταξης με τον ν. 4855/2021 (ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021).

⁵⁷ Η αυτεπάγγελτη δίωξη εισήχθη με τον ν. 4855/2021 (ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021).

την ποινική δίωξη και για κάθε στάδιο της διαδικασίας έως την αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης, όταν τα αδικήματα αυτά τελούνται κατά ανηλίκου (άρ. 569, παρ.3 ΚΠΔ)⁵⁸.

β) Επανακαθορίστηκε ο **τρόπος εξέτασης των θυμάτων**, ώστε να αποφεύγεται η δευτερογενής θυματοποίηση τους. Ειδικότερα ως προς το ανήλικο θύμα, δίνεται η δυνατότητα εξέτασης του για αδικήματα κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας, από πραγματογνώμονα, ιδίως από «ειδικά εκπαιδευμένο παιδοψυχολόγο ή παιδοψυχίατρο και σε περίπτωση έλλειψής τους, [από] ψυχολόγο ή ψυχίατρο, που υπηρετεί στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων ή, όπου αυτά δεν λειτουργούν, στην αρμόδια Γενική Περιφερειακή Αστυνομική Διεύθυνση, ή που περιλαμβάνεται στον πίνακα πραγματογνώμωνων. Η εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος διενεργείται στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων της Εφετειακής Περιφέρειας ή, όπου αυτά δεν λειτουργούν, σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους και προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτόν, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και με όσο το δυνατόν περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων.» (άρ. 227, παρ.1 ΚΠΔ)⁵⁹.

Πέραν των πρόσφατων τροποποιήσεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι οποίες όπως καταδείχθηκε, εγγράφονται στη λογική της αυστηροποίησης στις περιπτώσεις που το αδίκημα τελείται σε βάρος ανηλίκου, ειδικοί νόμοι προβλέπουν επίσης αυξημένη προστασία για το ανήλικο θύμα.

4.1.2. Οι διατάξεις ειδικών νόμων

Στους ειδικούς νόμους, στους οποίους λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τις περιπτώσεις όπου το θύμα είναι ανήλικος, συμπεριλαμβάνονται, ενδεικτικά, ο νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (ν. 3500/2006) και ο νόμος για την πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων, στο πλαίσιο λειτουργίας προνοιακών φορέων (ν. 4837/2021).

4.1.2.1. Ο νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (ν. 3500/2006)

⁵⁸ Παρατίθεται εδώ η ισχύουσα μορφή της διάταξης, όπως αυτή προέκυψε από την τροποποίηση που επέφερε ο ν. 4995/2022 (ΦΕΚ/Α/18-11-2022).

⁵⁹ Παρατίθεται εδώ η ισχύουσα μορφή της διάταξης, όπως αυτή προέκυψε από την τροποποίηση που επέφερε ο πρόσφατος ν. 5172/2025 (ΦΕΚ 10/Α/29-1-2025).

Είναι κρίσιμο να επισημανθεί εισαγωγικά ότι ο ν. 3500/2006 αφορά και απαγορεύει ρητά (άρθρο 2) τη βία σε όλα τα μέλη της οικογένειας⁶⁰ και όχι μόνο στα παιδιά. Ωστόσο, με τη θέσπισή του διασφαλίζεται για τα ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας ειδική και αυξημένη προστασία κι, επομένως, εντάσσεται στις ενέργειες της πολιτείας για την υλοποίηση του άρθρου 19 ΔΣΔΠ.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν. 3500/2006, στην **έννοια της ενδοοικογενειακής βίας** εντάσσονται αξιόποινες πράξεις, όπως ενδεικτικά η ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, η παράνομη βία και απειλή, η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, τα οποία παραπέμπουν ευθέως σε μορφές βίας (σωματική, ψυχική, σεξουαλική). Για το σύνολο των περιπτώσεων, **ο ασκών βία υπέχει ποινική ευθύνη** ενώ, παράλληλα, είναι κρίσιμο να υπογραμμιστεί ότι η ποινική δίωξη για τα εγκλήματα της ενδοοικογενειακής βίας ασκείται **αυτεπάγγελα** (άρθρο 17). Επομένως, δεν απαιτείται έγκληση από το θύμα αλλά για την ενεργοποίηση των αρμόδιων αρχών αρκεί η ενημέρωση (ακόμη και ανώνυμη) από οποιοδήποτε πρόσωπο.

Στο πλαίσιο αυτό, η ειδική και αυξημένη προστασία για τα ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας επιφέρει, σε ορισμένες περιπτώσεις αξιόποινων πράξεων, την εξής διαφοροποιημένη μεταχείριση:

α) η **ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη**, δηλαδή η σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας, τιμωρείται αυστηρότερα (με δεκαετή τουλάχιστον κάθειρξη), όταν τελείται σε βάρος ανηλίκου, εφόσον συνιστά μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, επικίνδυνης για την υγεία, ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος

β) η **ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας**, με την έννοια της προσβολής της αξιοπρέπειας μέλους της, με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και

⁶⁰ Η έννοια της οικογένειας ορίζεται με τρόπο ευρύ, καθώς περιλαμβάνει, και μάλιστα χωρίς προϋπόθεση συνοίκησης, συζύγους και πρώην συζύγους, πρόσωπα που συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης (ακόμη και μετά τη λύση του συμφώνου), μόνιμους συντρόφους και τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, πρώην μόνιμους συντρόφους, γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους. Επίσης αφορά εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει ορισθεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνικνεί στην οικογένεια.

έως τριών ετών, όταν ο παθών είναι ανήλικος.

Παράλληλα, ο ν. 3500/2006 ορίζει ότι **το παιδί-μάρτυρας είναι επίσης θύμα**, όταν η ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, ο βιασμός, η κατάχρηση σε ασέλγεια, η θανατηφόρα σωματική βλάβη ή η ανθρωποκτονία **τελούνται ενώπιον του**.

Τέλος, σημαντική για την αποκάλυψη είναι η πρόβλεψη της **μετάθεσης του χρόνου έναρξης της προθεσμίας παραγραφής**, μετά την ενηλικίωση του παιδιού που έχει υποστεί ενδοοικογενειακή βία.

4.1.2.2. Ο νόμος για την πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων, στο πλαίσιο λειτουργίας προνοιακών φορέων

Με τον ν. 4837/2021 επιχειρείται προστασία του παιδιού από συμπεριφορές κακοποίησης και παραμέλησης⁶¹, μέσα από τη **θέσπιση πλαισίου αναφοράς των περιστατικών αυτών, το οποίο αφορά συγκεκριμένους φορείς επιφορτισμένους με την παιδική προστασία** και, επομένως, δεσμεύει αποκλειστικά τους εργαζόμενους σε αυτούς.

Ειδικότερα, το πεδίο εφαρμογής του νόμου καλύπτει τις εξής τέσσερις κατηγορίες φορέων («φορείς παιδικής προστασίας»)⁶²:

- Παραρτήματα Προστασίας Παιδιού των Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας των Περιφερειών και των Μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας ιδιωτικού δικαίου.
- Μονάδες Φροντίδας Προσχολικής Αγωγής και Διαπαιδαγώγησης, και ειδικότερα παιδικούς, βρεφικούς, βρεφονηπιακούς σταθμούς, σταθμούς ολοκληρωμένης φροντίδας και Μονάδες Απασχόλησης βρεφών και νηπίων,

⁶¹ Παρότι προσαρμοσμένος στο ρυθμιστικό πεδίου του ν. 4837/2021, ο ορισμός της κακοποίησης ως «*όλες οι μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακής μεταχείρισης, σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης, αμελούς θεραπευτικής αντιμετώπισης ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς ή άλλους σκοπούς*» (άρθρο 3) περιλαμβάνει μορφές βίας οι οποίες, όπως ήδη αναφέρθηκε, απαντώνται και στον ν. 3500/2006.

⁶² Με την εξαίρεση των παιδικών, βρεφικών και βρεφονηπιακών σταθμών που συστήνονται και λειτουργούν από δήμους ή νομικά πρόσωπα αυτών, καθώς και ορισμένων παιδικών κατασκηνώσεων που λειτουργούν από δήμους ή ασφαλιστικά ταμεία, οι λοιποί φορείς τελούν υπό την εποπτεία του νυν Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.

καθώς και παιδικούς, βρεφικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς που συστήνονται και λειτουργούν από δήμους ή νομικά πρόσωπα αυτών.

- Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Ατόμων με Αναπηρία, και
- παιδικές κατασκηνώσεις.

Στην κατεύθυνση της πρόληψης και διαχείρισης των περιστατικών κακοποίησης, θεσπίζεται γενική υποχρέωση των φορέων αυτών να μεριμνούν για την έγκαιρη αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης των ανηλίκων που τελούν υπό την προστασία τους, τα οποία είτε καταγγέλλονται είτε υποπίπτουν στην αντίληψη των απασχολούμενων σε αυτούς.

Έτσι, με τον ν. 4837/2021 θεσπίζεται:

- ο αποκλεισμός από την απασχόληση στους φορείς παιδικής προστασίας ατόμων που έχουν καταδικαστεί για σοβαρά αδικήματα ιδίως σε βάρος ανηλίκων (ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας, διακίνησης ναρκωτικών κ.ά.),
- η ενίσχυση των δεξιοτήτων του προσωπικού για τον εντοπισμό των κινδύνων και την αναγνώριση της κακοποίησης και ως προς τη μεθοδολογία καταγραφής των περιστατικών⁶³, καθώς και
- ο έλεγχος για τυχόν παραβίαση των προβλεπόμενων υποχρεώσεων και οι αντίστοιχες κυρώσεις.

Παράλληλα, η υποχρέωση μέριμνας εξειδικεύεται στην υποχρέωση των ανωτέρω φορέων για τον ορισμό **Υπεύθυνου/ης Προστασίας Ανηλίκων** (άρθρο 5) και την τήρηση συγκεκριμένης διαδικασίας αναφοράς/ενημέρωσης των αρμόδιων αρχών, στην οποία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στη συνέχεια.

4.2. Η υποχρέωση αναφοράς του περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκου και η προστασία των επαγγελματιών

Μέσα από ένα πλέγμα διατάξεων, οι επαγγελματίες που εργάζονται στο πεδίο της

⁶³ Σε περίπτωση που η αναφορά περιστατικού κακοποίησης προέρχεται από ωφελούμενο/η με αναπηρία, εφαρμόζονται μέθοδοι εναλλακτικής επικοινωνίας, όποτε αυτό κρίνεται απαραίτητο (άρθρο 4).

παροχής υπηρεσιών σε παιδιά υποχρεούνται να προβούν σε αναφορά του περιστατικού κακοποίησης (μεταξύ άλλων και σεξουαλικής), το οποίο υπέπεσε στην αντίληψη τους ενώ, ταυτόχρονα, προστατεύονται από τις τυχόν δυσμενείς για τους ίδιους συνέπειες της αναφοράς αυτής.

4.2.1. Η υποχρέωση αναφοράς του περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης

Είναι χρήσιμο να επισημανθεί εισαγωγικά ότι η **υποχρέωση αναφοράς** τέλεσης αξιόποινης πράξης **για κάθε πολίτη**⁶⁴ καλύπτει εξ'ορισμού και τα περιστατικά σεξουαλική κακοποίησης ανηλίκων. Με την έννοια αυτή, ανεξάρτητα από την επαγγελματική του ιδιότητα, κάθε πολίτης οφείλει να ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές προφορικά ή γραπτά, ενώ, διατρέχει τον κίνδυνο ποινικών κυρώσεων, στην περίπτωση που παραλείψει να το πράξει⁶⁵.

Ειδικότερα για τους **δημοσίους υπαλλήλους**, αλλά και για τα πρόσωπα στα οποία ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, το άρθρο 38 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας («ΚΠΔ») προβλέπει **υποχρέωση άμεσης αναφοράς** στην εισαγγελική αρχή πληροφορίας για **αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπάγγελτα**, εφόσον έλαβαν γνώση στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους⁶⁶. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, στις αξιόποινες πράξεις, οι οποίες διώκονται αυτεπάγγελτα, για τις οποίες δηλαδή δεν απαιτείται ο παθών να ζητήσει την τιμώρηση τους, περιλαμβάνονται:

- όλα τα αδικήματα που εντάσσονται στην έννοια της **ενδοοικογενειακής βίας** (ν. 3500/2006), καθώς και
- τα αδικήματα της προσβολής της **γενετήσιας ελευθερίας** και της **γενετήσιας αξιοπρέπειας ανηλίκων**.

Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, η ανακοίνωση πραγματοποιείται **γραφτά** και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις.

⁶⁴ Βλ. άρθρο 40 ΚΠΔ «Υποχρέωση ιδιωτών».

⁶⁵ Έτσι, στο άρθρο 232ΠΚ ορίζεται ότι: «*όποιος, ενώ έμαθε με τρόπο αξιόπιστο ότι μελετάται κακούργημα ή ότι άρχισε ήδη η εκτέλεσή του, και σε χρόνο τέτοιο ώστε να μπορεί ακόμα να προληφθεί η τέλεση ή το αποτέλεσμα του, παραλείπει να το αναγγείλει εγκαίρως στην αρχή, τιμωρείται, αν το κακούργημα τελέστηκε ή έγινε απόπειρά του, με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή*».

⁶⁶ Βλ. άρθρο 38 ΚΠΔ «Υποχρέωση αναφοράς αξιόποινης πράξης».

4.2.1.1. Η υποχρέωση αναφοράς στο πλαίσιο των ν. 3500/2006 και ν. 4837/2021

Υποχρέωση αναφοράς του περιστατικού υπέχουν και οι επαγγελματίες, στο πλαίσιο των ν. 3500/2006 (ενδοοικογενειακή βία) και ν. 4837/2021 (πρόληψη και αντιμετώπιση παιδικής κακοποίησης).

Ειδικότερα, ο ν. 3500/2006, ενώ αρχικά περιόριζε την υποχρέωση αναφοράς στους εκπαιδευτικούς, μετά την τροποποίηση της σχετικής διάταξης του το 2024⁶⁷, προβλέπει πλέον **υποχρέωση ενημέρωσης** της εισαγγελικής αρχής σε περίπτωση πληροφόρησης ή διαπίστωσης σχετικά με περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος παιδιού **από περισσότερες κατηγορίες επαγγελματιών** που, στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους, έρχονται σε επαφή με παιδιά. Παράλληλα, στους επαγγελματίες που υπέχουν υποχρέωση αναφοράς εντάσσονται πλέον **και οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα**.

Έτσι, σύμφωνα με την ισχύουσα διατύπωση του άρ.23 του ν. 3500/2006:

«1. Παιδαγωγός, εκπαιδευτικός, μέλος του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ή του ειδικού βοηθητικού προσωπικού της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, επιμελητής, προπονητής ή γιατρός που παρέχει τις υπηρεσίες του σε ανήλικο, ο οποίος κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του πληροφορείται ή διαπιστώνει με οποιονδήποτε τρόπο, ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ανηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, υποχρεούται να το αναφέρει αμελλητί στις αρμόδιες διωκτικές αρχές. Την ίδια υποχρέωση έχει ιατρός που με βάση σοβαρά αντικειμενικά ευρήματα της ιατρικής εξέτασης διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ανηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. [...]

3. Οι διατάξεις του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως και για τα μέλη του προσωπικού και τους Προϊσταμένους των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.) του άρθρου 6 και της παρ. 3 του άρθρου 18 του ν. 4547/2018 (Α' 102)».

Είναι σαφές ότι με τη διεύρυνση των κατηγοριών των επαγγελματιών, ο νομοθέτης θέλησε να διασφαλίσει την όσο το δυνατόν αποτελεσματική γνωστοποίηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής κακοποίησης ανηλίκων, μεταξύ άλλων και της

⁶⁷ Ν. 5090/2024, Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, ΦΕΚ 30/Α/24-2-2024.

σεξουαλικής κακοποίησης. Ταυτόχρονα, πρέπει να επισημανθεί ότι οι λοιπές (μη ενδοοικογενειακές) περιπτώσεις κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής είναι εκτός του πεδίου εφαρμογής του νόμου. Το ίδιο ισχύει και για τους επαγγελματίες με ιδιότητα που δεν κατονομάζεται ρητά.

Τέλος, ως προς τη διαδικασία αναφοράς, από τη διατύπωση του ισχύοντος άρ.23 προκύπτει ότι δεν απαιτείται βεβαιότητα του επαγγελματία ως προς το περιστατικό κακοποίησης, ούτε πολύ περισσότερο προσκόμιση αποδείξεων, αρκεί η «πληροφορία ή διαπίστωση», επομένως οι σοβαρές ενδείξεις ότι το περιστατικό έχει πράγματι συμβεί. Με άλλα λόγια, η υποβολή αναφοράς στις αρμόδιες διωκτικές αρχές αποτελεί προληπτική ενέργεια και όχι καταγγελία της άδικης πράξης.

Υποχρέωση αναφοράς του περιστατικού κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής, στις αρμόδιες αρχές έχουν και οι επαγγελματίες του ν. 4837/2021, δηλαδή **οι εργαζόμενοι στους «φορείς παιδικής προστασίας»**, όπως αυτοί ήδη επισημάνθηκαν (βλ. Ενότητα 4.1.2.2.). Στο πλαίσιο αυτό, η γνωστοποίηση του περιστατικού πραγματοποιείται προς τον Υπεύθυνο Προστασίας Ανηλίκων και αφορά:

α) κάθε προφορική ή έγγραφη, επώνυμη ή ανώνυμη, αναφορά περιστατικού κακοποίησης, η οποία προέρχεται από τους ωφελούμενους των Μονάδων που τελούν υπό την ευθύνη λειτουργίας των Φορέων Παιδικής Προστασίας, από μέλη του προσωπικού τους, ανεξαρτήτως της σχέσης εργασίας τους, από εθελοντές, από μέλη της οικογένειας των ωφελούμενων, καθώς και από οποιονδήποτε τρίτο, και

β) κάθε περιστατικό κακοποίησης ανηλίκου που περιέρχεται με άλλο τρόπο στην αντίληψή τους.

Η γνωστοποίηση καταλαμβάνει **κάθε περιστατικό κακοποίησης, οπουδήποτε και αν λαμβάνει χώρα**, συμπεριλαμβανομένων όσων λαμβάνουν χώρα κατά την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας από τους Φορείς Παιδικής Προστασίας.

Στη συνέχεια, ο Υπεύθυνος Προστασίας Ανηλίκων συντάσσει την αναφορά και τη διαβιβάζει άμεσα στον αρμόδιο Εισαγγελέα ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή ή δυνητικά στις Κοινωνικές Υπηρεσίες των Ο.Τ.Α. α' βαθμού, ενώ παράλληλα ενημερώνεται τη διοίκηση του φορέα παιδικής προστασίας και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, όπου τηρείται το Εθνικό Σύστημα Καταγραφής και

Παρακολούθησης Αναφορών περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων.

4.2.1.2. Υποχρέωση αναφοράς και καθήκον εχεμύθειας

Η προστασία του παιδιού από την κακοποίηση συνιστά λόγο άρσης του καθήκοντος εχεμύθειας, από το οποίο δεσμεύονται ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών. Αυτό ισχύει, ενδεικτικά, στην περίπτωση των ιατρών, των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών⁶⁸.

Όσον αφορά ειδικότερα την επαφή των ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών των σχολείων με μαθητές και μαθήτριες, αξίζει να επισημανθεί ότι η αποκάλυψη περιστατικών κακοποίησης διευκολύνθηκε από το 2024, όταν το Υπουργείο Παιδείας, μετά από παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη, εξέδωσε εγκύκλιο με την οποία αποσαφηνίζεται ότι επιτρέπεται στους παραπάνω επαγγελματίες να επικοινωνήσουν με μαθητές ή μαθήτριες, που ζητούν να τους συναντήσουν, ακόμη και χωρίς συναίνεση των κηδεμόνων των παιδιών.

4.3. Η προστασία των επαγγελματιών που προβαίνουν σε αναφορά περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκου

Όπως και στην περίπτωση της υποχρέωσης αναφοράς, έτσι και το ζήτημα της προστασίας των επαγγελματιών που προβαίνουν σε αναφορά περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκου ρυθμίζεται με τρόπο κατακερματισμένο σε διακριτά νομοθετήματα.

Έτσι, στον **ν. 3500/2006 (ενδοοικογενειακή βία)**, όπως τροποποιήθηκε το 2024⁶⁹, προβλέπεται η προστασία των ατόμων που εκπληρώνουν την υποχρέωσή τους για γνωστοποίηση στις αρχές. Η παρεχόμενη μάλιστα διασφάλιση δεν αφορά μόνο τυχόν ποινική δίωξη αλλά οποιαδήποτε δυσμενή μεταχείριση ή κυρώσεις (πειθαρχικές, αστικές κ.ά.).

Ειδικότερα, στο **άρ. 23, παρ. 2** ορίζεται ότι: «*Τα πρόσωπα της παρ. 1, που προβαίνουν σε αναφορά εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας δεν εγκαλούνται, δεν ενάγονται, δεν*

⁶⁸ Βλ. Ιατρικό Κώδικα (Ν. 3418/2005), Κώδικα Δεοντολογίας Ψυχολόγων (Υ.Α. Γ5Β/Γ.Π.οικ.42984, ΦΕΚ 2344/Β'/18.6.2019), τον Ν. 991/1979, που ρυθμίζει την άσκηση επαγγέλματος του ψυχολόγου, καθώς και το π.δ. 23/1992, που ρυθμίζει την άσκηση του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού.

⁶⁹ Βλ. Ν. 5090/2024, ως άνω.

διώκονται πειθαρχικά, δεν απολύονται, ούτε υφίστανται άλλου είδους κυρώσεις ή δυσμενή μεταχείριση, για το περιστατικό που ανέφεραν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρά μόνο εάν προέβησαν εν γνώσει τους σε αναληθή αναφορά.»

Ανάλογη προστασία προβλέπει και ο ν. 4837/2021, με τον οποίο προβλέπεται ότι:

«1. Ο Υπεύθυνος Προστασίας Ανηλίκων, καθώς και το λοιπό προσωπικό των Φορέων Παιδικής Προστασίας που προβαίνουν σε αναφορά περιστατικού κακοποίησης, δεν εγκαλούνται, δεν ενάγονται, δεν διώκονται πειθαρχικά, δεν απολύονται, ούτε υφίστανται άλλου είδους κυρώσεις ή δυσμενή μεταχείριση, για το περιστατικό που ανέφεραν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρά μόνον εάν προέβησαν εν γνώσει τους σε αναληθή αναφορά» (άρ.6, παρ.1).

Παράλληλα, είναι ενδιαφέρον ότι υπάρχει ρητή πρόβλεψη και για την κάλυψη τυχόν δαπάνης, εφόσον προκύψει ανάγκη νομικής υποστήριξης του επαγγελματία⁷⁰. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι, στο πλαίσιο του ν. 4837/2021, η προβλεπόμενη προστασία δεν αφορά μόνο τον Υπεύθυνο Προστασίας Ανηλίκων του φορέα αλλά και το λοιπό προσωπικό, εφόσον προβαίνει σε αναφορά για κακοποίηση παιδιού.

Η προστασία των επαγγελματιών, στο πλαίσιο των ν. 3500/2006 και ν. 4837/2021, αποδεικνύεται ακόμη πιο σημαντική, λόγω της περιορισμένης εφαρμογής της γενικής διάταξης που στοχεύει στην προστασία των ψυχιάτρων, ψυχολόγων, και κοινωνικών λειτουργών. Πράγματι, σύμφωνα με τον ν. 4509/2017, οι παραπάνω επαγγελματίες

⁷⁰ Σύμφωνα με το άρ.6, παρ.2 και 3: **2. Ο Φορέας Παιδικής Προστασίας, στον οποίο απασχολείται ο Υπεύθυνος Προστασίας Ανηλίκων που προέβη σε αναφορά περιστατικού κακοποίησης δύναται, κατόπιν έγγραφης συναίνεσής του, να αναλάβει τις δαπάνες για τη νομική υποστήριξη του αναφέροντος, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς που προέκυψε λόγω αναφοράς περιστατικού κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για την άσκηση των αναγκαίων ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων και για τη διενέργεια των σχετικών διαδικαστικών πράξεων ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών ή δικαστικών αρχών. Ο Φορέας Παιδικής Προστασίας, στον οποίο απασχολείται ο Υπεύθυνος Προστασίας Ανηλίκων ή ο έτερος αναφέρων, μπορεί επίσης να παρεμβαίνει προς υπεράσπισή του ενώπιον των διοικητικών ή δικαστικών αρχών. Ειδικά, σε περίπτωση δημόσιου φορέα ισχύει το άρθρο 52 του ν. 4674/2020 (Α' 53).**

3. Σε περίπτωση δημόσιου φορέα, τα έξοδα βαρύνουν τον προϋπολογισμό του οικείου φορέα. Η καταβολή των ανωτέρω δαπανών γίνεται εφόσον, για τις ποινικές υποθέσεις, εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση, με την οποία οι υπάλληλοι κηρύσσονται αθώοι ή απαλλάσσονται των κατηγοριών ή τελεσίδικο βούλευμα του Δικαστικού Συμβουλίου, με το οποίο παύει οριστικά η ποινική δίωξη εναντίον τους ή τίθεται η υπόθεση στο αρχείο και εφόσον προσκομισθούν τα νόμιμα παραστατικά. Το αιτούμενο ποσό δεν δύναται να υπερβαίνει το τριπλάσιο του ποσού αναφοράς κάθε διαδικαστικής πράξης ή παρεχόμενης υπηρεσίας, όπως προσδιορίζεται στους πίνακες αμοιβών του Κώδικα Δικηγόρων (ν. 4194/2013, Α' 208)».

προστατεύονται από την ποινική ευθύνη για γνώμη που διατύπωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Ωστόσο, η προστασία αυτή αφορά αποκλειστικά τους επαγγελματίες που εργάζονται σε δημόσιες παιδοψυχιατρικές μονάδες και καλύπτει μόνο τις ενέργειες αξιολόγησης παιδιού στο πλαίσιο διερεύνησης για τυχόν κακοποίηση και όχι το προγενέστερο στάδιο της αναφοράς του περιστατικού⁷¹.

Αναδεικνύεται, επομένως, η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό πλαίσιο προστασίας του επαγγελματία στο δύσκολο πεδίο της παιδικής προστασίας.

⁷¹ Σύμφωνα με το άρθρο 40 του ν. 4509/2017: «Οι ψυχίατροι, ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίοι εργάζονται σε δημόσιες παιδοψυχιατρικές μονάδες και ενεργούν στο πλαίσιο δικαστικής ή κοινωνικής έρευνας που διεξάγεται από δικαστικό λειτουργό για τη διακρίβωση κακοποίησης ανηλίκου, δεν εγκαλούνται και δεν ενάγονται για γνώμη που διατύπωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός αν ενήργησαν με δόλο ή παραβίασαν το απόρρητο των πληροφοριών και στοιχείων που περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Η ρύθμιση εφαρμόζεται και στις εκκρεμείς υποθέσεις».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

N. 991/1979, Για την άσκηση του επαγγέλματος του ψυχολόγου στην Ελλάδα και για άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 278/Α/20-12-1979.

ΠΔ 23/1992, Άσκηση του επαγγέλματος κοινωνικού λειτουργού, ΦΕΚ 6/Α/30-1-1992.

N. 3418/2005, Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας, ΦΕΚ 287/Α/28-11-2005.

N. 3500/2006, Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006.

N. 4194/2013, Κώδικας Δικηγόρων, ΦΕΚ 208/Α/29-7-2013.

N. 4509/2017, Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 201/Α/22-12-2017.

N. 4619/2019, Κύρωση του Ποινικού Κώδικα, ΦΕΚ 95/Α/11-6-2019.

N. 4620/2019, Κύρωση Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ΦΕΚ 96/Α/11-9-2019.

N. 4674/2020, Στρατηγική αναπτυξιακή προοπτική των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ρύθμιση ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 53/Α/11-3-2020.

N. 4837/2021, Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 178/Α/1-10-2021.

N. 4855/2021, Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις, ΦΕΚ 215/Α/12-11/202.

N. 4995/2022, Ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/884 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την τροποποίηση της απόφασης πλαισίου 2009/315/ΔΕΥ του Συμβουλίου όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με υπηκόους τρίτων χωρών και όσον

αφορά το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου (ECRIS) και για την αντικατάσταση της απόφασης 2009/316/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 151) και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις, ΦΕΚ 216/Α/18-11-2022.

Ν. 5090/2024, Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, ΦΕΚ 30/Α/24-2-2024.

Ν. 5172/2025, Αντιμετώπιση νέων μορφών βίας κατά των γυναικών, Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385, Πρόσθετες ρυθμίσεις στον νόμο περί ενδοοικογενειακής βίας, Αναδιοργάνωση των ιατροδικαστικών υπηρεσιών, Ενίσχυση της λειτουργίας της Eurojust, Μέτρα για την προστασία των ανηλίκων και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, Δικονομικές διατάξεις αρμοδιότητας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και άλλες ρυθμίσεις, ΦΕΚ 10/Α/29-1-2025.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Στόχος

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η εισαγωγή των επιμορφούμενων στην σεξουαλική εκπαίδευση μέσω της θεωρητικής προσέγγισής της και της ανάδειξης της σημασίας της στην πρόληψη. από την παιδική σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα αυτή αναδεικνύει, τεκμηριωμένα, μέσω έγκυρων πηγών την σημασία της σεξουαλικής εκπαίδευσης των ανηλίκων μαθητών/τριών στο σχολείο ως εργαλείο πρόωπης παρέμβασης και πρόληψης έναντι στην σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της ενότητας, οι συμμετέχοντες/ουσες θα είναι σε θέση να:

- Γνωρίζουν τις βασικές αρχές και θεωρητικές προσεγγίσεις που διέπουν την σεξουαλική εκπαίδευση.
- Αναγνωρίζουν τα στάδια της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης με βάση τα αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού και την βαθμίδα σχολικής εκπαίδευσης.

- Διακρίνουν την σημασία της σεξουαλικής εκπαίδευσης για την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων.

Έννοιες – κλειδιά

Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση, Πρώιμη παρέμβαση, Οικογένεια, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Σημαντικό μέρος της ολόπλευρης ανάπτυξης του ανθρώπου αποτελεί η σεξουαλικότητά⁷² του, η οποία ξεκινά να εκδηλώνεται από πολύ νωρίς με την διαμόρφωση της σεξουαλικής του ταυτότητας. Η οικογένεια, το σχολικό πλαίσιο, ο κοινωνικός περίγυρος αποτελούν ουσιαστικές παραμέτρους ως προς την ανάπτυξη υγιούς σεξουαλικής ζωής.

Η σεξουαλική εκπαίδευση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ψυχικής υγείας όσον αφορά την ανάπτυξη λειτουργικών κοινωνικών και σεξουαλικών σχέσεων. Τα πρώτα μηνύματα σεξουαλικής αγωγής λαμβάνονται από τα πρώτα χρόνια ζωής του ανθρώπου μέσω της οικογένειας με άμεσο και έμμεσο τρόπο. Στην συνέχεια, καθοριστικό ρόλο παίζει το σχολείο, καθώς οι εκπαιδευτικοί αποτελούν μια επιστημονική κοινότητα με την οποία τα παιδιά, από πολύ νωρίς, αναπτύσσουν σχέση εμπιστοσύνης, εξαιτίας της συχνότητας και της έκτασης της επικοινωνίας μαζί τους. Ταυτόχρονα, η κοινωνία, τα ήθη, τα έθιμά της, η θρησκεία, αποτελούν σημαντικό παράγοντα που συντελεί στην διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας, στην έκφρασή της, καθώς και στην αντίληψη που έχει ένα άτομο όσον αφορά την δημιουργία σεξουαλικών σχέσεων. Η σεξουαλική εκπαίδευση ενέχει μια ολιστική προσέγγιση όλων των παραπάνω παραγόντων, βοηθώντας το παιδί από πολύ νεαρή ηλικία να μπορέσει να κατανοήσει, να αγαπήσει τον εαυτό του και τους συνανθρώπους του, αλλά και να θέσει τα όρια που αφορούν την αυτοπροστασία του. Στην ενότητα αυτή, γίνεται μια εννοιολογική και θεωρητική προσέγγιση της σεξουαλικής εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη τον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση της UNESCO (2018). Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται, έτσι, και η σημασία της ως αποτελεσματικό εργαλείο πρόληψης όσον αφορά την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών.

5.1. Θεωρητική προσέγγιση της σεξουαλικής εκπαίδευσης

Όπως αναφέρει και η UNESCO (2018), η Ατζέντα 2030⁷³ που αφορά τους δεκαεπτά (17) Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, δίνει έμφαση στην ανάπτυξη πρακτικών κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω της εκπαίδευσης, διασφαλίζοντας τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσω αυτού του προσδιορισμού, η σεξουαλική

⁷² Για περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τον ορισμό της έννοιας της «σεξουαλικότητας» στον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό για την Σεξουαλική Εκπαίδευση της UNESCO (2018: 17).

⁷³ Transforming the world: the 2030 Agenda for Sustainable Development United Nations (2015).
<https://sdgs.un.org/2030agenda>

εκπαίδευση αποτελεί βασικό εργαλείο για την διαμόρφωση της σεξουαλικής υγείας ενός ατόμου, όπως αυτή διαμορφώνεται με βάση διάφορους δείκτες, ενδεικτικά: η σεξουαλική ικανοποίηση, η μετάδοση σεξουαλικών νοσημάτων, οι γνώσεις που έχουν οι ανήλικοι/ες για την σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις, τα ποσοστά κυήσεων και εκτρώσεων στην εφηβική ηλικία, καθώς και τα ποσοστά σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων (Lottes, 2000). Οι δείκτες αυτοί αποτελούν βασικά μαθησιακά αντικείμενα της σεξουαλικής εκπαίδευσης στα πλαίσια των αναπτυξιακών οροσήμων των παιδιών.

Οι πρώτες ενδείξεις αντίληψης της σεξουαλικότητας λαμβάνουν χώρο εντός του οικογενειακού πλαισίου, καθώς εκεί εκφράζονται τα πρώτα μηνύματα προς το παιδί, από την βρεφική του κιόλας ηλικία (Ρέντζη, 2019). Η σεξουαλική εκπαίδευση, λοιπόν, ξεκινάει στα πρώτα χρόνια ζωής του ανθρώπου εντός της οικογένειάς του. Ο τρόπος διάχυσης των μηνυμάτων αυτών και των πληροφοριών είναι ενεργός και εκτυλίσσεται είτε εκούσια είτε ακούσια (Γερούκη, 2011 στο: Ρέντζη, 2019). Όπως αναφέρει η Γερούκη (2011), ο ακούσιος τρόπος αφορά την μη λεκτική και λεκτική συμπεριφορά και έκφραση των γονέων μεταξύ τους και απέναντι στους άλλους. Για παράδειγμα, η τρυφερότητα, τα χάδια, η οικειότητα με το σώμα τους και ο τρόπος που την εκφράζουν, η φροντίδα του σώματός τους και τα όρια αυτοπροστασίας που θέτουν οι ίδιοι, όλοι αυτοί οι παράγοντες θα συντελέσουν στην σύνθεση της σεξουαλικής ταυτότητας του παιδιού τους και της αντίληψης του εαυτού του σε σχέση με τους άλλους, πράγμα το οποίο θα καθορίσει την ανάπτυξη ή μη λειτουργικών κοινωνικών και ερωτικών σχέσεων. Ο εκούσιος τρόπος αφορά την πληροφόρηση και τα μηνύματα που συνειδητά μεταφέρουν οι γονείς στα παιδιά τους μέσω διαπροσωπικών συζητήσεων, ανάγνωσης βιβλίων, παραμυθιών, κτλ. Ωστόσο, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο του δισταγμού και της άρνησης των γονέων να παρέχουν την κατάλληλη σεξουαλική εκπαίδευση στα παιδιά τους, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι σε προνηπιακή ηλικία (Kirkman, Rosendal & Feldman, 2005 στο: Ρέντζη, 2019). Είναι πολύ ουσιαστική η συνδρομή του σχολείου στην συμπλήρωση αυτού του χάσματος, καθώς έχει αναγνωριστεί ως το καταλληλότερο και ασφαλέστερο περιβάλλον αναφορικά με την σεξουαλική εκπαίδευση ανηλίκων. (Milton, 2001 · Γερούκη, 2011 · UNESCO, 2018 · Ρέντζη, 2019).

Ο κυριότερος στόχος του σχολείου πρέπει να είναι η κοινωνικοσυναισθηματική υγεία

των παιδιών, ώστε αυτά να εξελιχθούν σε ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες με κατανόηση και σεβασμό απέναντι στον συνάνθρωπο και την διαφορετικότητά του, σύμφωνα με την Ατζέντα 2030 της UNESCO και τους δεκαεπτά στόχους αειφόρου ανάπτυξης (UNESCO, 2018). Για τον λόγο αυτό, στον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό για την Σεξουαλική Εκπαίδευση της UNESCO (2025)⁷⁴, αναδεικνύεται η Συμπεριληπτική – Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση, η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο στην προετοιμασία των νεαρών ατόμων για μια υγιή κοινωνική, συναισθηματική και σεξουαλική ζωή.

5.1.1. Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση στο σχολείο

Το συγκείμενο του σύγχρονου σχολείου έχει ένα βασικό χαρακτηριστικό, την ποικιλομορφία, όπως και ευρύτερα η κοινωνία. Άλλωστε, το σχολείο είναι ένα ανοικτό σύστημα που δέχεται επιρροές από το εξωτερικό κοινωνικό περιβάλλον. Όποια κοινωνική αλλαγή έχει επέλθει, έχει άμεσο αντίκτυπο στο σχολείο, το οποίο καλείται να προσαρμοστεί σε αυτή (πανδημία, μεταναστευτικές – προσφυγικές ροές, οικονομική κρίση, κτλ.).

Το σχολικό περιβάλλον, πλέον, χαρακτηρίζεται από δύο σημαντικές έννοιες, την διαφορετικότητα και την πολυπολιτισμικότητα. Για τον λόγο αυτό, σύμφωνα και με τους δεκαεπτά Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης της UNESCO (2018), η εκπαίδευση των παιδιών θα πρέπει να πλαισιώνεται από την καλλιέργεια του σεβασμού στην διαφορετικότητα, την αξία της κοινωνικής δικαιοσύνης και την δημιουργία προσωπικοτήτων οχυρωμένων με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη, που δεν θα επιτρέπουν ρατσιστικές συμπεριφορές και τον αποκλεισμό ευάλωτων ομάδων από τα κοινωνικά αγαθά. Στο πλαίσιο αυτό, ορίζεται η αναγκαιότητα εφαρμογής προγραμμάτων εκπαίδευσης κοινωνικής δικαιοσύνης, η οποία θέτει ως στόχο την δημιουργία συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος και την καλλιέργεια κουλτούρας σεβασμού, ισότητας και δημοκρατίας (Rentzi, 2024).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ο Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για την Σεξουαλική Εκπαίδευση της UNESCO (2025:16), ορίζει πως η Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση είναι μια ενεργή διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης, η

⁷⁴ Πρόκειται για τον πρόσφατα μεταφρασμένο στα Ελληνικά από το Πολύχρωμο Σχολείο. Σε αυτό το εγχειρίδιο παρατίθενται και οι δύο εκδόσεις στην Αγγλική και στην Ελληνική γλώσσα (βλ. Βιβλιογραφία).

οποία πλαισιώνεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, οριζόντια, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, δίνοντας έμφαση στα συναισθηματικά, γνωστικά, σωματικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της σεξουαλικότητας. Θεμελιώδης στόχος της είναι τα παιδιά και τα νεαρά άτομα να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες που θα θωρακίσουν την ψυχοσυναισθηματική τους υγεία, αναπτύσσοντας λειτουργικές κοινωνικές και σεξουαλικές σχέσεις, σεβόμενα την διαφορετικότητα, τα πιστεύω και τις επιλογές του κάθε ατόμου, υπερασπίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα (UNESCO, 2025).

Σύμφωνα με τον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό για την Σεξουαλική Εκπαίδευση της UNESCO (2025:16), η Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση μπορεί να υλοποιηθεί σε επίσημο θεσμικό πλαίσιο με την συνύπαρξη εξωθεσμικών φορέων. Τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι τα εξής (UNESCO, 2025:16):

- Το περιεχόμενό της είναι επιστημονικά ακριβές, καθώς βασίζεται σε διεθνή ερευνητικά πορίσματα που σχετίζονται με την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, την σεξουαλικότητα και την κοινωνική της έκφραση.
- Έχει μια κλιμακωτή ανάπτυξη, καθώς προσαρμόζεται κάθε φορά στην σχολική βαθμίδα, ξεκινώντας από τις πολύ νεαρές ηλικίες (προσχολική εκπαίδευση). Η μάθηση βασίζεται στις προηγούμενες γνώσεις των μαθητών/τριών και σε ένα σπειροειδές πλαίσιο Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών.
- Είναι προσαρμοσμένη όχι μόνο στην χρονολογική ηλικία του παιδιού, αλλά και στην αναπτυξιακή του ωριμότητα, σεβόμενη τις ανάγκες και τις δεξιότητές του.
- Μπορεί να συμπεριληφθεί στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, παρέχοντας στην εκπαιδευτική κοινότητα σαφείς στόχους και κατευθύνσεις, ενώ δύναται να υλοποιείται εντός και εκτός του σχολικού πλαισίου.
- Έχει συμπεριληπτικά χαρακτηριστικά, διότι παρέχει συστηματική, τεκμηριωμένη και προοδευτική πληροφόρηση ανάλογα με την ηλικία και την αναπτυξιακή ωριμότητα των μαθητών/τριών, χωρίς αποκλεισμούς. Ταυτόχρονα, καταπιάνεται με θέματα, όπως η έμμηνος ρύση, η εγκυμοσύνη και ο τοκετός, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, τις σύγχρονες

μεθόδους αντισύλληψης, κτλ., τα οποία μπορεί να θεωρηθούν ως αμφιλεγόμενα σε κάποια κοινωνικο-πολιτιστικά και θρησκευτικά πλαίσια.

- Βασίζεται στην εκπαίδευση κοινωνικής δικαιοσύνης, ήτοι στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ισότιμη πρόσβαση στην γνώση και τον σεβασμό στην διαφορετικότητα, την κοινωνική έκφραση και τις επιλογές του κάθε ανθρώπου.
- Αναδεικνύει τα ζητήματα της έμφυλης βίας και των στερεοτύπων που κυριαρχούν όσον αφορά την έμφυλες συμπεριφορές και την οπτική του κοινωνικού φύλου⁷⁵ στις σύγχρονες κοινωνίες.
- Λαμβάνει υπόψη το στοιχείο της πολυπολιτισμικότητας, τα ήθη, τα έθιμα, τις νόρμες (θρησκευτικές και πολιτισμικές) που διαμορφώνουν τις επιλογές του κάθε ανθρώπου, προάγοντας τον σεβασμό και ισότιμη μεταχείριση.
- Προωθεί την διαμόρφωση κριτικής σκέψης στα νεαρά άτομα, ώστε να είναι σε θέση να ανιχνεύουν και να στηλιτεύουν κάθε μορφή κοινωνικού αποκλεισμού και έμφυλης βίας, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα δεξιότητες αυτοεκτίμησης, αυτορρύθμισης και σεβασμού απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων.

5.2. Ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών και σεξουαλική εκπαίδευση

Η ανάπτυξη της ενότητας αυτής θα βασιστεί σε ένα πολύ χρήσιμο εγχειρίδιο το οποίο τιτλοφορείται: “Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists” (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010)⁷⁶ αλλά και στην διεθνή βιβλιογραφία. Η Εθνική Εταιρεία για την Πρόληψη της Κακοποιητικής Συμπεριφοράς στα Παιδιά (National Society for the Prevention of Cruelty to Children – NSPCC, 2022), που εδρεύει στο Ηνωμένο Βασίλειο, επισημαίνει πως όσοι/ες επαγγελματίες εργάζονται με παιδιά και νεαρά άτομα είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν τα στάδια της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξής τους, διότι θα μπορούν να αναγνωρίσουν στάσεις και συμπεριφορές που δεν είναι αναπτυξιακά τυπικές και να εντοπίσουν, έτσι, ενδείξεις πιθανής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης

⁷⁵ Για αποσαφήνιση της έννοιας απευθυνθείτε στον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (UNESCO, 2025:50, βλ. Βιβλιογραφία).

⁷⁶ Το εγχειρίδιο έχει μεταφραστεί και στα Ελληνικά από το Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού https://whocc.bioegg.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BZgA_Standards_Greek.pdf

ανηλίκων.

Σύμφωνα με την αναπτυξιακή ψυχολογία, το παιδί γεννιέται ως σεξουαλικό ον και η σεξουαλικότητά του έχει στενή διασύνδεση με την εξέλιξη των γενικότερων αναπτυξιακών του λειτουργιών (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010: 22). Τα παιδιά δείχνουν τις πρώτες ενδείξεις σεξουαλικής συμπεριφοράς από πολύ μικρή ηλικία (προνηπιακή), όταν το παιδί εκφράζει την περιέργειά του για το πώς γεννήθηκε και αρχίζει να αναπτύσσει την διασύνδεση με το σώμα του, να το αγαπά, να το φροντίζει, να κατανοεί το άγγιγμα με θετικό ή αρνητικό πρόσημο. Αρχίζει να βλέπει τις διαφορές στο σώμα ανάλογα με το βιολογικό φύλο και την χρονολογική εξέλιξη της ηλικίας (μωρό, παιδί, έφηβος, νέος, κτλ.), έχοντας ως αρχικό πρότυπο τα μέλη της οικογένειάς του (τους γονείς του, τα αδέρφια του, τους παππούδες και τις γιαγιάδες) και, έτσι, αρχίζει να βιώνει και να συνδέεται με το δικό του βιολογικό φύλο όχι μόνο σε προσωπικό επίπεδο αλλά και στις σχέσεις του με τους άλλους (πχ τα αδέρφια του, τους/τις συμμαθητές/τριες του, κτλ.). Είναι σημαντική η διευκρίνιση ότι η σεξουαλική συμπεριφορά των ενηλίκων διαφέρει από την αντίστοιχη των παιδιών, καθώς οι ενήλικες εκφράζουν την σεξουαλικότητά τους με βάση τις εμπειρίες που έχουν βιώσει και δεν θα πρέπει με κανέναν τρόπο να συγχέεται με αυτή των παιδιών (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010). Χαρακτηριστικά, οι Πρικατέ και Γιωτάκος (2005) τονίζουν ότι ένα μικρό παιδί δεν έχει αναπτύξει τις ανάλογες δεξιότητες και γι' αυτό δεν πρέπει να κατανοήσει λεπτομέρειες που αφορούν την φύση της σεξουαλικής πράξης (Ρέντζη, 2019). Επιπρόσθετα, όπως επισημαίνει και η Βρετανική Εθνική Εταιρεία για την Πρόληψη της Κακοποιητικής Συμπεριφοράς στα Παιδιά (National Society for the Prevention of Cruelty to Children – NSPCC, 2022), δεν άπτεται της τυπικής ανάπτυξης για τα μικρότερα παιδιά να συζητούν συγκεκριμένες σεξουαλικές πράξεις, να χρησιμοποιούν ρητή σεξουαλική γλώσσα ή να έχουν σεξουαλική επαφή με άλλα άτομα που μοιάζουν με ενήλικη.

Συγκεκριμένα, παραθέτονται παρακάτω ενδεικτικές πληροφορίες που αφορούν την σεξουαλική ανάπτυξη και συμπεριφορά των παιδιών ανά ηλικιακό στάδιο (National Society for the Prevention of Cruelty to Children – NSPCC, 2022 · WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010) :

- **Κάτω των 5 ετών:** Σε αυτό το στάδιο είναι σύνηθες να ξεκινάει μια εξερευνητική φυσική συμπεριφορά, που αναδύεται όταν τα παιδιά αισθάνονται ασφαλή και άνετα. Αυτό περιλαμβάνει: α) εκφράζουν περιέργεια και αρχίζουν να εξοικειώνονται με την θέα του γυμνού σώματος, β) ξεκινάνε να αγγίζουν τα δικά τους ιδιωτικά σωματικά μέρη αλλά και να δείχνουν περιέργεια για τα ιδιωτικά μέρη των άλλων ανθρώπων, παιδιών και ενηλίκων, γ) αρχίζουν να μιλάνε για σωματικές λειτουργίες, χρησιμοποιώντας λέξεις όπως: «κακά», «πιπί», κτλ. , δ) παίζουν συναινετικά παιχνίδια ρόλων με τους/τις συνομηλίκους τους, εξερευνώντας διαφορετικές σχέσεις ή ρόλους όπως: «παίζοντας μαμάδες και μπαμπάδες» ή «παίζοντας τον γιατρό».

- **5 - 9 ετών:** Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν λίγο, είναι σύνηθες να τα βλέπουμε να επιδεικνύουν συμπεριφορές όπως: α) εκφράζουν μια σεμνότητα και αναζητούν ιδιωτικότητα, β) κάνουν ερωτήσεις σχετικά με το σεξ και τις σχέσεις, ενδεικτικά: τι είναι το σεξ, από πού προέρχονται τα μωρά, αλλά και για τις σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, γ) αρχίζουν συναινετική διερεύνηση σχέσεων με συνομηλίκους, για παράδειγμα μίμηση σχέσεων ενηλίκων κρατώντας τα χέρια με έναν «φίλο» ή μια «κοπέλα» ή δίνοντάς τους ένα φιλί στο μάγουλο.

Καθώς αποκτούν μεγαλύτερη επίγνωση των κοινωνικών κανόνων γύρω από τη σεξουαλική συμπεριφορά, είναι σύνηθες να δοκιμάζουν τα όρια, όπως πχ να χρησιμοποιούν μη αποδεκτό λεξιλόγιο όσον αφορά την ονομασία των γεννητικών οργάνων και όχι την επιστημονική επίσημη ορολογία, μιμούμενα εκφράσεις που έχουν ακούσει από ενήλικες ή μεγαλύτερα νεαρά άτομα. Θα πρέπει να επισημανθεί, δε, πως δεν είναι τυπική συμπεριφορά για παιδιά ηλικίας 5-9 ετών να έχουν σεξουαλικές αλληλεπιδράσεις που μοιάζουν με ενήλικες, να συζητούν συγκεκριμένες σεξουαλικές πράξεις ή να αυτοδιεγείρονται δημόσια.

- **9 – 13 ετών:** Σε αυτό το ηλικιακό στάδιο, τα παιδιά αρχίζουν να γίνονται πιο περίεργα για το σεξ και τις σχέσεις. Μπορεί να αρχίσουν να έλκονται από άλλους ανθρώπους. Παραδείγματα τυπικής σεξουαλικής συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου είναι: α) επιζητάνε να έχουν μια ρομαντική σχέση με συνομηλίκους, β) χρησιμοποιούν σεξουαλική γλώσσα, κάνουν αστεία για το σεξ, γ) επιδιώκουν περισσότερη ιδιωτικότητα, δ) αναζητούν

πληροφορίες σχετικά με το σεξ είτε από συνομηλίκους, είτε στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ε) αυνανίζονται ιδιωτικά.

Δεν είναι τυπικό, σύμφωνα με τα αναπτυξιακά ορόσημα αυτής της ηλικιακής ομάδας παιδιών το να επιδεικνύουν σεξουαλική συμπεριφορά σε δημόσιο χώρο ή να επιδεικνύουν, τακτικά, σεξουαλική συμπεριφορά ενηλίκων, ιδίως όταν αυτή έχει επιθετική μορφή. Όσον αφορά την αναζήτηση πληροφόρησης από το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δεν αποτελεί τυπική συμπεριφορά η εύρεση εικόνων ή βίντεο με σεξουαλικό - πορνογραφικό περιεχόμενο.

- **13 – 17 ετών:** Κατά την εφηβεία, η σεξουαλική συμπεριφορά γίνεται πιο προσωπική και οι νέοι αρχίζουν να εξερευνούν τη σεξουαλική τους ταυτότητα. α) πειραματίζονται σεξουαλικά και συναινετικά με την ίδια ηλικιακή ομάδα, β) αναζητούν πληροφόρηση σχετικά με το σεξ και τις σεξουαλικές σχέσεις, γ) αυνανίζονται ιδιωτικά.

Αυτό που δεν άπτεται τυπικής σεξουαλικής συμπεριφοράς στους εφήβους είναι να αυνανίζονται δημόσια ή να εκδηλώνουν σεξουαλική έλξη προς ένα πολύ μικρότερο παιδί. Επίσης, δεν αποτελεί τυπική σεξουαλική συμπεριφορά η επιθετική εκδήλωση σεξουαλικής επιθυμίας προς άλλο άτομο χωρίς την συναίνεσή του.

Η ηλικία συναίνεσης για συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα στην Ελλάδα είναι τα 15 έτη και οι σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανηλίκων κάτω των 15 ετών είναι νόμιμες, εκτός αν υπάρχει διαφορά ηλικίας μεγαλύτερη των τριών (3) ετών (Άρθρο 339, Ν. 4619/2019). Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως ο νόμος υπάρχει για να προστατεύει τα παιδιά από κακοποίηση ή εκμετάλλευση και δεν έχει σχεδιαστεί για να ποινικοποιεί τα παιδιά χωρίς λόγο.

Έχοντας ως βάση τα παραπάνω ορόσημα της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης των ανηλίκων, παρέχεται σταδιακά, αλλά ενεργά και η ανάλογη σεξουαλική εκπαίδευση, έχουσα ολιστική προσέγγιση. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω στάδια ανάπτυξης της σεξουαλικότητας των ανηλίκων, γίνεται κατανοητή η σημασία της πρώιμης έναρξης της σεξουαλικής εκπαίδευσης των παιδιών (πριν την ηλικία των 4 ετών). Σε αυτή την φάση, ο υποσυνείδητος – ακούσιος τρόπος σεξουαλικής αγωγής (Γερούκη, 2011), στον οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω, συμπληρώνεται με ενεργή

διδασκτική προσέγγιση από την οικογένεια και το σχολείο, παρέχοντας πληροφόρηση προσαρμοσμένη και με σεβασμό στα αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010).

Στις πολύ μικρές ηλικίες, λοιπόν, ξεκινάει το ταξίδι των γνώσεων αναφορικά με το σώμα, τις λειτουργίες των μερών του σώματος και της θετικής αλληλεπίδρασης με αυτό. Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα μέρη του σώματος ονομαστικά και την λειτουργία τους, ανάμεσα σε αυτά και τα ιδιωτικά σημεία του σώματός τους με την επιστημονική ορολογία τους. Η πληροφόρηση μπορεί να αντλείται μέσω παραμυθιών, βιβλίων και οπτικοακουστικού υλικού (βίντεο, λογισμικά, κτλ.) και πρέπει να είναι η κατάλληλη με βάση τα παραπάνω αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού. Επίσης, πρέπει να είναι θετική, να μην δημιουργεί φοβία και ενοχή στο μικρό παιδί, ώστε να αναπτύξει την αυτοεκτίμηση και να κατανοήσει, έτσι, την σημασία της σωματικής φροντίδας (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010).. Με αυτόν τον τρόπο, θα αρχίσει να αναπτύσσει και δεξιότητες κατανόησης των ατομικών ορίων και των κοινωνικών κανόνων (πχ δεν αγγίζουμε τα σώματα άλλων χωρίς να το επιθυμούν, λέμε όχι όταν μας αγγίζουν με τρόπο μη επιθυμητό και το αναφέρουμε σε κάποιον ενήλικα εμπιστοσύνης) (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010:37). Επιπρόσθετα, μέσω της συμπεριληπτικής ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης, το μικρό παιδί αναπτύσσει την συναισθηματική του νοημοσύνη, κατανοεί την διαφορετικότητα των σωμάτων, ότι δηλαδή δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ίδιοι (πχ πως υπάρχουν διαφορετικές φυλές ανθρώπων που το σώμα τους έχει διαφορετικό χρώμα πιο σκούρο, ότι υπάρχουν άνθρωποι με αναπηρία, κτλ.), μαθαίνοντας έτσι να σέβεται, να αποδέχεται τους συνανθρώπους του και να προσφέρει βοήθεια, όπου χρειαστεί (πχ σε έναν/μία συμμαθητή/τρια με αναπηρία). Ταυτόχρονα, πάλι, σύμφωνα με τα αναπτυξιακά ορόσημα του παιδιού, παρέχεται κατάλληλη και βασική πληροφόρηση όσον αφορά την ανθρώπινη αναπαραγωγή (από πού προέρχονται τα μωρά) και τα διαφορετικά οικογενειακά πλαίσια που μπορεί να μεγαλώνει ένα παιδί (μονογονεϊκή οικογένεια, ομοφυλόφυλη: με δύο μπαμπάδες, δύο μαμάδες, υιοθεσία, κτλ.). Η πληροφόρηση αυτή μπορεί να διοχετευτεί μέσω κατάλληλων εργαλείων, όπως: παραμυθιών, βιβλίων και οπτικοακουστικού υλικού με λεξιλόγιο – κείμενο και οπτικό υλικό που άπτεται των αναπτυξιακών οροσέμων του μικρού παιδιού. Για τον λόγο αυτό, χρήζει

ιδιαίτερης προσοχής η επιλογή των μέσων πληροφόρησης που θα χρησιμοποιηθούν για την σεξουαλική εκπαίδευση των παιδιών προνηπιακής και νηπιακής ηλικίας.

Όσο το παιδί μεγαλώνει ως προς την χρονολογική του ηλικία και η σεξουαλική του ανάπτυξη εξελίσσεται και ωριμάζει ολοένα και περισσότερο, η πληροφόρηση διανθίζεται με επιπλέον στοιχεία, πάντα σύμφωνα με τις ανάγκες και τα αναπτυξιακά ορόσημα. Αρχίζει να κατανοεί περισσότερο την φύση της σεξουαλικής πράξης, να έχει περιέργεια για αυτή, ενώ, ταυτόχρονα, να εμβαθύνει ολοένα και περισσότερο στην σεξουαλικότητά του και στις προτιμήσεις του. Επιπρόσθετα, τα άτομα προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας αναζητούν περισσότερη απομόνωση και ιδιωτικότητα, ενώ ψάχνουν πληροφορίες για τα σεξουαλικά ζητήματα που τα απασχολούν, ιδίως μέσα από συζητήσεις με συνομηλίκους και το διαδίκτυο. Το γεγονός αυτό χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς ελοχεύει ο κίνδυνος η πληροφόρηση που λαμβάνουν να είναι λανθασμένη, ακατάλληλη και επιβλαβής για την ψυχοσεξουαλική τους υγεία. Επομένως, η συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση στο σχολείο παίζει πολύ σημαντικό ρόλο, διότι παρέχει την κατάλληλη ενημέρωση προερχόμενη από επιστημονικές πηγές, αναφορικά με ζητήματα που άπτονται της σεξουαλικότητας, της σεξουαλικής επαφής και της προφύλαξης της υγείας από ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Επιπλέον, μέσω αυτής, αναπτύσσεται εμπειριστατωμένη και επικοινωνιακή συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες για την έκφραση των συναισθημάτων και την επιθυμητή συμπεριφορά σε σχέση με την φιλία, την ερωτική επιθυμία, την ανάπτυξη ενσυναίσθησης, ορίων (τόσο για τον εαυτό τους όσο και για τους άλλους) και αυτοπροστασίας από σεξουαλικό εκφοβισμό και βία. Μέσω της συμπεριληπτικής ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης παρέχεται κατάλληλη ενημέρωση και υλικό για την αναζήτηση σωστών πηγών πληροφόρησης σχετικά με το σεξ, την σεξουαλικότητα και τις σχέσεις. Έτσι, οι ανήλικοι/ες προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας μαθαίνουν να είναι υπεύθυνοι/ες τόσο απέναντι στον εαυτό τους όσο και στους άλλους, σεβόμενοι τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις επιλογές των συναθρώπων τους (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010:45).

5.3. Η σημασία της σεξουαλικής εκπαίδευσης για την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Ο ρόλος της σεξουαλικής εκπαίδευσης στην ψυχική υγεία και στην σεξουαλική συμπεριφορά των νέων ανθρώπων είναι καθοριστικής σημασίας. Ερευνητικά πορίσματα σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν αποδείξει την ευεργετική επίδραση της σεξουαλικής εκπαίδευσης στα νεαρά άτομα, όταν αυτή εφαρμόζεται σωστά, πρωτίστως από την οικογένεια και στη συνέχεια από το εκπαιδευτικό σύστημα σε οριζόντιο πλαίσιο (από τους παιδικούς σταθμούς μέχρι και το λύκειο) ως μέρος των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (UNESCO, 2025:30). Συγκεκριμένα, όπως επιβεβαιώνεται στον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό Σεξουαλικής Εκπαίδευσης της UNESCO (2025:30), η σεξουαλική εκπαίδευση με βάση το ΑΠΣ οδηγεί στα εξής θετικά αποτελέσματα:

- Παρατηρείται καθυστέρηση της έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας στα νεαρά άτομα, καθώς και μείωση της συχνότητας σεξουαλικής επαφής.
- Παρατηρείται μειωμένος αριθμός σεξουαλικών συντρόφων.
- Υπάρχει μείωση της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς που μπορεί να επιφέρει βλάβες στην σωματική και ψυχική τους υγεία.
- Παρατηρείται αύξηση της επιθυμητής σεξουαλικής συμπεριφοράς από τα ανήλικα άτομα, καθώς λαμβάνουν προστατευτικά μέτρα για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και εγκυμοσύνη μέσω της χρήσης μεθόδων αντισύλληψης (πχ. προφυλακτικά, κτλ.), ενώ, ταυτόχρονα, σέβονται τις επιθυμίες και τα όρια των άλλων.

Η αποτελεσματική σεξουαλική εκπαίδευση ενώνει την οικογένεια και το σχολείο, καθώς η συνεργασία τους αποδεικνύεται ιδιαίτερος σημαντική, σύμφωνα και με σχετικές έρευνες (Blake, 2002 · Γερούκη, 2011 στο: Ρέντζη, 2019). Η σεξουαλική εκπαίδευση αποτελεί βασική παρέμβαση που συμβάλλει θετικά στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των παιδιών (Κρεατσάς, 2003 στο: Ρέντζη, 2019), γι' αυτό και η έναρξή της από την προνηπιακή ηλικία ενισχύει την αυτοεκτίμηση και την αυτοπροστασία. Ταυτόχρονα, το νεαρό άτομο μαθαίνει να σέβεται την διαφορετικότητα, τις ανάγκες, τις επιλογές και τα όρια του άλλου από πολύ μικρή ηλικία, πράγμα το οποίο συμβάλλει στην πρωτογενή πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης και

εκμετάλλευσης ανηλίκων (WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA), 2010:29 · Υπουργείο Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου, 2024:11⁷⁷).

⁷⁷ Υπουργείο Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου (2024). *Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού για Αναγνώριση και Διαχείριση Περιστατικών Σεξουαλικής Κακοποίησης Παιδιών* (αναθεωρημένο). <https://enimerosi.moec.gov.cy/ypp16619>

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΕΝΔΕΙΞΕΩΝ ΠΙΘΑΝΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΣΕ ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ) ΚΑΙ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.

Στόχος

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η παροχή τεκμηριωμένης ενημέρωσης των επιμορφούμενων αναφορικά με την αναγνώριση ενδείξεων στο σχολείο για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ενός/μίας ανηλίκου/ης μαθητή/τριας.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει μέσω θεωρητικής τεκμηρίωσης και ενδεικτικών μελετών περίπτωσης την αναγνώριση ενδείξεων στο σχολείο για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ενός/μίας ανηλίκου/ης μαθητή/τριας, προσεγγίζοντας όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, καθώς και τους/τις μαθητές/τριες με διαγνωσμένη υψηλή νοητική ανωριμότητα που φοιτούν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ).

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Στο τέλος της ενότητας αυτής, στόχος είναι οι εκπαιδευόμενοι/ες να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν ενδείξεις στο σχολείο για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκου/ης μαθητή/τριας.

Έννοιες – κλειδιά

Αναγνώριση, Ενδείξεις, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ), Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Ανηλίκων.

Το σχολικό περιβάλλον αποτελεί σημαντικό πλαίσιο ανακάλυψης ενδείξεων για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών. Ιδίως, αν ληφθεί υπόψη η θεσμοθετημένη, πλέον, δίχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο (Άρθρο 34, Ν. 4704/2020), τα παιδιά από την ηλικία των 4 ετών περνάνε σημαντικό μέρος της καθημερινότητάς τους στο σχολικό περιβάλλον. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Άρθρο 35 του Ν. 4704, προκειμένου να εναρμονιστεί η οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή, τα παιδιά δύνανται να φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς, όταν είναι σε ηλικία μικρότερη από την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Επομένως, οι εκπαιδευτικοί αποτελούν σημαίνοντα πρόσωπα αλληλεπίδρασης με πολύ μικρά παιδιά προσχολικής ηλικίας, παίζοντας σημαντικό ρόλο στην διαπαιδαγώγησή τους. Για τον λόγο αυτό, είναι ικανοί/ες να αναγνωρίζουν ενδείξεις σωματικές και κυρίως συμπεριφορικές που, ίσως, παραπέμπουν σε σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση μαθητή/τριας. Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών είναι καθοριστική, διότι είναι σε θέση να δημιουργήσουν σχέση εμπιστοσύνης και αγάπης με το παιδί από την πολύ μικρή ηλικία του.

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται ενδείξεις σωματικές και, κυρίως, συμπεριφορικές παιδιών και εφήβων που μπορεί να οφείλονται σε σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκου/ης, τις οποίες οι εκπαιδευτικοί και όσοι/ες εργάζονται σε παιδικούς σταθμούς και σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης οφείλουν να έχουν υπόψη ώστε να δράσουν αναλόγως.

6.1. Ενδείξεις σε παιδιά που φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς και σε νηπιαγωγεία

Μελέτη περίπτωσης σε νηπιαγωγείο

Η Σ. 4 ετών ζει με την μητέρα και τον σύντροφο της μητέρας της ο οποίος δεν είναι ο βιολογικός της πατέρας, καθώς την έχει εγκαταλείψει από μωρό και δεν τον έχει γνωρίσει. Είναι ένα μικρόσωμο κορίτσι, αρκετά αδύνατο, ενώ η σωματική της διάπλαση παραπέμπει σε παιδί νεαρότερης ηλικίας. Ταυτόχρονα, ο προφορικός της λόγος παρουσιάζει ελλείμματα, όπως και άλλοι αναπτυξιακοί τομείς. Η οικογένεια δεν έχει αναζητήσει ιατρική γνωμάτευση. Η μητέρα της εγκυμονεί το δεύτερο παιδί της το οποίο είναι κορίτσι. Οι νηπιαγωγοί έχουν παρατηρήσει ότι η Σ. κάποιες φορές έρχεται ατημέλητη στο σχολείο, αχτένιστη και με βρώμικα ρούχα. Στα μέσα της

σχολικής χρονιάς, η Σ. δείχνει έντονες ενδείξεις αλλαγής συμπεριφοράς με τάσεις παλινδρόμησης. Αρχίζει να είναι νευρική και να έχει εκρήξεις θυμού, βάζει το δάχτυλό της (αντίχειρα) στο στόμα και το πιπιλά, ενώ της φεύγουν ούρα. Η μητέρα της, παρά τις επανειλημμένες παρατηρήσεις των εκπαιδευτικών, επιμένει να την φέρνει στο σχολείο με πάνα, καθώς, όπως διαμαρτύρεται, η Σ. ουρεί και το βράδυ, λερώνοντας το κρεβάτι της και λόγω της προχωρημένης εγκυμοσύνης δεν είναι σε θέση να την αλλάζει και να πλένει τα εσώρουκά της καθημερινά. Οι νηπιαγωγοί παρατηρούν ότι επιδιώκει να πηγαίνει στην τουαλέτα, βρίσκοντας δικαιολογίες, ιδίως όταν πηγαίνει κάποιος συμμαθητής της. Υπάρχουν παράπονα από συμμαθητές της ότι τους αγγίζει με ενοχλητικό τρόπο. Αρχίζει, δε, να αναφέρει λέξεις και εκφράσεις, όσον αφορά την γενετήσια περιοχή των ανδρών και των γυναικών, που δεν αρμόζουν με το αναπτυξιακό της προφίλ. Κάποια στιγμή σε μάθημα για την οικογένεια, όταν η νηπιαγωγός ζήτησε να ζωγραφίσουν τα παιδιά την οικογένειά τους, η Σ. ζωγράφισε ένα σπίτι με μαύρη σκεπή (χρησιμοποίησε μόνο μαύρο μαρκαδόρο) που τα παράθυρά του έμοιαζαν με μυτερά δόντια και δεν είχε πόρτα, ενώ έξω από αυτό έφτιαξε τρεις μαύρες κηλίδες, δύο επάνω (μια μεγαλύτερη και μια πολύ μικρή) και μία κάτω από το σπίτι (μεσαίου μεγέθους). Όταν ρωτήθηκε από τη νηπιαγωγό να περιγράψει την ζωγραφιά της, η Σ. περιέγραψε τις δύο πάνω κηλίδες ως την μητέρα της και την (αγέννητη) αδερφή της, ενώ η κηλίδα κάτω ήταν η ίδια που έφευγε από το σπίτι (ο σύντροφος της μητέρας δεν υπήρχε πουθενά).

Τα παιδιά πολύ νεαρής ηλικίας, πέρα από τις σωματικές ενδείξεις (μώλωπες σε μαλακά μέρη του σώματος, όπως γλουτούς ή μηρούς, αλλαγές στην περιοχή των γεννητικών οργάνων, όπως ερυθρότητα, πρήξιμο ή έκκριση, πόνο ή κάψιμο όταν πηγαίνουν στην τουαλέτα) εμφανίζουν και δραστικές, απότομες αλλαγές στην συμπεριφορά τους στο σχολικό περιβάλλον. Ενδεικτικά (Burke – Drauker και Martsolf, 2006 στο Ρέντζη, 2019: 324):

- Είναι υπερβολικά ευαίσθητα ή κλαίνε και έχουν αναπτύξει φοβικές συμπεριφορές.
- Δείχνουν απροθυμία να πάνε σπίτι ή και επιφυλακτικότητα ή φόβο απέναντι σε έναν γονέα/φροντιστή ή κάποιον συγγενή που πιθανόν έρχεται να τα παραλάβει από τον παιδικό σταθμό / νηπιαγωγείο.

- Παλινδρομούν σε ανώριμες συμπεριφορές που παραπέμπουν σε αναπτυξιακά ορόσημα νεαρότερων ηλικιών (πχ πιπιλούν τα δάκτυλα, παύουν να έχουν τον έλεγχο των σφιγκτήρων τους ως προς την ενούρηση και την εγκόπριση, κτλ.).
- Παρατηρείται προβληματική συμπεριφορά στο σχολείο (πχ έντονες αδυναμίες προσαρμογής και πειθαρχίας στους σχολικούς κανόνες, αδυναμία στην συγκέντρωση και έντονες μαθησιακές δυσκολίες).
- Είτε απομονώνονται, αποφεύγοντας τα ομαδικά παιχνίδια είτε το παιχνίδι τους με τα άλλα παιδιά γίνεται ιδιαίτερα επιθετικό και ενοχλητικό.
- Έχουν ασυνήθιστες και ξαφνικές αλλαγές στην διάθεση, αρνούνται να φάνε, γίνονται μυστικοπαθή.
- Έρχονται στο σχολείο με εμφάνιση που παραπέμπει σε παραμέληση, πχ: βρώμικα, άπλυτα, αχτένιστα, με ακατάλληλα ρούχα που δεν ταιριάζουν με τις καιρικές συνθήκες.
- Παρατηρείται παλινδρόμηση και σημεία που προβληματίζουν στον τρόπο που ιχνογραφούν (βλ. ενότητα 6.1.1.).

Όσον αφορά την σεξουαλική συμπεριφορά τους, λαμβάνοντας υπόψη τα ορόσημα του ηλικιακού τους σταδίου, όπως παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα, ενδέχεται να παρατηρούνται στο σχολείο, ενδεικτικά, τα εξής: (Ρέντζη, 2019 · Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, 2024)⁷⁸:

- Υποδύονται ρόλους ενηλίκου άντρα ή ενήλικης γυναίκας κατά την διάρκεια σεξουαλικής επαφής και επιδιώκουν την συμμετοχή και άλλων παιδιών.
- Αγγίζουν, τρίβουν τον εαυτό τους, επιδιώκουν να αυνανίζονται σε δημόσιο χώρο.
- Αγγίζουν τα ιδιαίτερα μέρη των ενηλίκων και των συμμαθητών/τριών τους σκοπίμως.
- Έχουν γνώσεις για την σεξουαλική πράξη που δεν συμβαδίζουν με τα αναπτυξιακά τους ορόσημα. Χρησιμοποιούν λέξεις και εκφράσεις, περιγράφοντας τα γεννητικά όργανα και την σεξουαλική επαφή, οι οποίες

⁷⁸ Υπουργείο Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου (2024). Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού για Αναγνώριση και Διαχείριση Περιστατικών Σεξουαλικής Κακοποίησης Παιδιών (αναθεωρημένο). <https://enimerosi.moec.gov.cy/ypp16619>

παραπέμπουν σε πολύ μεγαλύτερης ηλικίας νεαρά ανήλικα άτομα και σε ενήλικες.

6.1.1. Το παιδικό ιχνογράφημα ως εργαλείο ανίχνευσης ενδείξεων για πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών

Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω μελέτη περίπτωσης, το παιδικό ιχνογράφημα αποτελεί σημαντικό εργαλείο στο σχολικό περιβάλλον για την κατανόηση του ψυχοσυναισθηματικού κόσμου και της νευροβιολογικής ανάπτυξης του μικρού παιδιού. Αποτελεί τρόπο έκφρασης των βιωμάτων και των συναισθημάτων πολύ νεαρών παιδιών που δεν μπορούν να αλληλεπιδράσουν προφορικά για διάφορους λόγους. Η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών πολύ νεαρής ηλικίας επιφέρει σημαντικά ελλείμματα στη νευροβιολογική και και ψυχοσυναισθηματική του ωρίμανση, ενώ ένας από τους αναπτυξιακούς τομείς που επιβαρύνεται σημαντικά είναι ο προφορικός λόγος (Marques-Feixa & Fañanás, 2020). Ως εκ τούτου, το ιχνογράφημα αποτελεί σημαντικό διαγνωστικό εργαλείο όσον αφορά την ανίχνευση οποιασδήποτε μορφής κακοποίησης παιδιού (Kissos et al., 2020).

Ένα παιδικό ιχνογράφημα που μπορεί να ενέχει ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης εμπεριέχει συνδυασμό των εξής ενδεικτικών στοιχείων (Ballús et.al., 2023 · Anning, A., & Ring, K., 2004):

- Χρήση σκουρόχρωμων χρωμάτων, κυρίως μαύρου με μονοδιάστατο τρόπο. Δεν υπάρχει καμία ποικιλομορφία στην χρήση των χρωμάτων.
- Το σχέδιο έχει παλινδρομητική μορφή, παραπέμποντας σε ιχνογράφημα παιδιού μικρότερης ηλικίας.
- Στις ανθρώπινες φιγούρες παραλείπεται ολόκληρο το σώμα ή εμφανίζεται παραμορφωμένο.
- Ενέχει σχήματα που παραπέμπουν σε φαλλικά σύμβολα και απεικονίζει τα γεννητικά όργανα σκιασμένα ή αποκλεισμένα ή υπερμεγέθη σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα.
- Πρόσωπα ανέκφραστα, απουσία ή δυσμορφία προσώπων.
- Συχνή απουσία των γονιών ή ενήλικων μελών της οικογένειας από το σχέδιο.

- Παραμορφωμένο σπίτι με μορφή αποκρουστική που ενδεχομένως υποκρύπτει την δυσφορία του παιδιού για όσα βιώνει σε αυτό (παράθυρα με κάγκελα, με έντονες μυτερές γωνίες, έλλειψη πόρτας, κτλ.).

6.2. Ενδείξεις σε παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο

Μελέτη περίπτωσης σε δημοτικό σχολείο γενικής αγωγής και εκπαίδευσης

Ο Ν. 10 ετών φοιτά στην τετάρτη δημοτικού. Ζει με τους γονείς και τα τρία αδέρφια του, ενώ από μαρτυρίες του παιδιού, κάποιες φορές έρχεται και μένει στο σπίτι ο θείος του (ο μικρότερος αδερφός της μητέρας του) Είναι ένα μεγαλόσωμο αγόρι, το οποίο, σταδιακά, από την περσινή χρονιά ως τώρα στην τετάρτη δημοτικού έχει ξεκινήσει να εμφανίζει συμπτώματα παχυσαρκίας. Οι εκπαιδευτικοί έχουν παρατηρήσει ότι ο Ν. έχει στην τσάντα του μεγάλα χρηματικά ποσά, ενώ πρόσφατα, έφερε μαζί του και ένα ακριβό κινητό smart phone, τα οποία, όπως λέει του τα δίνει ο θείος του με τον οποίο διαφαίνεται να υπάρχει μια ασυνήθιστα στενή σχέση. Στο σχολείο το παιδί δεν φοιτά με συνέπεια, κάνοντας συνεχείς αδικαιολόγητες απουσίες χωρίς να δίνεται στην διεύθυνση του σχολείου από την οικογένεια μια εύλογη εξήγηση, ενώ, ταυτόχρονα η μαθησιακή του επίδοση έχει μειωθεί. Οι εκπαιδευτικοί παρατηρούν αλλαγές έντονες στην συμπεριφορά του Ν. Δεν έχει διάθεση να συμμετέχει σε οργανωμένες σχολικές εκδηλώσεις και ομαδοσυνεργατικές εργασίες, ενώ έχει έντονες τάσεις απομόνωσης. Έχει αρχίσει να εμφανίζει έντονη αντίδραση πειθαρχίας στους κανόνες της σχολικής ζωής σε συνδυασμό με επιθετική εκφοβιστική συμπεριφορά, η οποία ενέχει στοιχεία σεξουαλικής επιθετικότητας (εμφανίζει τάση να αγγίζει συμμαθητές του σε ιδιωτικά σημεία του σώματός τους, προσπάθησε να κατεβάσει το παντελόνι ενός συμμαθητή του). Ταυτόχρονα, μιλάει για την σεξουαλική πράξη και υποκρίνεται ότι συμμετέχει σε αυτή, ενώ, συχνά, αναφέρεται και σε σχετικές ταινίες που παρακολουθεί στο διαδίκτυο. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί της τάξης αναφέρουν πως τον βλέπουν, συχνά, κατά την διάρκεια του μαθήματος, να έχει το χέρι του εντός του παντελονιού του και να τρίβει την γενετήσια περιοχή.

Τα παιδιά σχολικής ηλικίας 7-12 ετών, τα οποία ενδέχεται να έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση εμφανίζουν αλλαγές στο σώμα και στην

συμπεριφορά τους που προβληματίζουν. Ενδεικτικά:^{79, 80}

- Μώλωπες, ουλές κοψίματα/γρατζουνιές ή εγκαύματα (ειδικά στην πλάτη, τα οπίσθια, τα πόδια, τα χέρια και το εσωτερικό των μηρών).
- Οποιοσδήποτε τραυματισμός στην περιοχή των γεννητικών οργάνων ή του ορθού (π.χ. μώλωπες, αιμορραγία, λοίμωξη ή οτιδήποτε άλλο που προκαλεί πόνο στην τουαλέτα).
- Τάσεις βουλιμικές ή ανορεξίας που παραπέμπουν σε διατροφικές διαταραχές και γίνονται εμφανείς οι αλλαγές του σωματικού βάρους.
- Απουσιάζουν συχνά από το σχολείο χωρίς να υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να δικαιολογούν τις απουσίες.
- Ασυνηθιστες ξαφνικές αλλαγές στην συμπεριφορά, πχ: ξαφνική μείωση της ακαδημαϊκής επίδοσης, νευρικότητα, κατάθλιψη, απόσυρση, υπερκινητικότητα, επιθετικότητα.
- Δείχνουν απροθυμία να πάνε σπίτι ή και επιφυλακτικότητα ή φόβο απέναντι σε έναν γονέα/φροντιστή ή κάποιον συγγενή.
- Ασυνηθιστο φόβο σωματικής επαφής με ενήλικες, ενώ μπορεί να συμβεί και το αντίθετο, να έχουν αναπτύξει ασυνήθιστα στενή σχέση με έναν ενήλικο.
- Να έχουν στην κατοχή τους ακριβά δώρα ή χρήματα αρκετά, που δεν δικαιολογούνται.
- Αναλαμβάνουν πρόωρα ρόλο φροντιστή, προσπαθώντας να προστατεύσουν άλλα μέλη της οικογένειας.
- Αυνανίζονται δημόσια, κάποιες φορές εμμονικά, επιδιώκοντας να γίνει ορατή η πράξη τους.
- Έχουν εκφοβιστική συμπεριφορά σε συνδυασμό με σεξουαλική επιθετικότητα.

⁷⁹ Υπουργείο Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου (2024). Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού για Αναγνώριση και Διαχείριση Περιστατικών Σεξουαλικής Κακοποίησης Παιδιών (αναθεωρημένο). <https://enimerosi.moec.gov.cy/yp16619>

⁸⁰ The Education State, Victoria State Government. PROTECT. Spotting the Warning Signs of Child Abuse: For School Staff https://www.education.vic.gov.au/Documents/about/programs/health/protect/ChildSafeStandard5_WarningSignsSchoolStaff.pdf

- Υποκρίνονται ότι συμμετέχουν σε σεξουαλικές δραστηριότητες περιγράφοντας λεπτομέρειες που δεν συμβαδίζουν με τα αναπτυξιακά τους ορόσημα.
- Επιδιώκουν να αγγίζουν τα υπόλοιπα παιδιά με ανάρμοστο τρόπο στα ιδιωτικά τους σημεία.
- Χρησιμοποιούν το κινητό και το διαδίκτυο για να στέλνουν ή να δέχονται υλικό με σεξουαλικό περιεχόμενο (πορνογραφικό).

6.3. Ενδείξεις σε εφήβους που φοιτούν στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Μελέτη περίπτωσης σε γυμνάσιο γενικής αγωγής και εκπαίδευσης

Η Β. ζει με την μητέρα της και τον αδερφό της, μετά το διαζύγιο των γονιών της. Ο πατέρας της ζει σε άλλη πόλη λόγω της νέας του δουλειάς, όμως έχουν καλή σχέση. Φοιτά στην Γ΄ Γυμνασίου και είναι 15 ετών. Σε γενικές γραμμές φαινόταν να τα πηγαίνει καλά στο σχολείο, είχε φίλους, ήταν χαμογελαστή και οι βαθμοί της ήταν καλοί. Η μητέρα της είχε απευθυνθεί στην ψυχολόγο του σχολείου για να ζητήσει συμβουλές αναφορικά με την τάση της Β. να περνάει αρκετή ώρα στον ΗΥ και, ιδίως, στο κινητό της. Την ανησυχούσε ότι η κόρη της απομονωνόταν στο δωμάτιό της και είχαν καβγάδες γι' αυτό το ζήτημα κάποιες φορές. Ο πατέρας της δείχνει να μην συμμερίζεται την ανησυχία της μητέρας, διότι όπως λέει έφηβη είναι, οπότε λογικό είναι να θέλει την ησυχία της κάποιες στιγμές. Η ψυχολόγος του σχολείου είχε συμβουλευσει τους γονείς ότι θα πρέπει να παρακολουθούν διακριτικά το παιδί και ότι θα ήταν καλό να ενεργοποιήσουν γονικούς ελέγχους σε συσκευές που χρησιμοποιεί η Β. και συνδέονται στο διαδίκτυο, ώστε να μπορούν να φιλτράρουν και να παρακολουθούν τις δραστηριότητές της στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Κατά την φοίτηση της Β. στην Γ΄ Γυμνασίου το εκπαιδευτικό προσωπικό, που την γνωρίζει από τα προηγούμενα χρόνια στο σχολείο, παρατηρεί αλλαγές συμπεριφορικές και στις ακαδημαϊκές της επιδόσεις που προβληματίζουν. Η Β. δείχνει να είναι σκεπτική, μελαγχολική και απομονωμένη. Παρόλο ότι είχε αποδεχτεί και ακολουθούσε τον κανονισμό της απαγόρευσης χρήσης κινητών τηλεφώνων στο σχολείο, τώρα προσπαθεί στο διάλειμμα να απομονωθεί για να το χρησιμοποιήσει. Το κρύβει στα ρούχα της και πηγαίνει συχνά στις τουαλέτες ή πίσω από αυτές σε ένα

απομονωμένο σημείο της αυλής του σχολείου, όπου το εκπαιδευτικό προσωπικό την έχει δει να ανταλλάσσει μηνύματα και να κλαίει. Μια καθηγήτρια διατύπωσε τον έντονο προβληματισμό της στον διευθυντή του σχολείου γιατί βλέπει ότι το παιδί είναι, πλέον, πολύ αφηρημένο, σκεπτικό, λυπημένο και δεν δείχνει καθόλου ενδιαφέρον να συμμετάσχει στο μάθημα και στις σχολικές εκδηλώσεις. Τα ρούχα της πια δεν έχουν χρώμα, προτιμάει να φορά μαύρα ρούχα αρκετά φαρδιά. Αυτό που προβληματίζει είναι ότι η Β. φοράει μακριά μανίκια και σε ζεστές περιόδους του καιρού, ενώ τα προηγούμενα χρόνια, ακόμα και τον χειμώνα, φορούσε κοντομάνικες μπλούζες. Γελούσε με το εκπαιδευτικό προσωπικό που της έλεγαν «Πάλι δεν κρυώνεις Β.; Πώς το καταφέρνεις;». Φαίνεται, επίσης, πως η μαθήτρια έχει χάσει αρκετά κιλά, ενώ ο γυμναστής παρατήρησε στα χέρια της σημάδια, έντονες γραμμές σαν χαρακιές. Αυτό που κυκλοφορεί στο σχολικό περιβάλλον και έχει γνωστοποιηθεί στο προσωπικό του σχολείου είναι πως η Β. έχει γνωρίσει από το facebook και βγαίνει με κάποιον αρκετά μεγαλύτερό της νεαρό ενήλικα (περίπου 25 ετών). Οι αδικαιολόγητες απουσίες της από το σχολείο έχουν αρχίσει να αυξάνονται σε επικίνδυνο σημείο ώστε να μείνει στην ίδια τάξη, ενώ όποτε έρχεται είναι νυσταγμένη και νωχελική. Η Β. το σκάει από το σπίτι και βγαίνει κρυφά τα βράδια, όπως εξομολογήθηκε η μητέρα της κατόπιν πρόσκλησης του σχολείου και της ψυχολόγου για να συζητήσουν αναφορικά με τις απουσίες και τις αλλαγές στην συμπεριφορά της μαθήτριας στο σχολείο. Όσον αφορά την φήμη που κυκλοφορεί στο περιβάλλον του σχολείου για την σχέση που έχει αναπτύξει η μαθήτρια με ενήλικα μέσω διαδικτύου, η μητέρα δήλωσε άγνοια, όπως και για τα σημάδια στο χέρι του παιδιού της είπε ότι προκλήθηκαν από τις γάτες που ταΐζει η κόρη της και παίζει μαζί τους.

Οι έφηβοι/ες που ενδέχεται να έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση εμφανίζουν τις εξής ενδεικτικές σωματικές και συμπεριφορικές αλλαγές:^{81 82 83}

⁸¹ RAINN. Warning Signs for Teens. <https://rainn.org/articles/warning-signs-teens>

⁸² raisingchildren.net.au. The Australian parenting website. Changes in behaviour. <https://raisingchildren.net.au/school-age/safety/child-sexual-abuse/signs-of-sexual-abuse#signs-of-sexual-abuse-in-teenagers-nav-title>

⁸³ Australian Government National Office for Child Safety. Signs and indicators of child sexual abuse. <https://www.childsafety.gov.au/about-child-sexual-abuse/signs-and-indicators-child-sexual-abuse>

- Ασυνήθιστη αύξηση ή απώλεια βάρους. Ανθυγιεινές διατροφικές συνήθειες, όπως απώλεια όρεξης ή υπερβολική κατανάλωση φαγητού.
- Σημάδια σωματικής κακοποίησης, όπως μώλωπες.
- Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (ΣΜΝ) ή άλλες λοιμώξεις των γεννητικών οργάνων (φαγούρα, τσούξιμο και δυσκολίες ούρησης, κτλ.)
- Ενδείξεις κατάθλιψης, όπως επίμονη θλίψη, έλλειψη ενέργειας, αλλαγές στον ύπνο ή την όρεξη, απόσυρση από τις συνήθειες δραστηριότητες.
- Επίμονο άγχος, ανησυχία.
- Επιθετική προσέγγιση, συνήθως σεξουαλικού τύπου.
- Ξαφνική μείωση της ακαδημαϊκής επίδοσης και της βαθμολογίας.
- Αλλαγές στην αυτοφροντίδα, όπως λιγότερη προσοχή στην υγιεινή, την εμφάνιση ή τη μόδα από ό,τι συνήθως. Τάση να φοράνε ρούχα φαρδιά, με μακριά μανίκια, που δεν ταιριάζουν με τις καιρικές συνθήκες, ώστε να μπορούν να κρύψουν σωματικές αλλαγές (πληγές αυτοτραυματισμού, εγκευμοσύνη, κτλ.).
- Αυτοτραυματική συμπεριφορά.
- Έκφραση σκέψεων για αυτοκτονία ή αυτοκτονική συμπεριφορά.
- Εμφάνιση τάσεων εθισμού σε αλκοόλ, φάρμακα και ναρκωτικές ουσίες.

6.4. Ενδείξεις σε παιδιά που φοιτούν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Μελέτη περίπτωσης σε δημοτικό σχολείο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης

Η Μ. 13,5 ετών είναι μαθήτρια σε ειδικό δημοτικό σχολείο στην τελευταία βαθμίδα. Είναι η τελευταία της σχολική χρονιά. Ζει με τον πατέρα της και τον μεγαλύτερο αδερφό της (17 ετών), ενώ η μητέρα της τους έχει εγκαταλείψει εδώ και πολλά χρόνια λίγο μετά την γέννησή της. Η Μ. έχει διαγνωστεί με υψηλή νοητική καθυστέρηση. Έχει καταφέρει πολλά κατά την διάρκεια της φοίτησής της στο σχολείο, ένα από αυτά είναι και η ανάπτυξη μιας υποτυπώδους λεκτικής επικοινωνίας και η αυτοεξυπηρέτηση στην τουαλέτα. Η Μ. είναι ένα παραμελημένο παιδί, το οποίο έρχεται βρώμικο με αποτέλεσμα να έχει παρέμβει αρκετές φορές η κοινωνική λειτουργός του σχολείου σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου όπου

διαμένει η μαθήτρια με την οικογένειά της. Το τελευταίο, ωστόσο, διάστημα η κατάσταση του παιδιού έχει αλλάξει σε τέτοιο επίπεδο που δημιουργεί έντονο προβληματισμό στο εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου, ώστε σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου, που έχουν ασχοληθεί και γνωρίζουν την δυσλειτουργία της οικογένειας, να σχεδιάζεται η εισαγγελική παρέμβαση. Η Μ. έχει έντονες εκρήξεις θυμού άνευ αιτιολόγησης με δραματική αύξηση τάσεων αυτοτραυματικής συμπεριφοράς (χτυπάει το κεφάλι της στον τοίχο και τραβάει τα μαλλιά της). Ταυτόχρονα, παρατηρούν ότι η μαθήτρια χάνει δεξιότητες που ήδη έχει μάθει και αρχίζει να παλινδρομεί (αντί να μιλάει βγάζει κραυγές, χάνει ούρα, δεν αποδίδει μαθησιακά όπως πριν, παρουσιάζει δυσκολίες στην βάδιση και στο κάθισμα). Η Μ. παραπονιέται ότι πονάει στην περιοχή των γεννητικών οργάνων, ιδίως κατά την ούρηση και αρνείται έντονα να πάει τουαλέτα. Όταν κατάφερε το ΕΒΠ σε συνεργασία με το νοσηλευτικό προσωπικό να πείσουν την Μ. να πάει στην τουαλέτα και πήγαν μαζί της να την βοηθήσουν, παρατήρησαν μώλωπες σε σημεία του σώματος που προβληματίζουν πολύ. Κατά την διάρκεια έκτακτης κατεπείγουσας συνεδρίασης του Συλλόγου Διδασκόντων για το θέμα της Μ. με παρουσία του Συμβούλου Ειδικής Αγωγής και Ενταξιακής Εκπαίδευσης, άλλη μια ανησυχητική ένδειξη που αναφέρθηκε από την σχολική νοσηλεύτρια και το ΕΒΠ, είναι πως ενώ το παιδί είχε φυσιολογική περίοδο από 11 ετών, έχει αλλάξει η ροή, πλέον, ούσα αρκετά πιο έντονη με αιμορραγικά επεισόδια. Τέλος, η ψυχολόγος και η εκπαιδευτικός αναφέρουν πως μέσω παιχνιδιού ρόλων και με κούκλες η μαθήτρια μιμείται την σεξουαλική πράξη, αναφέροντας εκφράσεις και λέξεις που δεν συμβαδίζουν με τα αναπτυξιακά της ορόσημα.

Τα παιδιά και οι έφηβοι με αναπηρίες που φοιτούν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής ενδέχεται να εμφανίσουν τις εξής ενδεικτικές σωματικές και συμπεριφορικές ενδείξεις που να οφείλονται σε πιθανή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση:⁸⁴

85

⁸⁴ raisingchildren.net.au. The Australian parenting website. Suitable for 0-18 years. How to recognise signs of child sexual abuse in autistic children and teenagers and what to do. <https://raisingchildren.net.au/autism/health-wellbeing/autism-child-sexual-abuse/child-sexual-abuse-autistic-children-teens-recognising-signs-responding>

⁸⁵ Australian Government National Office for Child Safety. Signs and indicators of child sexual abuse. <https://www.childsafety.gov.au/about-child-sexual-abuse/signs-and-indicators-child-sexual-abuse>

- Ξαφνικές αλλαγές στην συμπεριφορά, πχ με έντονες εκρήξεις θυμού, κλάματος άρνησης για συμμετοχή στην μαθησιακή διαδικασία, επιθετική συμπεριφορά, κτλ..
- Επαναλαμβανόμενη αυτοτραυματική συμπεριφορά (χτύπημα του κεφαλιού σε τοίχο ή με τα χέρια, γρατσουνίσματα και δαγκώματα στα χέρια, τράβηγμα μαλλιών).
- Παλινδρόμηση σε δεξιότητες που ήδη είχε κατακτήσει το παιδί, συμπεριφορά που παραπέμπει σε κατώτερο αναπτυξιακό στάδιο από αυτό που ήταν.
- Έντονες ενδείξεις θλίψης και κακής διάθεσης.
- Έντονη ανησυχία, νευρικότητα ή φόβο προς συγκεκριμένους ανθρώπους ή μέρη, για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να είναι πιο προσκολλημένο, να εκφράζει φόβο να επιστρέψει στο σπίτι ή προς ένα συγκεκριμένο τύπο ατόμων, πχ άνδρες με γένια.
- Παρουσιάζουν απόσυρση και αποφεύγουν τις κοινωνικές συναναστροφές, ακόμη και με άτομα με τα οποία συνήθως τους αρέσει να βρίσκονται μαζί.
- Σχεδιάζουν εικόνες με σεξουαλική θεματολογία (βλ. ενότητα 6.1.1.).
- Μιμούνται την σεξουαλική πράξη και επαναλαμβάνουν λέξεις και εκφράσεις σεξουαλικού περιεχομένου με τρόπο που δεν αρμόζει στο αναπτυξιακό στάδιο που βρίσκονται.
- Παρουσιάζουν προβληματική σεξουαλική συμπεριφορά μη αναμενόμενη, πχ τρίβουν τα γεννητικά τους όργανα σε έπιπλα, αυνανίζονται δημόσια σε τακτική βάση, επιτίθενται με σεξουαλικό τρόπο σε συμμαθητές/τριες και στο προσωπικό του σχολείου.
- Παρουσιάζουν μώλωπες στο εσωτερικό των μηρών ή στα εξωτερικά γεννητικά όργανα.
- Δυσκολία στο περπάτημα, στο κάθισμα ή και στην τουαλέτα (πχ τσούξιμο στην ούρηση).
- Συμπτώματα σεξουαλικά μεταδιδόμενης λοίμωξης, όπως έκκριση από το πέος ή τον κόλπο.
- Κορίτσια / έφηβες παρουσιάζουν είτε αιφνίδια αιμορραγικά επεισόδια είτε καθυστέρηση της εμμήνου ρύσης που προβληματίζουν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Στόχος

Η ενότητα αυτή στοχεύει στην παρουσίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρώιμης σεξουαλικής εκπαίδευσης και πρόληψης όσον αφορά την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών, τα οποία έχουν αξιολογηθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και βρίσκονται σε πλατφόρμες του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. και του ΙΕΠ.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα αυτή αναφέρεται στην αξιοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο σχολείο ως εργαλείο πρόληψης αναφορικά με την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια εκπαιδευτικά προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης με έμφαση στην πρώιμη πρόληψη και στις πολύ νεαρές ηλικίες παιδιών που φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία. Τα προγράμματα αυτά έχουν έγκριση εφαρμογής στα σχολεία από το Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. και το ΙΕΠ και είναι αναρτημένα σε πλατφόρμες τους.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Μετά το πέρας της ενότητας αυτής, οι εκπαιδευόμενοι/ες είναι σε θέση να αξιοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων μαθητών/τριών και την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης

μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες του ΙΕΠ και του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.

Έννοιες - κλειδιά

Εκπαιδευτικά προγράμματα, Σεξουαλική εκπαίδευση, Παιδικοί σταθμοί, Σχολεία

7.1. Η σημασία της αξιοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο σχολείο ως μέτρο πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η σεξουαλική εκπαίδευση στο σχολείο σε πρώιμο επίπεδο αποτελεί σημαντικό εργαλείο ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης, αυτορρύθμισης και αυτοπροστασίας και φροντίδας του σώματος στα μικρά παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Έρευνες, διεθνώς, έχουν αποδείξει τεκμηριωμένα την ζωτική σημασία της εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης ως προς την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων (Walsh et.al., 2016). Η αξιοποίηση στοχευμένων ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρόληψης σε σχολεία αποτελεί τον πιο σημαντικό αρωγό προκειμένου να ενδυναμωθούν τα μικρά παιδιά, που είναι ιδιαιτέρως εκτεθειμένα, αποκτώντας κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες για να αναγνωρίζουν, να αντιδρούν και να αναφέρουν την κακοποίηση (Bustamende et al., 2019). Επιπρόσθετα, ολοκληρωμένα και στοχευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα ενεργοποιούν την γνώση των παιδιών και των εφήβων σε σεξουαλικά ζητήματα, ώστε να μπορούν να λάβουν τις κατάλληλες αποφάσεις και να προστατεύσουν την ψυχική και σωματική τους υγεία (Γερούκη, 2011). Σε διεθνείς μελέτες και έρευνες έχει αποδειχτεί ότι η εφαρμογή προγραμμάτων στο σχολείο για την σεξουαλική εκπαίδευση και την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών παρέχει στους μαθητές και στις μαθήτριες τα απαραίτητα εφόδια εντοπισμού, αντίδρασης και αποκάλυψης περιστατικών με απώτερο σκοπό οι παραμβάσεις αυτές να μειώσουν τον αριθμό των περιστατικών και των υποτροπών μεταξύ παιδιών και νεαρών ενηλίκων (Finkehlor, 2009 · Schneider & Hirsch, 2020). Για παράδειγμα, κατά την διάρκεια ενός ολοκληρωμένου και στοχευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος στο σχολείο τα παιδιά και οι έφηβοι μπορούν να διδαχτούν σχετικά με τα κατάλληλα όρια και τη συναίνεση, καθώς και να τους δοθεί η ευκαιρία να συζητήσουν για αυτά τα ζητήματα σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον (Morris et al., 2017). Αυτές οι παρεμβάσεις φαίνεται πως θα μπορούσαν να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στην πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και στην δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για τους/τις μαθητές/τριες.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν ένα στοχευμένο και ολοκληρωμένο

περιεχόμενο στην θεματική της σεξουαλικής εκπαίδευσης και της πρόληψης από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ανηλίκων είναι προσαρμοσμένα ώστε να είναι συμβατά με την ηλικία και τις γνωστικές δεξιότητες των μαθητών/τριών. Η παροχή οδηγιών και γνώσης ταιριάζει με το αναπτυξιακό τους στάδιο, επιτρέποντας την αποτελεσματική κατανόηση της ύλης. Συγκεκριμένα, δραστηριότητες, όπως το παιχνίδι ρόλων και η παρακολούθηση οπτικοακουστικού υλικού μπορούν να ενσωματωθούν στην προσχολική και στην πρώτη σχολική ηλικία, ενώ σε μεγαλύτερες τάξεις, οι μαθητές/τριες μπορούν να ασχοληθούν με πιο εξελιγμένες εργασίες, όπως ομαδικές συζητήσεις ή συμμετοχή σε έρευνες (Barron & Topping, 2013). Επιπρόσθετα, κατά την εφαρμογή των εν λόγω προγραμμάτων στο σχολείο, οι μαθητές/τριες λαμβάνουν ενδεδειγμένη εκπαίδευση ώστε να αναγνωρίζουν και να αποφεύγουν δυνητικά επιβλαβή περιστατικά, παρέχοντάς τους στρατηγικές για την απόθεση ανεπιθύμητων καταστάσεων τόσο σωματικά όσο και λεκτικά (Lu et al., 2023). Επιπλέον, όπως επισημαίνουν οι Walsh et al. (2016), μέσω δραστηριοτήτων στην τάξη, όπως παιχνίδια ρόλων, συζητήσεις και διαδραστικές ασκήσεις, τα παιδιά και οι νέοι αποκτούν πρακτικές δεξιότητες και γνώσεις που μπορούν να εφαρμόσουν σε πραγματικές καταστάσεις στην ζωή τους εκτός σχολείου. Αυτές οι παρεμβάσεις στο σχολείο βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να κατανοήσουν τα δικαιώματά τους και να γνωρίζουν πηγές υποστήριξης, ενισχύοντας, έτσι, την αυτοπεποίθησή τους να μιλήσουν ανοιχτά κατά οποιασδήποτε μορφής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης (Hébert et al., 2001). Μια τέτοια ολοκληρωμένη προσέγγιση στο σχολείο όχι μόνο ενισχύει την ατομική ανθεκτικότητα και την αυτορρύθμιση αλλά και καλλιεργεί μια κοινή δέσμευση της σχολικής κοινότητας για την προστασία της ευημερίας των παιδιών και των εφήβων, καθώς και για την καλλιέργεια ενός περιβάλλοντος που ευνοεί την ολόπλευρη υγιή ανάπτυξή τους (Barron & Topping, 2013).

Στην Ελλάδα, πλέον, υπάρχουν πολλά και αξιόλογα εκπαιδευτικά προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης και πρόληψης που μπορούν να αξιοποιηθούν από την εκπαιδευτική κοινότητα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, προσαρμόζοντάς τα, βέβαια, στο συγκεκριμένο της τάξης και στις ανάγκες των μαθητών/τριών. Κάποια από αυτά μπορούν να εφαρμοστούν επίσημα, αφού έχουν αξιολογηθεί και έχει κατοχυρωθεί η εφαρμογή τους σε θεσμικό επίπεδο, (πχ τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων),

γι' αυτό και βρίσκονται σε επίσημες πλατφόρμες του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. και του Ι.Ε.Π. (πχ ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ⁸⁶, ΑΙΣΩΠΟΣ⁸⁷, κτλ.). Ωστόσο, εάν κάποιος/α εκπαιδευτικός θελήσει να αξιοποιήσει στο σχολείο του/της κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο δεν ανήκει στην παραπάνω κατηγορία, αλλά το θεωρεί αξιόλογο, θα πρέπει να λάβει έγκριση από την διεύθυνση του σχολείου όπου υπηρετεί (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2022). Στην παρακάτω υποενότητα 7.1.1., παρατίθεται σύντομη παρουσίαση κάποιων ενδεικτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων που έχουν εγκριθεί από το Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. και το ΙΕΠ.

7.1.1. Σύντομη παρουσίαση εγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρόληψης σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, στην Ελλάδα, πλέον, υπάρχει πληθώρα αξιόλογων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν ως πρόωπη παρέμβαση σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία, αλλά και σε μεγαλύτερης ηλικίας μαθητές/τριες προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας. Στην υποενότητα αυτή, θα παρουσιαστούν περιληπτικά κάποιες ενδεικτικές πληροφορίες όσον αφορά συγκεκριμένα εγκεκριμένα προγράμματα τα οποία έχουν αξιολογηθεί από τον επιστημονικό φορέα του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και είναι αναρτημένα σε πλατφόρμες ώστε να είναι προσβάσιμα και αξιοποιήσιμα από την εκπαιδευτική κοινότητα και τους γονείς.

Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων (ΕΔ) αποτελούν μια καινοτόμο δυναμική και διαδραστική διδακτική προσέγγιση στην τάξη, η οποία έχει κατοχυρωθεί θεσμικά και ενταχθεί στο ωρολόγιο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου, του Δημοτικού και του Γυμνασίου από το 2021⁸⁸. Έχουν στόχο την καλλιέργεια τεσσάρων στοχευόμενων κύκλων δεξιοτήτων που είναι: α) οι δεξιότητες του 21^{ου} αι. (κριτική σκέψη, επικοινωνία, συνεργασία/δημιουργικότητα – 4Cs, β) οι δεξιότητες ζωής, γ) οι δεξιότητες της τεχνολογίας, της μηχανικής και της επιστήμης και δ) οι δεξιότητες του νου που συνδέονται άμεσα με το ΠΣ Δράσεις Ενεργού Πολίτη.⁸⁹ Τα ΕΔ χωρίζονται

⁸⁶ ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ <http://photodentro.edu.gr/aggregator/>

⁸⁷ ΑΙΣΩΠΟΣ (Aesop: Advanced Electronic Scenarios Operating Platform) <https://aesop.iep.edu.gr/senaria>

⁸⁸ Θεσμικό πλαίσιο των ΕΔ <https://act.digitalschool.gov.gr/thesmiko-plaisio-ed/>

⁸⁹ Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στην ιστοσελίδα των ΕΔ <https://act.digitalschool.gov.gr/ergastiria-dexiotiton/>

σε τέσσερις βασικές ενότητες: 1) Ζω Καλύτερα – Ευ Ζην, 2) Φροντίζω το Περιβάλλον, 3) Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ – Κοινωνική Συναισθήση και Ευθύνη, 4) Δημιουργώ και Καινοτομώ – Δημιουργική Σκέψη και Καινοτομία.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την σεξουαλική εκπαίδευση και την πρόληψη από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών εντάσσονται στην 1^η ενότητα και συγκεκριμένα στην υποενότητα 3. «Γνωρίζω το Σώμα Μου – Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση».⁹⁰ Σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο, εφαρμόζονται στην Γ', ΣΤ' Δημοτικού και στη Β' Γυμνασίου.⁹¹ Αυτός, ωστόσο, ο περιορισμός δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εφαρμοστούν και σε άλλες τάξεις. Στην υποενότητα 3 της Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βρουν και να αξιοποιήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία έχουν αξιολογηθεί και εγκριθεί από το επιστημονικό προσωπικό του ΙΕΠ⁹². Σημειωτέον ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα των ΕΔ επικαιροποιούνται γι' αυτό και επαναξιολογούνται, όποτε θεωρηθεί πως υπάρχει ανάγκη, επομένως εντάσσονται σε μια δυναμική διαδικασία ανανέωσης.

Μέρος των ΕΔ αποτελεί και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με κωδικό 431. «Ο Κανόνας των Εσωρούχων (Καμπάνια του Συμβουλίου της Ευρώπης «Ένα στα Πέντε» για τον Τερματισμό της Παιδικής Σεξουαλικής Κακοποίησης στην Ελλάδα»⁹³. Θεσμικά, το συγκεκριμένο πρόγραμμα εφαρμόζεται στην Γ' Δημοτικού, ωστόσο συστήνεται η εφαρμογή του και σε πολύ νεαρότερα παιδιά. Σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, υπολογίζεται ότι ένα στα πέντε παιδιά πέφτει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, για τον λόγο αυτό οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς μπορούν μέσω αυτού του εργαλείου να εξηγήσουν στα μικρά παιδιά τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να προστατεύσουν τα ιδιωτικά σημεία του σώματός τους, καθώς και τον τρόπο που πρέπει να αντιδράσουν και να ζητήσουν βοήθεια. Μέσα από

⁹⁰ ΕΔ, Ενότητα 1: «Ζω Καλύτερα – Ευ Ζην» <https://www2.iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs/910-zo-kalytera>

⁹¹ Απόφαση 94236/ΓΔ4/29-07-2021 (ΦΕΚ 3567/Β/4-08-2021) του Υπουργείου Παιδείας <https://dide-new.flo.sch.gr/to-plaisio-tou-programmatos-spoudon-gia-ta-ergastiria-dexiotiton/>

⁹² Υποενότητα 3. «Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση» <https://www2.iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs/1658-3-seksoualiki-diapaidagogisi>

⁹³ «Ο Κανόνας των Εσωρούχων (Καμπάνια του Συμβουλίου της Ευρώπης «Ένα στα Πέντε» για τον Τερματισμό της Παιδικής Σεξουαλικής Κακοποίησης στην Ελλάδα» <https://elearning.iep.edu.gr/study/mod/folder/view.php?id=19161>

παραμύθια, ιστορίες και αξιόλογο υλικό, τα παιδιά εκπαιδεύονται και κατέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την αυτοπροστασία τους.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΜΗ ΦΟΒΑΣΑΙ ΤΗΝ ΑΓΚΑΛΙΑ» είναι το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρόληψης από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών που εφαρμόστηκε σε νηπιαγωγείο το 2007, όταν ακόμα δεν είχε δημιουργηθεί ανάλογο υλικό και δεν είχαν εφαρμοστεί ανάλογα προγράμματα, ενώ έγινε ψηφιακό το 2015, αποτελώντας το πρώτο ψηφιακό διδακτικό σενάριο που ασχολείται με αυτή την ευαίσθητη θεματική, εμπλέκοντας παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Για τον λόγο αυτό, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το παραμύθι που εντάσσεται σε αυτό έχουν βραβευτεί για την καινοτομία και την πρωτοπόρο διδακτική τους προσέγγιση από το Υπουργείο Παιδείας και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ενώ έχει λάβει διακρίσεις και από διεθνείς φορείς. Μέσω του ψηφιακού αυτού προγράμματος, τα παιδιά ηλικίας 4-9 ετών διαπαιδαγωγούνται σε θέματα σεξουαλικής εκπαίδευσης αλλά και σε θέματα ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης και της αυτοπροστασίας από σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση από ενήλικα (Ρέντζη, 2019). Η καινοτόμος παιδαγωγική προσέγγιση του προγράμματος αφορά την ταυτόχρονη εκπαίδευση γονιών και παιδιών στην τάξη, κατά την διάρκεια του ωρολογίου προγράμματος του σχολείου, βασιζόμενο στην «Παιδαγωγική της Αλληλεπίδρασης: Μάθηση για τα παιδιά, μάθηση για τους μεγάλους» (Ντολιοπούλου, 2003 στο: Ρέντζη, 2019). Το ψηφιακό διδακτικό εκπαιδευτικό σενάριο εκτυλίσσεται σε πέντε βασικά στάδια: 1) προετοιμασία και ενημέρωση των γονέων για την σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, 2) συζήτηση με τα παιδιά σχετικά με το τι θέλουν να μάθουν γύρω από το σώμα τους, 3) εκμάθηση με την χρήση λογισμικού, 4) βιωματική μάθηση με συμμετοχή των γονέων και 5) παρουσίαση του ομώνυμου παραμυθιού και συζήτηση. Το εν λόγω πρόγραμμα και το παραμύθι είναι ανοικτής πρόσβασης σε επίσημες ψηφιακές πλατφόρμες του ΙΕΠ <https://aesop.iep.edu.gr/node/15797> και του Υ.ΠΑΙ.Θ.Α. <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-aggregatedcontent-8526-7985>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Γερούκη, Μ. (2011). *Η σεξουαλική αγωγή στο σχολείο. Θεωρία και πράξη – Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Μαραθιά.

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2022). *Οδηγός για την Έγκριση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Ερευνών*. Αθήνα: ΙΕΠ.

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3_%CE%95%CE%9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D_%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%A9%CE%9D_%CE%99%CE%95%CE%A0.pdf

Κρεατσάς, Γ. (2003). *Σεξουαλική αγωγή και οι σχέσεις των δύο φύλων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ντολιοπούλου, Ε. (2003). *Εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Πρικατέ, Β., & Γιωτάκος, Ο. (2005). *Οδηγός εκπαιδευτικών και γονέων για την ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης*. Αθήνα: Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις.

Ρέντζη, Α. (2019). Μη φοβάσαι την αγκαλιά: Ένα ψηφιακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα αγωγής και πρόληψης ενάντια στην παιδική σεξουαλική κακοποίηση. Στο: Σ.Χ. Πανταζής, Ε. Π. Μαράκη, Γ. Ε. Στριλιγκάς, Ε. Δ. Μπελαδάκης, Ι. Α. Τζωρτζάκης, Χ. Ε. Αρβανίτης, Ε. Ε. Ψαλτάκη, & Χ. Σ. Ντρουμπογιάννης (Επιμ). *Πρακτικά 5ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου με τίτλο: Η διεπιστημονικότητα ως γνωστική, εκπαιδευτική και κοινωνική πρόκληση, Τόμος 2* (σ.σ. 322-331). Ηράκλειο: <https://iake.weebly.com/praktika2019.html>

UNESCO (2025). *Αναθεωρημένη έκδοση. Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για την Σεξουαλική Εκπαίδευση: Μια ενημερωμένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση* (Δεύτερη

αναθεωρημένη έκδοση) (Πολύχρωμο Σχολείο Μεταφρ.). Αθήνα: Πολύχρωμο Σχολείο
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000393239>

Ξενόγλωσσα:

Anning, A., & Ring, K. (2004). *Making sense of children's drawings*. London: Open University Press.

Ballús, E., Comelles, C., Pasto, T., & Benedico, P. (2023). Children's drawings as a projective tool to explore and prevent experiences of mistreatment and/or sexual abuse. *Frontiers in Psychology*, 14, 1-12 <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1002864>

Barron, I.G., & Topping, K.J. (2013). Exploratory evaluation of a school-based child sexual abuse prevention program. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(8), 931-948.
<https://doi.org/10.1080/10538712.2013.841788>

Blake, S. (2002). *Sex and relationships education: A step-by-step guide for teachers*. London: David Fulton Publishers.

Bustamente, G., Andrade, M.S., Mikesell, C., Cullen, C., Endara, P., Burneo, V., & Grunauer, M. (2019). I have the right to feel safe: Evaluation of a school-based child sexual abuse prevention program in Ecuador. *Child Abuse & Neglect*, 91, 31-40.

Finkehl, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19(2), 169-194. <https://www.jstor.org/stable/27795052>

Hébert, M., Lavoie, F., Piché, C., & Poitras, M. (2001). Proximate effects of a child sexual abuse prevention program in elementary school children. *Child Abuse & Neglect*, 25(4), 505-522. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(01\)00223-X](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00223-X)

Kirkman, M., Rosendal, D., & Feldman, S. (2005). Being open with your mouth shut: the meaning of “openness” in family communication about sexuality. *Sex Education*, 5(1), 49-66.

Kissos, L., Goldner, L., Butman, M., Eliyahu, N., & Lev-Wiesel, R. (2020). Can artificial intelligence achieve human-level performance? A pilot study of childhood sexual abuse detection in self-figure drawings. *Child Abuse and Neglect*, 109(104755). DOI: 10.1016/j.chiabu.2020.104755

Lottes, I. (2000). Macro Determinants of Sexual Health. In: I. Lottes and O. Kondula (Eds), *New Views on Sexual Health – The case of Finland* (29-48). Helsinki: The Population Research Institute.

Lu, M., Barlow, J., Meinck, F., Walsh, K., & Wu, Y. (2023). School-based child sexual abuse interventions: a systematic review and meta-analysis. *Research on Social Work Practice*, 33(4), 390-412. <https://doi.org/10.1177/10497315221111393>

Marques-Feixa, L., & Fañanás, L. (2020). Las consecuencias neurobiológicas del maltrato infantil y su impacto en la funcionalidad del eje HHA. *Psicopatología y salud mental* 34, 11–24.

Milton, L. (2001). School-based sex education. *Primary Educator* 7(4), 9-15.

Morris, M.C., Kouros, C.D., Janecek, K., Freeman, R., Mielock, A., & Garber, J. (2017). Community- level moderators as a school-based childhood sexual assault prevention program. *Child Abuse & Neglect*, 63, 295-306. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.10.005>

National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC). (2022). *Sexual development and behaviour in children*. <https://learning.nspcc.org.uk/child-health-development/sexual-behaviour>

Rentzi, A. (2024). Social Justice in Education: Creating an Inclusive Culture at Schools Through Critical Multicultural Theory. *European Journal of Education and Pedagogy*, 5(1), 94–97. <https://doi.org/10.24018/ejedu.2024.5.1.802>

Schneider, M., & Hirsch, J.S. (2020). Comprehensive sexuality education as a primary prevention strategy for sexual violence perpetration. *Trauma, Violence & Abuse*, 21(3), 439-455. <https://doi.org/10.1177/152483801877285>

UNESCO (2018). *Revised edition. International Technical Guidance on sexuality education: An evidence informed approach*. Paris: UNESCO. <https://www.who.int/publications/m/item/9789231002595>

Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., & Shlonsky, A. (2016). Assessing the effectiveness of school-based sexual abuse prevention programs. *Family Matters* 97, 5-15.

WHO Regional Office for Europe, & Federal Centre for Health Education (BZgA) (2010). Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. Cologne: Federal Centre for Health Education (BZgA). <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf>

Νομοθεσία

Νόμος αρ. 4704/2020. Επιτάχυνση και απλούστευση της ενίσχυσης οπτικοακουστικών έργων , ενίσχυση της Ψηφιακής Διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας ΦΕΚ 133/Α/14-07-2020*, σσ. 2913-2936.

Νόμος αρ. 5090/2024. Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης – Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας ΦΕΚ 30/Α/23-02-2024*, σσ. 483-534.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Ο ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Στόχος

Στόχος είναι η ενδυνάμωση της γνώσης προκειμένου να είναι σε θέση οι εκπαιδευτικοί να διακρίνουν τους μύθους (γύρω από την σεξουαλική κακοποίηση) από την πραγματικότητα – και να μπορούν να εντοπίσουν/ να αναγνωρίσουν και στη συνέχεια να διαχειριστούν ορθά, πιθανά περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων

Επιδιώκει κυρίως να βοηθήσει τους επαγγελματίες να καταστούν καλοί ακροατές επιδεικνύοντας ενσυναίσθηση και παράλληλα οικοδομώντας ένα κλίμα εμπιστοσύνης, προκειμένου να ενθαρρυνθούν τα ανήλικα θύματα να τους αποκαλύψουν τη σεξουαλική τους παραβίαση.

Σύντομη περιγραφή της ενότητας

Στην ενότητα υπογραμμίζεται η κρισιμότητα του κοινωνικού ρόλου του επαγγελματία. Γίνεται επίσης αναλυτική παρουσίαση των ενδείξεων και των κριτηρίων αναγνώρισης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων. Επιπρόσθετα, προτείνονται καλές πρακτικές διαχείρισης ενός σχετικού περιστατικού, υπογραμμίζεται η σημασία της επίδειξης ενσυναίσθησης και επισημαίνονται τα χαρακτηριστικά ενός καλού ακροατή. Πώς θα μπορέσει ένα παιδί να υποστηριχθεί για να αποκαλύψει τη θυματοποίησή του; Δίνονται αναλυτικές οδηγίες προκειμένου να αποφευχθούν σημαντικά λάθη που μπορεί να επανατραυματίσουν το παιδί,

οδηγώντας το σε μια δια βίου απόκρυψη του μυστικού του.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα μπορούν:

- Να ευαισθητοποιηθούν στις ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης και σε ορισμένες περιπτώσεις να τις αναγνωρίζουν
- Να εγκαταλείψουν στερεοτυπικές αντιλήψεις και μυθεύματα σχετικά με τη σεξουαλική παραβίαση ανηλίκων.
- Να κατανοήσουν τη σημασία των συμβουλευτικών δεξιοτήτων και ιδιαίτερα της ενσυναίσθησης, προκειμένου να δημιουργήσουν ένα κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης με το παιδί θύμα.
- Να γνωρίζουν τι θα πρέπει και δε θα πρέπει να κάνουν κατά τη διαχείριση ενός περιστατικό σεξουαλικής κακοποίησης.
- Να είναι σε θέση να χειριστούν καλύτερα ως καλοί ακροατές, ένα σχετικό συμβάν, ακολουθώντας τις βασικές Οδηγίες και αποφεύγοντας σοβαρά λάθη και κακές πρακτικές.

Έννοιες - κλειδιά

Σεξουαλική Κακοποίηση, Εκπαιδευτικός, Κοινωνικός ρόλος, Μύθοι, Ενσυναίσθηση, Ενεργητική ακρόαση.

8.1 Ο κοινωνικός ρόλος του/της εκπαιδευτικού

Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών αποτελεί ένα ανησυχητικά διαδεδομένο πρόβλημα σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθώς πρόκειται ίσως για την πιο αντιπροσωπευτική περίπτωση αφανούς εγκληματικότητας, εύκολα γίνεται κατανοητό ότι οι τρομακτικοί αριθμοί και τα υψηλά στατιστικά νούμερα, όπως αυτά αποτυπώνονται σε ερευνητικά ευρήματα, καταδεικνύουν μέρος μόνο του φαινομένου. Τα αποτελέσματα ερευνών αποδεικνύουν ότι ένα στα πέντε παιδιά θυματοποιείται κυρίως από άνδρες δράστες, οι οποίοι σε ποσοστό 70-90% προέρχονται από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον του θύματος. Ανήκοντας έτσι στην κατηγορία των ατόμων «υπεράνω πάσης υποψίας», ο θύτης είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, κάποιος που γνωρίζει και εμπιστεύεται ο ανήλικος.

Το σχολείο αποτελεί έναν από τους βασικότερους κοινωνικούς θεσμούς και όχι απλώς ένα χώρο μετάδοσης γνώσεων. Αποτελεί με άλλα λόγια έναν «ζωντανό οργανισμό» με έντονο κοινωνικό ρόλο και σημαντική ευθύνη. Ο/η εκπαιδευτικός, έχει μια θεμελιώδη κοινωνική αποστολή: την προστασία της ανηλικότητας. Συνεπώς, οι δάσκαλοι, οι καθηγητές και κατ' αναλογία οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί που υπηρετούν το εκπαιδευτικό σύστημα -στο πλαίσιο κυρίως του κοινωνικού τους ρόλου- οφείλουν να συνεισφέρουν σημαντικά στην αποκάλυψη του φαινομένου, στη διαχείριση και αντιμετώπισή του. Ο νομοθέτης μάλιστα το επιτάσσει ρητά (Ν. 5090/2024).

8.2 Ορισμός, ενδείξεις, κριτήρια αναγνώρισης της σεξουαλική κακοποίησης⁹⁴

Σεξουαλική κακοποίηση έχει οριστεί ως η συμμετοχή ή η έκθεση του παιδιού σε πράξεις σεξουαλικού περιεχομένου, που υποκινούνται από ενήλικο άτομο, το οποίο κατέχει συχνά μια θέση δύναμης ή ευθύνης και έχει με τον ανήλικο μια σχέση φροντίδας. Ο ενήλικας αποσκοπεί στη σεξουαλική διέγερση και την ικανοποίησή του. Τη δε σεξουαλική αυτή δραστηριότητα ο ανήλικος δεν την κατανοεί πλήρως, ούτε είναι σε θέση να συναινέσει για αυτήν. Τα παιδιά μπορεί να υποστούν

⁹⁴ Παναγιωτάκη, Μ. & Θεμελή, Ό. (2021). *Οδηγός για την Αναγνώριση και τη Διαχείριση Περιστατικών Κακοποίησης και Παραμέλησης από τον/την Εκπαιδευτικό*. Διαθέσιμο από την ιστοσελίδα του ΙΕΠ

σεξουαλική κακοποίηση τόσο από ενήλικες όσο και από άλλα παιδιά. Καθώς σπάνια υπάρχουν στο θύμα ευρήματα, ο εντοπισμός και διάγνωση αυτής της μορφής συναντά εξαιρετικές δυσχέρειες. Στην πλειονότητά τους τα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης δε θα αποκαλυφθούν και δε θα εντοπιστούν ποτέ.

Ενδείξεις

- ✓ Δυσκολία στις κινήσεις ή το περπάτημα
- ✓ Εγκυμοσύνη σε νεαρές έφηβες
- ✓ Κνησμός της γεννητικής περιοχής ή του πρωκτού
- ✓ Αιματώματα, αμυχές ή άλλα τραύματα στο στήθος, τους γλουτούς, το υπογάστριο ή τους μηρούς
- ✓ Διαταραχές όρεξης (βουλιμία, ανορεξία)
- ✓ Σχισμένα, λερωμένα ή ματωμένα ρούχα

Κριτήρια αναγνώρισης

- Πτώση σχολικής επίδοσης, απώλεια κάθε ενδιαφέροντος για οποιαδήποτε δραστηριότητα
- Διαταραχή συγκέντρωσης και προσοχής
- Κοινωνική απόσυρση - απομόνωση από τους υπόλοιπους συνομηλίκους
- Ξαφνικές και αδικαιολόγητες αντιδράσεις φόβου, άγχους, επιθετικότητας και θυμού
- Έντονα συναισθήματα ντροπής και ενοχής
- Αποφυγή οποιουδήποτε αγγίγματος - σωματικής επαφής, κυρίως με τους ενήλικες
- Έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους άλλους, έντονη δυσπιστία και ανασφάλεια
- Συχνές φυγές από το σπίτι ή από το σχολείο

- Ασυνήθιστη προς την ηλικία του σεξουαλική γνώση
- Υπερβολική ενασχόληση με θέματα σεξουαλικού περιεχομένου και συχνά επίδειξη μη αναμενόμενης συμπεριφοράς (π.χ αυνανισμός στο χώρο του σχολείου, συμμετοχή σε παιχνίδια με σεξουαλικό περιεχόμενο, σεξουαλική παρενόχληση ανηλίκων ή ενηλίκων)
- Υιοθέτηση μιας σεξουαλίζουσας συμπεριφοράς που δε συνάδει στο αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού
- Διαταραχή εικόνας σώματος - παραμέληση του εαυτού και βασικών κανόνων υγιεινής
- Έντονη άρνηση της σωματικής άσκησης
- Παλινδρόμηση ψυχολογικής ανάπτυξης
- Χαμηλή αυτοεκτίμηση
- Καταθλιπτικά συμπτώματα
- Ανεπαρκής έλεγχος παρορμήσεων - εμπλοκή σε παραβατικές συμπεριφορές, χρήση ουσιών, τάσεις αυτοκαταστροφής

8.3 Πώς μπορώ να βοηθήσω έναν μαθητή/ μια μαθήτριά να αποκαλύψει τη σεξουαλική του/της παραβίαση;

Η αποκάλυψη είναι μια ενεργητική διαδικασία χρονοβόρα και συνάμα ψυχοφθόρα για το θύμα, η οποία διέρχεται διάφορα στάδια με συχνά αντιφατικό περιεχόμενο. Από το σημείο αυτό ουσιαστικά αρχίζει και ξετυλίγεται το κουβάρι της παραβίασης και αυτή είναι η αιτία για την οποία θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως εδώ βρίσκεται και η ραχοκοκαλιά κάθε επιτυχημένης προσπάθειας ενθάρρυνσης του ανήλικου για αποκάλυψη του μυστικού που διστάζει να μοιραστεί.

Σε ποιους επιλέγουν να μιλήσουν τα παιδιά και ποιους αποκλείουν; Πώς πρέπει να εκπαιδευτούν οι επαγγελματίες προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τη

αποκάλυψη ενός ανήλικου θύματος; Ποια λάθη πρέπει να αποφύγουν και ποιες καλές τακτικές να υιοθετήσουν;

Ενθαρρύνεται την ελεύθερη αφήγηση, αποφύγετε τις ερωτήσεις, την κριτική και τη διδαχή. Διατηρήστε βλεμματική επαφή και αποφύγετε τη σωματική. Δώστε όσο χρόνο χρειάζεται, αφού πρώτα έχετε εξασφαλίσει έναν ασφαλή χώρο, όπου το παιδί μπορεί να νιώσει άνετα.

Τι πρέπει να κάνετε όταν ένα παιδί προσπαθήσει να σας αποκαλύψει

- Πιστέψτε το και μην αμφισβητείτε τις δηλώσεις του.
- Διατηρήστε την ψυχραιμία σας.
- Αποφύγετε οποιοδήποτε μορφασμό ή έκφραση που θα μπορούσε να δηλώσει συναισθήματα θυμού, έκπληξης, αναστάτωσης, αηδίας, αποστροφής κλπ.
- Επιλέξτε να μιλήσετε μαζί σε έναν ασφαλή χώρο στο σχολείο που να μετριάζει τον φόβο του και να προστατεύει την ιδιωτικότητά του.
- Ενθαρρύνετε την ελεύθερη αφήγηση των γεγονότων, μη διακόπτετε και μη ρωτάτε λεπτομέρειες.
- Ακούστε προσεκτικά τι έχει να σας πει, δίχως να κρίνετε.
- Δώστε του το χρόνο που χρειάζεται.
- Κατανοήστε τη δυσκολία του να μιλήσει για ό,τι του συμβαίνει και σεβαστείτε τα συναισθήματα ντροπής, φόβου και ενοχής που νιώθει.
- Μην του ασκήσετε καμία πίεση.
- Αποφύγετε να χαρακτηρίσετε το δράστη και τις άδικες πράξεις του.
- Μη ρωτήσετε ποτέ το παιδί γιατί δεν μίλησε νωρίτερα για την κακοποίησή του.
- Μην του ζητήσετε να σας δείξει στο σώμα του τα σημάδια της και μην προσπαθήσετε να διερευνήσετε περαιτέρω τους ισχυρισμούς του.
- Όταν ολοκληρώσει την αφήγησή του, πείτε στο παιδί ότι δε συμβαίνει μόνο σε αυτό, ότι πολλά παιδιά κακοποιούνται και για να το κάνετε να αισθανθεί πιο άνετα αναφέρετε ότι και εσείς ο ίδιος είστε γνώστης τέτοιων περιστατικών.
- Καθησυχάστε τους φόβους του.
- Υπογραμμίστε ότι για την κακοποίησή του δεν ευθύνεται το ίδιο.
- Δηλώστε πως είστε πάντα στη διάθεσή του πρόθυμος/η να το ακούσετε και να το υποστηρίξετε.

- Μη δίνετε υποσχέσεις που δεν μπορείτε να κρατήσετε.
- Ενημερώστε αμέσως τις αρμόδιες αρχές

Παναγιωτάκη & Θεμελή, 2021

Η σύμπνοια, η κατανόηση και η αποδοχή- θα καταφέρει να λειάνει τις δυσκολίες της διαδικασίας, να ανακουφίσει το παιδί και να κάμψει τις αντιστάσεις και τις φοβίες του. Εγκαθιδρύστε άμεσα μιας ουσιαστική σχέσης εμπιστοσύνης, σεβασμού, ασφάλειας και υποστήριξης.

Η ενσυναίσθηση, η ικανότητα δηλαδή του ατόμου να «συντονίζεται» με την πραγματικότητα του άλλου, να κατανοεί τον κόσμο του έτσι όπως ο ίδιος τον αντιλαμβάνεται, να βλέπει από τη δική του οπτική γωνία «μπαίνοντας στα παπούτσια του», αποτελεί το σπουδαιότερο υλικό όχι μόνο κάθε συμβουλευτικής.

Μαλικιώση-Λοΐζου 2006, 2008; McLeod, & McKleod, 2011

Επιδείξτε επίσης ενδιαφέρον, ανεκτικότητα, ηρεμία, ευαισθησία και ζεστασιά, ενθαρρύνοντας και επιτρέποντας στο παιδί να κάτσει στο χώρο, όπου και όπως αυτό αισθάνεται καλύτερα.

Η επικοινωνία αποτελεί το ακρογωνιαίο λίθο εντοπισμού ανήλικων θυμάτων . Η πιο βασική δεξιότητα επικοινωνίας αποτελεί αδιαμφισβήτητα **η ενεργητική ακρόαση**. Ο σημαντικότερος στόχος στη διαπροσωπική επικοινωνία είναι να δίνεται η ευκαιρία

στο παιδί να εκφράσει ελεύθερα αυτό που θέλει. Μόνο έτσι θα βοηθηθεί να μοιραστεί μαζί μας αυτό που το απασχολεί.

Ο «ΚΑΛΟΣ ΑΚΡΟΑΤΗΣ»

- ακούει προσεκτικά και δεν κρίνει
- δε διακόπτει
- δεν ακούει επιλεκτικά ό,τι θέλει ή ό,τι νομίζει σημαντικό
- διατηρεί οπτική επαφή με τον ομιλητή (τον κοιτάζει στα μάτια)
- είναι εστιασμένος σ' αυτά που λέει ο άλλος,
- δεν αλλάζει θέμα
- δεν επιβάλλει την άποψή του
- ζητάει διευκρινήσεις για ό,τι δεν καταλαβαίνει

Όπως ορθά έχει επισημανθεί «Η γνήσια ευαίσθητη ενσυναισθητική σύνδεση, είναι το κλειδί» (McLeod & McLeod, 2011)

Όταν ένα παιδί αποκαλύπτει τη σεξουαλική του κακοποίηση

Οδηγίες για γονείς και επαγγελματίες χωρίς εκπαίδευση

► *Πιστέψτε το παιδί.* Το σημαντικότερο που μπορείτε να κάνετε για το παιδί είναι να του δημιουργήσετε την πεποίθηση ότι δεν αμφισβητείτε τις δηλώσεις του σχετικά με την σεξουαλική του κακοποίηση, να του πείτε με άλλα λόγια ότι το πιστεύετε. Από εκεί και πέρα δεν είναι στο χέρι σας να το προστατέψετε από τα δεινά που συνεπάγεται μια δημόσια γνωστοποίηση της αποκάλυψης όπου θα εμπλακούν και άλλοι. Δεν έχετε έτσι για παράδειγμα τη δυνατότητα να αποφασίσετε εσείς για την απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι του, αλλά οι αρμόδιοι επίσημοι φορείς και υπηρεσίες που θα κληθούν. Σε αυτή την πρώτη φάση το μέγιστο που μπορείτε να προσφέρετε είναι να ακούσετε αυτά που σας λέει παρέχοντάς του ασφάλεια και

εξηγώντας του ότι αυτό που υφίσταται θα πρέπει να σταματήσει. Μην ασκήσετε κριτική, μην του κάνετε ερωτήσεις για την κακοποίηση. Η διαδικασία της αποκάλυψης είναι δύσκολη και επίπονη για το θύμα. Το παιδί έχει ανάγκη να ξέρει ότι υπάρχει κάποιος μεγάλος που το πιστεύει και μπορεί να το βοηθήσει. Αυτό έχει ανάγκη. Εάν αντιληφθεί ότι αμφισβητείτε την αλήθεια των ισχυρισμών του θα νιώσει ακόμα πιο ανυπεράσπιστο και απελπισμένο.

► *Διατηρήστε τη ψυχραιμία σας.* Το παιδί πριν αποκαλύψει πλήρως την κακοποιητική του εμπειρία, ενδέχεται να δοκιμάσει τις αντιδράσεις σας. Από τις πρώτες σας αντιδράσεις τους μορφασμούς και τα λεγόμενα σας θα εξαρτηθεί από το εάν θα συνεχίσει στην ολοκλήρωση της αποκάλυψης ή θα επιλέξει την ανάκλησή των όσων μέχρι τότε σας εμπιστεύτηκε. Αποφύγετε συνεπώς να δείξετε σοκαρισμένοι, αναστατωμένοι, θυμωμένοι ή αηδιασμένοι με αυτά που ακούτε. Συχνά τα θύματα αντιλαμβάνονται ότι δε θα μπορέσετε να χειριστείτε όλες τις λεπτομέρειες και θα προσπαθήσουν τα ίδια να σας προστατέψουν, αποκαλύπτοντας μερικώς. Κατανοήστε τις δυσκολίες του παιδιού να μιλήσει για ό,τι του συμβαίνει και σεβαστείτε τα συναισθήματα ντροπής, φόβου και ενοχής που το κατακλύζουν στην προσπάθεια να μοιραστεί μαζί σας το μυστικό του. Κατανοήστε τις αναστολές των αλλοδαπών παιδιών να μιλήσουν για ζητήματα που για το δικό τους πολιτισμικό πλαίσιο είναι ταμπού. Έχετε επίσης υπόψη σας ότι ενδέχεται λόγω της ευαλωτότητάς του να παρεξηγήσει τη συμπεριφοράς σας. Ελέγξτε τις αντιδράσεις σας και αποφύγετε με κάθε τρόπο να εκφράσετε συναισθήματα θυμού. Το παιδί είναι πιθανό να θεωρήσει πως αποδέκτης του θυμού σας είναι το ίδιο και όχι ο δράστης. Θα πιστέψει με άλλα λόγια ότι θυμώσατε μαζί του, επιβεβαιώνοντας τα λεγόμενα του κακοποιητή του (*«αν μιλήσεις θα θυμώσουν πολύ μαζί σου και θα βρεις το μπελά σου»*). Στην περίπτωση που αποτύχετε να ελέγξετε τις αντιδράσεις σας, είναι σημαντικό να διευκρινίσετε στο θύμα ότι έχετε θυμώσει με το δράστη και όχι με το ίδιο, αφού κανένας ενήλικας δεν επιτρέπεται να συμμετέχει σε σεξουαλικές δραστηριότητες με παιδιά. Όταν το παιδί αισθανθεί ασφάλεια και ικανοποιηθεί από τον τρόπο με τον οποίο έχετε μέχρι τότε αντιδράσει, θα νιώσει άνετα και ενδέχεται να σας αποκαλύψει και τις λεπτομέρειες του τραυματικού συμβάντος. Να θυμάστε πως δεν είστε εκεί για να κάνετε ανάκριση. Όταν ολοκληρώσει την αποκάλυψη της κακοποίησής του είναι σημαντικό να του πείτε ότι είστε ευτυχής που σας

εμπιστεύτηκε αυτό που του συμβαίνει, ότι αξιόμεμπτη είναι η συμπεριφορά του δράστη και όχι του παιδιού και ότι θα προσπαθήσει να το προστατέψει.

► *Επιλέξτε για να μιλήσετε έναν ασφαλή χώρο που προστατεύει την ιδιωτικότητα το παιδιού.* Αποφύγετε ένα δημόσιο χώρο όπως π.χ τη σχολική τάξη για να μιλήσετε. προκειμένου να αποτρέψετε τη διαρροή πληροφοριών. Είναι επιτακτική ανάγκη να διασφαλιστεί η ιδιωτικότητα και η εμπιστευτικότητα των λεγομένων του θύματος. Δώστε χρόνο στο παιδί να σας πει αυτά που θέλει αλλά μην του ασκήσετε πίεση και μην επιμένετε σε εξειδικευμένες ερωτήσεις. Ακούστε με προσοχή και δώστε του το χρόνο που χρειάζεται Για κάποιο λόγο επέλεξε να εμπιστευτεί εσάς. Το σημαντικότερο σε αυτή τη φάση, είναι αφού το ακούσετε με προσοχή, να το προετοιμάσετε για την εμπλοκή κι άλλων προσώπων. Με απλά λόγια είναι πολύ χρήσιμο να το ενημερώσετε ότι αυτά που σας είπε θα τα μεταφέρετε στους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να λάβουν μέτρα για τον τερματισμό της κακοποίησής του και την μελλοντική προστασία του. Εσείς δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα. Με αυτό το τρόπο το προετοιμάζετε να μοιραστεί το μυστικό του και με άλλους και παράλληλα το βοηθάτε να καταλάβει ότι δεν προδίδετε την εμπιστοσύνη που σας έδειξε.

► *Πείτε στο παιδί ότι δεν συμβαίνει μόνο σε αυτό, ότι πολλά παιδιά κακοποιούνται.* Το θύμα συχνά πιστεύει ότι μόνο αυτό βιώνει μια τέτοια κακοποιητική εμπειρία. Θα είναι μεγάλη ανακούφιση εάν του πείτε ότι και άλλα παιδιά έχουν ζήσει ή ζουν παρόμοιες καταστάσεις. Προκειμένου να το κάνετε να αισθανθεί πιο άνετα μπορείτε να του αναφέρετε ότι και εσείς ο ίδιος είστε γνώστης τέτοιων περιστατικών. Τότε είναι πιο εύκολο για το ανήλικο θύμα να κατανικήσει τα συναισθήματα ντροπής και τις αναστολές του, αποκαλύπτοντας τελικά την εμπειρία του σε κάποιον που θα τον κατανοήσει πραγματικά. Επίσης είναι σημαντικό να δημιουργήσετε στο παιδί την ελπίδα πώς όπως σε άλλα θύματα έτσι και στην περίπτωση τη δική του, είναι δυνατό να σταματήσει η κακοποίηση και να αλλάξει η ζωή του.

► *Μη δίνετε υποσχέσεις που δεν μπορείτε να κρατήσετε.* Είναι σημαντικό να αποφύγετε να υποσχεθείτε πράγματα που δεν είναι στο χέρι σας να αλλάξουν, όπως π.χ ότι θα φροντίσετε να απομακρυνθεί το θύμα από το κακοποιητικό περιβάλλον, ότι ο δράστης δε θα τολμήσει να το ξαναπλησιάσει ή ότι από εδώ και στο εξής τίποτα δε

θα ξανασυμβεί. Η τήρηση των υποσχέσεων αυτών είναι μη ρεαλιστική και σίγουρα δεν εξαρτάται από εσάς. Το μόνο που μπορείτε να κάνετε είναι να «είστε εκεί» τώρα που το παιδί σας χρειάζεται. Είστε το πρόσωπο εκείνο που του δημιούργησε ένα αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης και αυτό δεν είναι λίγο. Άλλοι θα προσπαθήσουν να σταματήσουν την κακοποίηση αλλά θα εσείς θα είστε πάντα στη συνείδηση του ανήλικου το πρόσωπο που στηρίχθηκε βρίσκοντας το κουράγιο να σπάσει τη σιωπή του ξετυλίγοντας το κουβάρι της κακομεταχείρισής του. Αν δώσετε υπερβολικές υποσχέσεις, τα παιδιά δε θα καταλάβουν γιατί δεν μπορέσατε να τις τηρήσετε και θα απογοητευτούν. Θα μετανιώσουν για την εμπιστοσύνη που σας έδειξαν και θα θεωρήσουν πως είστε ένας ακόμα αναξιόπιστος ενήλικας. Μπορείτε λοιπόν εξ αρχής να πείτε: «Θα κάνω ό,τι μπορώ για να σε βοηθήσω. Να ξέρεις πως είμαι πάντα εδώ για σένα κάθε φορά που θελήσεις να μου μιλήσεις».

► *Μην κρίνετε το δράστη και τις άδικες πράξεις του.* Όταν το παιδί κακοποιείται από οικείο πρόσωπο συχνά βιώνει για το δράστη αντικρουόμενα συναισθήματα και βρίσκεται σε μεγάλη αμφιθυμία. Μπορεί να αγαπά το πρόσωπο όχι όμως και την κακοποιητική του συμπεριφορά. Μην ξεχνάτε ότι σε πολλές περιπτώσεις θύτης είναι ο γονιός, το πρόσωπο φροντίδας το οποίο εξακολουθεί να αγαπά και να έχει ανάγκη. Εάν εκφραστείτε αρνητικά, είναι πιθανό το παιδί να τον υπερασπιστεί, να στραφεί εναντίον σας και να ανακαλέσει όλους τους αρχικούς ισχυρισμούς περί σεξουαλικής κακοποίησης.

► *Αναφέρετε το περιστατικό αμέσως.* Ενημερωθείτε για το πού θα μπορούσατε να καταγγείλετε το περιστατικό σεξουαλικής κακοποίησης το οποίο σας εκμυστηρεύτηκαν. Είναι πολύ σημαντικό να ενημερώσετε το παιδί ότι θα χρειαστεί να αναφέρετε τα όσα σας είπε στους φορείς εκείνους που είναι αρμόδιοι για την αντιμετώπιση του προβλήματός του (π.χ στο Συνήγορο του Παιδιού, στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου σας, στην Αστυνομία ή στην Εισαγγελία Ανηλίκων). Να εξηγήσετε στον ανήλικο το ρόλο και τις αρμοδιότητες του εν λόγω φορέα.. Η προετοιμασία διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στην κατανόηση της διαδικασίας και τη διαχείριση του άγχους. Μπορείτε για παράδειγμα να πείτε: «Γνωρίζω κάποιον/α που η δουλειά του/της είναι να βοηθάει παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα σαν αυτά που μου ανέφερες. Για να σε βοηθήσει όμως θα πρέπει να του./της πεις ό,τι είπες και σε μένα»

► *Προετοιμάστε το παιδί για το τι πρόκειται να συμβεί στη συνέχεια.* Πρέπει να πείτε στο παιδί με ειλικρίνεια τι θα γίνει αφού ενημερωθούν για τους ισχυρισμούς του οι αρμόδιοι φορείς. (π.χ. ότι θα μιλήσει σε κοινωνικό λειτουργό ή ότι κληθεί στο αστυνομικό τμήμα για κατάθεση, κ.λ.π.). Εάν δε γνωρίζετε τις διαδικασίες που θα ακολουθήσουν πείτε την αλήθεια, λέγοντας ότι αρμοδιότερα από από εσάς πρόσωπα θα του εξηγήσουν ακριβώς. Αντιλαμβανόμενο ότι θα μάθουν φυσικά και οι γονείς, καθησυχάστε όσο μπορείτε τους φόβους του. Επειδή συνήθως ο δράστης εκφοβίζει το θύμα του πως εάν προδώσει το μυστικό τους τότε θα υποστεί σοβαρές συνέπειες (π.χ. το ίδιο θα μπει στη φυλακή και τα αγαπημένα του πρόσωπα θα δεχτούν αντίποινα), είναι πιθανό να αναδιπλωθεί και να ανακαλέσει. Καθησυχάστε το λέγοντας ότι καμία απειλή του δράστη δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί καθώς σκοπός του ήταν να μην αποκαλυφθεί η κακοποίηση (π.χ. «Δε φταις εσύ για ό,τι έγινε, δεν πρόκειται να πας φυλακή. Αυτές ήταν απειλές για να μην πεις το μυστικό ποτέ σε κανέναν»)

► *Μην προσπαθήσετε να διερευνήσετε τους ισχυρισμούς του ανήλικου.* Να θυμάστε πάντα ότι οι επαγγελματίες θα αναλάβουν την ενδελεχή εξέταση των ισχυρισμών του ανήλικου. Είστε το πρόσωπο στο οποίο έγινε η πρώτη αποκάλυψη της κακοποίησης, δεν είστε ανακριτής. Ενθαρρύνετε την ελεύθερη αφήγηση των γεγονότων, μη διακόπτετε και μη ρωτάτε λεπτομέρειες. Κάνετε ερωτήσεις μόνο για να είστε σίγουροι ότι έχετε καταλάβει ακριβώς τι σας είπε το παιδί, για να είστε βέβαιοι ότι το παιδί σας μιλά για τη σεξουαλική παραβίαση (π.χ. εάν ο ανήλικος σας πει ότι ο θείος του είναι μαζί του κακός, μπορείτε να ρωτήσετε; «Δεν καταλαβαίνω τι εννοείς όταν λες πως είναι μαζί σου κακός. Το σημαίνει 'κακός' για σένα; Μπορείς να μου το εξηγήσεις καλύτερα;»). Είναι σημαντικό πριν απευθυνθείτε στους αρμόδιους να έχετε βάσιμες υποψίες ότι το παιδί σας έχει αποκαλύψει πιθανή κακοποίηση.

► *Ζητήστε υποστήριξη για τον εαυτό σας.* Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών είναι η χειρότερη μορφή παραβίασης που μπορεί να υποστούν. Ενδέχεται ο ρόλος που αναλάβατε να σας προκαλέσει διάφορα συναισθήματα (λ.χ. θυμό, οργή, λύπη, κ.ά) που θα σας φορτίσουν ιδιαίτερα. Η συναισθηματική σας κατάσταση μπορεί να επιβαρυνθεί σημαντικά ανάλογα με τον τρόπο που σας αποκάλυψε το θύμα την κακοποίηση και τις λεπτομέρειες της παραβίασης που σας ανέφερε. Ίσως να

έχετε και εσείς ή οικείο σας πρόσωπο εμπειρία κάποιου είδους βίας κατά την παιδική ηλικία και τώρα βρίσκεστε αντιμέτωποι με την ανάδυση τραυματικών αναμνήσεων. Ίσως τέλος, παρά τις δικές σας προσπάθειες και παρά την ενεργοποίηση των αρμόδιων υπηρεσιών και φορέων, το σύστημα - για μια σειρά από λόγους – απέτυχε να προστατέψει το παιδί. Τότε είναι πολύ πιθανό να κατακλυστείτε από συναισθήματα απογοήτευσης, ματαίωσης και θυμού. Σε αυτές τις περιπτώσεις ζητήστε ψυχολογική υποστήριξη, θα βοηθήσει σημαντικά.

Θεμελή, 2014

Η επικοινωνία εκτός από τη λεκτική μορφή της μπορεί να είναι και μη-λεκτική. Η μη λεκτική επικοινωνία παίζει τον πρώτο ρόλο στη δημιουργία εντυπώσεων καθορίζοντας την εξέλιξη μιας σχέσης. Ακόμη και μετά την κατάκτηση του λόγου, βασιζόμαστε περισσότερο στις μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας για να κωδικοποιήσουμε και να αποκωδικοποιήσουμε (συνειδητά ή ασυνειδητά) μηνύματα, ενώ δίνουμε πάντα μεγαλύτερο βάρος στα μη λεκτικά μηνύματα όταν υπάρχει αντίφαση μεταξύ λεκτικών και μη λεκτικών μηνυμάτων στις αλληλεπιδράσεις μας (Κούρτη, 2007).

Η μη-λεκτική επικοινωνία περιλαμβάνει την έκφραση και τη χρήση του σώματος, τις αισθήσεις, τις εκφράσεις του προσώπου και των ματιών, καθώς και τις χειρονομίες (Μαλικιώση, 1997,2008). Τις περισσότερες φορές, η μη-λεκτική επικοινωνία μεταβιβάζει έννοιες και αντανακλά την ψυχολογική κατάσταση του ατόμου.

Ο τρόπος που κοιτάμε, που καθόμαστε ή που χειρονομούμε, καθώς επίσης και ο τόνος της φωνής μας, μεταδίδουν πολύ περισσότερα μερικές φορές από αυτά που λέμε.

Η επιστημονική έρευνα έχει καταδείξει ότι παράμετροι της μη λεκτικής επικοινωνίας υπερτερούν και είναι πιο καθοριστικοί στην επικοινωνιακή διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, έχει φανεί ότι η επικοινωνία ‘επιτυγχάνεται’ κατά:

- 65% από τη γλώσσα του σώματος
- 18% από τον τόνο της φωνής και

- 17% από τα λόγια που λέμε και το περιεχόμενό τους

Pease, 1991

Τι πρέπει να γίνει

Τι πρέπει να αποφευχθεί

Αναζητήστε στο σχολείο ένα ήσυχο και προστατευμένο χώρο που προστατεύει την ιδιωτικότητα	Αποφύγετε να ακούσετε το παιδί βιαστικά, όπου κι αν βρίσκεστε
Δημιουργήστε ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας	Μην κάνετε ερωτήσεις που το ενοχοποιούν (π.χ. «Γιατί δεν το είπες νωρίτερα;»)
Δώστε στο παιδί όσο χρόνο χρειάζεται για να σας μιλήσει	Μη χρησιμοποιείτε γλώσσα που δεν κατανοεί, μην ασκείτε πίεση και μην καθοδηγείτε
Πιστέψτε το παιδί	Μην του ζητήσετε να σας δείξει στο σώμα του σημάδια
Δείξτε ενσυναίσθηση και ακούστε με προσοχή	Μην ασχολείστε παράλληλα με άλλες δραστηριότητες
Δείξτε ότι είστε στη διάθεσή του εάν θελήσει να σας ξαναμιλήσει και δεσμευτείτε	Μη ματαιώνετε τις προσδοκίες που έχετε δημιουργήσει
Να είστε συνεπής και να κρατάτε τις υποσχέσεις σας	Μη δίνετε υποσχέσεις που δεν μπορείτε να τηρήσετε. Μην αμελήσετε τα όσα υποσχεθήκατε

Δείξτε εχεμύθεια και σεβαστείτε την ιδιωτικότητά του	Μη γνωστοποιήσετε τα όσα σάς εμπιστεύτηκε το παιδί σε τρίτα πρόσωπα, πέρα από αυτά που προβλέπει η νομοθεσία
---	--

Παναγιωτάκη & Θεμελή, 2021

8.4 Τι μπορώ να κάνω στη συνέχεια;

- Αφού το θύμα σας αποκαλύψει την κακοποίησή του διερευνήστε εάν το παιδί είναι ασφαλές ή εάν κινδυνεύει.
- Καθησυχάστε τους φόβους του και τονίστε ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για ό,τι του συνέβη.
- Μη ρωτήσετε γιατί δε μίλησε νωρίτερα σε εσάς ή σε άλλο πρόσωπο.
- Μην κρίνετε κανέναν, ούτε τον φερόμενο ως δράστη.
- Μην προσπαθήσετε να υποκαταστήσετε τον ανακριτή.
- Ενημερώστε χωρίς καθυστέρηση τις αρμόδιες διωκτικές αρχές (άρθρο 120, Ν.5090/2024 (ΦΕΚ 30/Α/23-02-2024)).
- Προσπαθήστε να μετριάσετε και τους δικούς σας φόβους και θυμηθείτε ότι ο νόμος σας προστατεύει, καθώς προβλέπει για εσάς **ειδικό ακαταδίωκτο**
- Σε κάθε περίπτωση μπορείτε επίσης να επικοινωνήσετε με τον Κύκλο Δικαιωμάτων του Παιδιού της Ανεξάρτητης Αρχής “Συνήγορος του Πολίτη”.

Άρθρο 130 του νόμου 5090/2024 (ΦΕΚ 30/Α/23-02-2024) Υποχρεώσεις των επαγγελματιών – Αντικατάσταση άρθρου 23 Ν. 3500/2006

Στο άρθρο 23 του ν. 3500/2006 (Α' 232) επέρχονται οι εξής αλλαγές: α) στον τίτλο οι λέξεις «των εκπαιδευτικών» αντικαθίστανται από τις λέξεις «των επαγγελματιών», β) οι παρ. 1 και 2 αντικαθίστανται, γ) προστίθεται παρ. 2Α και το άρθρο 23 διαμορφώνεται ως εξής:

Άρθρο 23 Υποχρεώσεις των επαγγελματιών

1. Παιδαγωγός, εκπαιδευτικός, μέλος του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ή του ειδικού βοηθητικού προσωπικού της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, επιμελητής, προπονητής ή γιατρός που παρέχει τις υπηρεσίες του σε ανήλικο, ο οποίος κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του

πληροφορείται ή διαπιστώνει με οποιονδήποτε τρόπο, ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ανηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, υποχρεούται να το αναφέρει αμελλητί στις αρμόδιες δικαστικές αρχές. Την ίδια υποχρέωση έχει ιατρός που με βάση σοβαρά αντικειμενικά ευρήματα της ιατρικής εξέτασης διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ενηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας.

2. Τα πρόσωπα της παρ. 1, που προβαίνουν σε αναφορά εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας δεν εγκαλούνται, δεν ενάγονται, δεν διώκονται πειθαρχικά, δεν απολύονται, ούτε υφίστανται άλλου είδους κυρώσεις ή δυσμενή μεταχείριση, για το περιστατικό που ανέφεραν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρά μόνο εάν προέβησαν εν γνώσει τους σε αναληθή αναφορά.
- 2.Α. Τα πρόσωπα της παρ. 1 καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, μόνο αν το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.
3. Οι διατάξεις του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως και για τα μέλη του προσωπικού και τους Προϊσταμένους των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.) του άρθρου 6 και της παρ. 3 του άρθρου 18 του ν. 4547/2018 (Α' 102).»

8.5 Πώς διαχειρίζομαι τα σημαντικά ζητήματα που μπορεί να ανακύψουν;

Όταν ένα παιδί αποκαλύπτει την κακοποίησή η ικανότητα διαχείρισης των αρνητικών συναισθημάτων και τυχόν ενδοιασμών, είναι ύψιστης σημασίας.

Όπως επισημαίνεται, μετά από την αποκάλυψη του θύματος, ο/η επαγγελματίας είναι πολύ πιθανό να βιώσει ποικίλα συναισθήματα: οργή, αποστροφή, αποτροπιασμό, ντροπή, αμφιθυμία κλπ. Είναι, επίσης, πιθανό να αισθανθεί έντονο φόβο και ιδιαίτερη ανασφάλεια για τις συνέπειες που μπορεί να έχει η από μέρους του/της γνωστοποίηση του συμβάντος. Τα πιθανά αντίποινα από τον φερόμενο ως δράστη, αλλά και η εμπλοκή του/της στη συνέχεια σε επίπονες και μακροχρόνιες διαδικασίες, μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά, αποτρέποντάς τον/την τελικά, οδηγώντας στη σιωπή και την απόκρυψη. Η απόφαση αυτή είναι πιθανό να ενισχυθεί και από την τυχόν έλλειψη εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη ή από αισθήματα ματαιώσης για την ορθή απονομή της. Έτσι, ένα σημαντικό ποσοστό επαγγελματιών αρνείται να εμπλακεί ιδίως, σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας (Παναγιωτάκη & Θεμελή, 2021).

Ενδέχεται, επίσης, να αμφισβητήσει την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των λεγομένων του παιδιού, κρίνοντας αυθαίρετα ότι οι ισχυρισμοί του είναι ψευδείς. Στην περίπτωση αυτή και στην προσπάθειά του/της να διερευνήσει την αλήθεια των όσων αποκάλυψε το θύμα, ελλοχεύει ο κίνδυνος να υιοθετήσει ανακριτικές τακτικές υπερβαίνοντας τον ρόλο

του/της. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι κανείς/καμία δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον ανακριτή, καθώς η διερεύνηση σχετικών περιστατικών και η αναζήτηση της αλήθειας αποτελεί έργο της Δικαιοσύνης. Όμοια, ο/η επαγγελματίας δεν μπορεί να υποκαταστήσει το ρόλο του ειδικού ψυχικής υγείας (Παναγιωτάκη & Θεμελή, 2021).

Τι είναι ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού;

Ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού είναι ένας από τους πέντε κύκλους δραστηριότητας της συνταγματικά κατοχυρωμένης Ανεξάρτητης Αρχής “**Συνήγορος του Πολίτη**”. Δημιουργήθηκε με βάση το Νόμο 3094/2003 και έχει αναλάβει την άσκηση των καθηκόντων του Συνηγόρου του Παιδιού.

Ποια είναι η αποστολή του;

Αποστολή του Συνηγόρου του Παιδιού είναι η προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού. Ως παιδιά ορίζονται τα άτομα που δεν έχουν συμπληρώσει τα 18 τους χρόνια. **Ο Συνήγορος του Παιδιού:**

- **Παρεμβαίνει** μετά από αναφορές πολιτών σε συγκεκριμένες περιπτώσεις παραβίασης δικαιωμάτων του παιδιού, επιδιώκοντας την προστασία και την αποκατάστασή τους. Εάν το κρίνει αναγκαίο, σε περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων, ενεργεί αυτεπάγγελα.
- **Αναλαμβάνει** πρωτοβουλίες για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων και της εθνικής νομοθεσίας για τα δικαιώματα του παιδιού, την ενημέρωση του κοινού, την ανταλλαγή απόψεων με εκπροσώπους φορέων και την εκπόνηση προτάσεων προς την Πολιτεία.

Τι πρέπει να περιέχει η αναφορά;

Η αναφορά πρέπει να είναι **γραφτή** και να περιέχει τα **ακριβή στοιχεία** και την **υπογραφή** του προσώπου που την υποβάλλει. Επίσης, να περιλαμβάνει σαφείς πληροφορίες για την υπόθεση, τα πρόσωπα και τους εμπλεκόμενους φορείς και να συνοδεύεται από κάθε αποδεικτικό στοιχείο που ενδέχεται να βοηθήσει στη διερεύνησή της. Όποιος/α προσφεύγει στο Συνήγορο μπορεί να ζητήσει να τηρηθούν **απόρρητα** τα στοιχεία του έναντι τρίτων.

Χαλκοκονδύλη 17, Τ.Κ. 104 32, Αθήνα
213 1306703 - 213 1306605 (Γραμματεία) / 800.11.32000 (γραμμή για παιδιά)

cr@synigoros.gr

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Η ΥΠΟΥΛΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΠΛΑΝΗΣ (GROOMING) – ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ, ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ

Στόχος

Στόχος είναι η κατανόηση της διαδικασίας της αποπλάνησης. Οι εκπαιδευόμενοι θα γνωρίσουν τις τεχνικές με τις οποίες οι θύτες παραβιάζουν τα θύματά τους. Έμφαση θα δοθεί στα πέντε στάδια της διαδικασίας της αποπλάνησης που οδηγούν στην εξαπάτηση, την παγίδευση και τελικά την παραβίαση των ανήλικων θυμάτων.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Στην ενότητα αναλύεται διεξοδικά η **διαδικασία της αποπλάνησης** (“grooming”), εκείνης δηλαδή που προηγείται της κακοποίησης, ιδίως της σεξουαλικής-προκειμένου να γίνουν πιο κατανοητές οι δυσκολίες της αποκάλυψης της θυματοποίησης και η επιλογή της απόκρυψης, ως ασφελέστερης καταφυγής που θα προστατέψει το ανήλικο θύμα από τα «δεινά» της γνωστοποίησης του «μυστικού» του.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα μπορούν:

- Να αναγνωρίζουν τα στάδια και τις τεχνικές της αποπλάνησης ανήλικων θυμάτων.
- Να είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τις δυσκολίες ενός παιδιού να αποκαλύψει, γνωρίζοντας τι ακριβώς έχει προηγηθεί κατά τα στάδια της αποπλάνησής του

- Να ευαισθητοποιούν τους ανήλικους σε θέματα πρόληψης grooming, προκειμένου να μην καταστούν θύματα

Έννοιες - κλειδιά

Σεξουαλική Κακοποίηση, Εξαπάτηση, Προδοσία, Αποπλάνηση.

Η διαδικασία της αποπλάνησης είναι εξαιρετικά σημαντική στην κατανόηση του τρόπου προσέγγισης, χειραγώγησης και παραβίασης του ανηλίκου, της δυναμικής του τραύματος, της κακοποίησής του, της ιδιαίτερης ψυχοσυναισθηματικής του κατάστασης, της απροθυμίας και του φόβου του να μιλήσει για όσα βίωσε.

9.1 Τι είναι η αποπλάνηση (“Grooming”)

Η χρήση του όρου “grooming”(«Φροντίδα», «εξαπάτηση», «χειραγώγηση», «εγκλωβισμός», «αποπλάνηση» ή «υποταγή»), γίνεται για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του 1970 από μια ομάδα επαγγελματιών του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης των Η.Π.Α, για να περιγράψουν τις πτυχές ενός μοτίβου αποπλάνησης - άγνωστου έως τότε και σχεδόν ακατανόητου- που χρησιμοποιεί ο δράστης. Στη συνέχεια, ο εν λόγω όρος εξελίχθηκε και άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως τόσο από τους ειδικούς, όσο κι από τους απλούς πολίτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Πρόκειται για τη σκόπιμη εκείνη προπαρασκευαστική διαδικασία (δια ζώσης ή διαδικτυακά) την οποία χαρακτηρίζει η πολυπλοκότητα και η δυσκολία διάκρισής της από τις συνήθειες και αθώες αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών (Knoll, 2010).

Είναι η επιστράτευση μιας ποικιλίας τεχνικών χειραγώγησης και ελέγχου ενός ευάλωτου παιδιού και του περιβάλλοντός του με στόχο την εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και την κανονικοποίηση παράνομων συμπεριφορών, προκειμένου να διευκολυνθεί η σεξουαλική εκμετάλλευση του θύματος. Ο δράστης επιλέγει τη χρήση μεθόδων αποπλάνησης, όχι μόνο για την εξασφάλιση ευκολότερης πρόσβασης στον ανήλικο, αλλά και για την καλύτερη δυνατή απόκρυψη των καταχρηστικών του πράξεων (McAlinden, 2012).

Διακρίνουμε μεταξύ της δια ζώσης και της διαδικτυακής αποπλάνησης. Το παρόν εστιάζει στην αποπλάνηση που γίνεται δια ζώσης και όχι από απόσταση με τη χρήση της τεχνολογίας.

9.2 Ποια είναι τα στάδια της αποπλάνησης

Η έρευνα επιβεβαιώνει ότι το πιο αναγνωρισμένο διεθνώς και συχνά απαντώμενο μοντέλο παγίδευσης και εξαπάτησης ανήλικων θυμάτων, γνωστό ως “The five-stage Sexual Grooming Model (SGM) περιλαμβάνει τα εξής στάδια:

- α) επιλογή του θύματος
- β) απόκτηση πρόσβασης και απομόνωσή του
- γ) εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης
- δ) απευαισθητοποίηση στη σωματική και σεξουαλική επαφή
- ε) «φροντίδα» της σχέσης, συνέχιση και η διαρκής επανάληψη της κακοποίησης

Winters & Jeglic, 2017

9.2.1. Επιλογή του θύματος

Ιδιαίτερη ευαλωτότητα παρουσιάζουν και τα παιδιά τα οποία ζουν υπό συνθήκες ένδειας ή σε μονογονεϊκές οικογένειες, εκείνα των οποίων η φροντίδα έχει ανατεθεί σε τρίτους, όσα μεγαλώνουν σε ιδρύματα ή σε οικογένειες με ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, ψυχικής υγείας, εθισμού σε ουσίες ή στο αλκοόλ, όπου κυριαρχεί η δυσαρμονία, η αδιαφορία, η βία, η σύγκρουση, ο φόβος και η ανασφάλεια (Jackson et al., 2015)

Οι θύτες επίσης εντοπίζουν ανηλίκους που νιώθουν παραμελημένοι, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, βιώνουν κοινωνική απομόνωση, μοναξιά, έντονη ανασφάλεια και ως εκ τούτου έχουν μεγάλη ανάγκη για στοργή και αποδοχή (Knoll, 2010). Οι δράστες τέλος αναζητούν παιδιά μοναχικά, εσωστρεφή, ιδιαίτερα αθώα, ευκολόπιστα, υπάκουα και συνεπώς εύκολα χειραγωγήσιμα (Olson et al. 2007).

Τα πιο ευάλωτα ωστόσο θύματα είναι εκείνα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες. Παιδιά με ειδικές ανάγκες, ασυνόδευτοι ανήλικοι, πρόσφυγες και ανήλικοι Ρομά.

9.2.2. Απόκτηση πρόσβασης και απομόνωσή του

Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης βρίσκεται ήδη στο περιβάλλον του ανηλίκου, η πρόσβαση είναι πιο εύκολη εξαιτίας της προϋπάρχουσας σχέσης. Η πλειοψηφία των θυτών που διαβιούν με το παιδί, εισέρχονται στο δωμάτιό του αργά το βράδυ ή εν απουσία των υπολοίπων μελών της οικογένειας, μπορούν να το

προσεγγίσουν οποιαδήποτε στιγμή.Επίσης επιδεικνύουν μεγάλη προθυμία για ανάληψη περισσότερων υποχρεώσεων, όπως για παράδειγμα, το μπάνιο, την αλλαγή ρούχων, τη βοήθεια στη χρήση της τουαλέτας, την παραμονή στο δωμάτιό του μέχρι να κοιμηθεί, τη συνοδεία σε εξωτερικές δραστηριότητες κ.ά.

Από την άλλη, οι δράστες οι οποίοι δεν ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον του θύματος, περιμένουν υπομονετικά έως ότου δημιουργηθούν οι κατάλληλες εκείνες σχέσεις με τους οικείους του και οι απαραίτητες συνθήκες πρόσβασης. Προσφέρονται να περάσουν χρόνο μαζί τους, να τα φροντίσουν, να τα απασχολήσουν, να τα βοηθήσουν στα μαθήματά τους , να τα πάνε βόλτα, να προσφέρουν χρήματα, δώρα, παιχνίδια, γλυκίσματα ακόμα και αλκοόλ ή ναρκωτικά (Bennett & O' Donohue, 2014; Winters & Jeglic, 2017).

Μετά τη διασφάλιση της προσβασιμότητας είναι η απομόνωση του θύματος, τόσο η ψυχολογική όσο και φυσική (Winters & Jeglic, 2017).

9.2.3. Εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης

Ο ενήλικας καταβάλλει κάθε προσπάθεια προκειμένου να μοιράζεται όσο το δυνατό περισσότερο από το χρόνο του με το παιδί. Επιδιώκει το χτίσιμο μιας φιλίας, προσαρμόζοντας τις τακτικές του στην ηλικία του, στις τυχόν αδυναμίες και ιδιαιτερότητές του (Winters & Jeglic, 2017). Επιδεικνύοντας μεγάλο ενδιαφέρον για τις ανάγκες, τα προβλήματα και τα μυστικά του, προθυμοποιείται να παράσχει αφειδώς τη βοήθειά του και την συναισθηματική του υποστήριξη (McAlinden, 2006).

Η σταδιακή παραβίαση της ιδιωτικότητας του θύματος αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να εισβάλει στην προσωπική του ζωή. Από την ανεξέλεγκτη είσοδο στο δωμάτιό του ή στο μπάνιο, μέχρι την άσκηση διαρκούς ελέγχου σε ό,τι κάνει, καταφέρνει τελικά να «ανοίξει όλες τις πόρτες», διευκολύνοντας την πορεία έως τη

σεξουαλική του παραβίαση.

Το προφίλ του θύτη

Ο θύτης μπορεί να επιδιώξει την καταξίωση και την αναγνώρισή του μέσα από θεσμικές, εθελοντικές, φιλανθρωπικές, αθλητικές και άλλες δράσεις οι οποίες του εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση σε πολλά παιδιά (π.χ ιδρύματα, εκκλησία, σχολεία, αθλητικές ομάδες, προσκοπισμό, αναδοχή κ.ά), εκμεταλλευόμενος σε πολλές περιπτώσεις την ιδιαίτερη ευαλωτότητα του θύματος, την απουσία οικογένειας ή την ανεπάρκεια της και τις αδυναμίες, την έλλειψη οργάνωσης και τα θεσμικά «κενά» της Πολιτείας (“institutional grooming”). Η υψηλή συνεπώς κοινωνική θέση του θύτη, αποτελεί πολύ συχνά ένα πρόκριμα, ένα ιδανικό προσωπείο εξαπάτησης της κοινότητας προκειμένου να καταφέρει να επιλέξει, να καθυποτάξει και να παραβιάσει τα θύματά του, τα οποία αναζητά συνήθως σε θρησκευτικά/εκκλησιαστικά ιδρύματα (σε φορείς και οργανισμούς παιδικής προστασίας (Shon & Tewksbury, 2020) ή σε εκπαιδευτικές δομές

Τα θύματα περιγράφουν σε αφηγήσεις τους κατά την ενήλικη ζωή τους, τους δράστες ως πρόσωπα με μια άριστη δημόσια εικόνα και πολλά χαρακτηριστικά που τους καθιστούν αξιοσέβαστους: έντιμοι οικογενειάρχες, ευγενικοί, πρόθυμοι, φιλικοί, επικοινωνιακοί, σκληρά εργαζόμενοι, κάτοχοι σημαντικών θέσεων, κ.ά.

Θεμελή, 2023

9.2.4. Απευαισθητοποίηση στη σωματική και σεξουαλική επαφή

Με τη διαστρέβλωση κοινά αποδεκτών αρχών και αξιών επιδιώκεται η αναδόμηση των αντιλήψεων του θύματος, η θέαση της σεξουαλικής συνεύρεσης ως μιας φυσιολογικής έκφρασης αγάπης προς τα παιδιά, η υποχρέωση των ενηλίκων στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων και εν τέλει η προετοιμασία αποδοχής των όσων θα ακολουθήσουν (Naidoo & Van Hout, 2021). Η όλη διαδικασία ακολουθεί μια σταδιακή διαβάθμιση, η οποία ξεκινά με την απτική επαφή, κλιμακώνεται προσεκτικά και κορυφώνεται με την παραβίαση της γενετήσιας

ελευθερίας του ανηλίκου. Ο θύτης θα προσπαθήσει να εξοικειώσει τον ανήλικο με τη φυσική αφή, απενοχοποιώντας το άγγιγμα.

Η όλη διαδικασία ακολουθεί μια σταδιακή διαβάθμιση, η οποία ξεκινά με την απτική επαφή, κλιμακώνεται προσεκτικά και κορυφώνεται βήμα - βήμα. Η συχνότητα σωματικών αγγιγμάτων αυξάνει και η φύση τους αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου σταδιακά, μέχρι να εξασφαλιστεί η «ομαλή» πρόσβαση στη σεξουαλική κακοποίηση του έως τότε ανυποψίαστου παιδιού.

9.2.5. «Φροντίδα» της σχέσης, συνέχιση και διαρκής επανάληψη της κακοποίησης

Η βασική επιδίωξη του επόμενου βήματος του θύτη είναι αφενός μεν η διασφάλιση της απόκρυψη της κακοποίησης με την τήρηση απόλυτης μυστικότητας από μέρους του θύματος, αφετέρου δε η συνέχιση της παραβίασης. Είναι σημαντικό για εκείνον να εκτιμήσει τον ενδεχόμενο κίνδυνο της κακοποιητικής του συμπεριφοράς και να ελέγξει το βαθμό εμπιστοσύνης που μπορεί να έχει στο θύμα του (Whittle et al., 2013).

Κομβικό σημείο στο στάδιο αυτό είναι διατήρηση του μυστικού και η διαβίου αποσιώπησή του. Για το λόγο αυτό άλλωστε, ο θύτης έχει επιλέξει εξ αρχής παιδιά, τα οποία είναι πιο πιθανό να μην αποκαλύψουν τη μελλοντική τους θυματοποίηση, έχει δημιουργήσει μια έντονα άνιση/ασύμμετρη σχέση ισχύος και έχει υιοθετήσει ένα προφίλ εξουσίας. Ο εκφοβισμός του ανήλικου και η χρήση απειλών που ξεκινούν από την πρόκληση σωματικής βλάβης του θύματος έως την αφαίρεση της ζωής του ίδιου ή/και των αγαπημένων του προσώπων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, αποτελούν κοινό τόπο.

«Είχα δώσει όρκο με τον εαυτό μου ότι δεν θα μιλήσω ποτέ, ότι αυτό θα το κουβαλάω μέσα μου μέχρι την τελευταία μου πνοή! Γιατί; Γιατί ήξερα ότι κανείς δεν θα με πιστέψει, ότι όλοι θα με κατηγορήσουν, ότι όλοι θα με δείχνουν με το δάχτυλο, ότι όλοι θα λένε “ ήθελε και τα έπαθε”, μα δεν την έβλεπες πώς κυκλοφορούσε; Αυτή τον προκάλεσε. Και πολλά αλλά τέτοια. Με το παιδικό μυαλό που είχα τότε, ναι, δεν είχα την δύναμη ούτε την αντοχή να περάσω και όλα αυτά τα σχόλια. Μα πώς να είχα δύναμη; Όταν ο ίδιος μου ο πατέρας με βίαζε; Πώς ένα παιδικό μυαλό να το διαχειριστεί;»

«Μέχρι που βρέθηκε ένας υπέροχος άνθρωπος που της ανοίχτηκα, με πίστεψε, με στήριξε σε όλο μου τον αγώνα να δικαιωθώ. Στάθηκε δίπλα μου σαν βράχος. Που από την στιγμή που της τα είπα, δεν έπαψε στιγμή να με παρακαλεί λέγοντάς μου, πες το και ας μην σε πιστέψει κανένας, εγώ θα είμαι δίπλα σου, πες το γιατί αυτός ο άνθρωπος θα κάνει και σε αλλά κορίτσια το ίδιο, αν δεν το έχει κάνει ήδη. Πες το και στο

ορκίζομαι θα σε στηρίξω σε κάθε μα κάθε σου βήμα, θα είμαι δίπλα σου ό,τι κι αν συμβεί.

Και έφτασε λοιπόν η ημέρα που τα ομολόγησα όλα, με κάθε λεπτομέρεια, με κάθε ανατριχιαστική λεπτομέρεια, και είχα δίκιο τελικά. Όντως στην αρχή κανείς δεν με πίστεψε, σαφώς, ποιον θα πιστέψουμε; Το κοριτσάκι που πέρασε όλα αυτά; Ή τον καθωσπρέπει πατέρα; Ε, λοιπόν μαντέψτε ποιον πίστεψαν; Πέρασα από 40 κύματα. Έπρεπε να τους αποδείξω ότι λέω την αλήθεια. Γιατί βέβαια, κατηγορούσα “έναν καθωσπρέπει άντρα”. Γιατί αυτή είναι η κοινωνία μας, αυτή είναι η οικογένεια μας, δεν τους επιλέξαμε. Έτυχε να είναι αυτή. Όσπου φτάσαμε στην ημέρα που έγιναν οικογένειά μου άνθρωποι ξένοι, μου στάθηκαν άνθρωποι που δεν γνώριζαν τίποτα για μένα, μα πάνω από όλα, με πίστεψαν οι άνθρωποι που έπρεπε να με πιστέψουν για να δικαιωθώ επιτέλους. Για να λυτρωθεί η ψυχή μου, γιατί οι πληγές δεν επουλώνονται ποτέ. Συνηθίζεις με αυτές για να μπορέσεις να αντέξεις. Τα κάνεις δύναμη. Και δεν υπάρχει πιο όμορφο πράγμα από αυτό!

Και εκεί λοιπόν ξεκινάς να πατάς στα πόδια σου, ξεκινάς από το μηδέν αλλά με όλες τις γνώσεις που είχες έως τότε, με όλες εκείνες τις ουλές που σου προκάλεσε κάποιος με το έτσι θέλω, χωρίς να υπολογίσει το “είναι” σου, στερώντας σου όλα τα δικαιώματά σου, γκρεμίζοντας κάθε σου όνειρο.

Θέλω μέσα από αυτή την ιστορία να σας πω, να αγαπάτε τον εαυτό σας, να μην αναρωτηθείτε το γιατί, να μιλάτε στον πιο κοντινό σας άνθρωπο. Σ’ αυτόν που ξέρετε ότι θα σας πιστέψει και ας μην σας πιστέψει κανένας άλλος.

Απλά Μιλήστε. Κλείστε τα αυτιά σας στους κακούς ανθρώπους και στα αρνητικά τους μηνύματα. Να σκέφτεστε μόνο ότι μπορεί με τη δική σας ιστορία να βοηθήσετε και άλλους ανθρώπους, που το έχουν πραγματικά ανάγκη, ανθρώπους που δεν έχουν την ίδια δύναμη με εσάς για να αντιμετωπίσουν το “τέρας”.

Γράμμα θύματος που δημοσιεύτηκε στον ηλεκτρονικό τύπο στις 14/04/2023

Οι επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά, στο πλαίσιο κυρίως του κοινωνικού τους ρόλου, οφείλουν να συνεισφέρουν σημαντικά στην αποκάλυψη του φαινομένου, στη διαχείριση και αντιμετώπισή του.

Το υλικό αυτό απευθύνεται σε όλους τους/τις επαγγελματίες, θεωρώντας ότι εμπλουτίζοντας τη γνώση τους, θα μπορέσει να τους/τις βοηθήσει να είναι σε θέση αφενός μεν να αναγνωρίζουν τα θύματα κακοποίησης, αφετέρου δε να διαχειρίζονται τα ζητήματα αυτά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ελπίζει πάνω απ' όλα να τους/τις καταστήσει τους/τις σημαντικούς αρωγούς στην προσπάθεια αποκάλυψης περιστατικών κακοποίησης, σπάζοντας τη σιωπή και φωτίζοντας το σκοτάδι.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ

Στόχος

Κύριος στόχος της ενότητας είναι η κατανόηση των δυσκολιών που συναντά το ανήλικο θύμα στην προσπάθεια αποκάλυψης της κακοποίησής του, η συνειδητοποίηση του πολύπλοκου, χρονοβόρου και ιδιαίτερα ψυχοφθόρου χαρακτήρα αυτής της ιδιαίτερα δυναμικής διαδικασίας και η ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών στη χρήση καλών πρακτικών που θα τους καταστήσουν αρχικά καλούς ακροατές και στη συνέχεια σημαντικούς αρωγούς, για το μοίρασμα του «μυστικού». Επίσης η ενότητα αυτή αποσκοπεί στο να γνωρίσουν οι εκπαιδευόμενοι τόσο τους σημαντικούς εκείνους παράγοντες που επηρεάζουν ένα ανήλικο θύμα στην απόφαση της αποκάλυψης ή μη της παραβίασής του, όσο και τα σημαντικά βήματα που πρέπει να υιοθετήσουν, όταν ένα παιδί θελήσει να μοιραστεί το «μυστικό» του. Υπογραμμίζεται η ανάγκη εφαρμογής των βασικών αρχές δεοντολογίας και η αποφυγή συμπεριφορών που μπορούν να δυσχεράνουν τη διαδικασία αποκάλυψης.

Σύντομη περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα εστιάζει στην αποκάλυψη περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης καθώς η πλειονότητα των περιπτώσεων αποσιωπώνται, παραμένοντας δια βίου στην αφάνεια. Αναλύεται διεξοδικά η **διαδικασία της αποκάλυψης**, το σύνδρομο της απόκρυψης της κακοποίησης, τα είδη της αποκάλυψης και οι παράγοντες που την επηρεάζουν.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση αυτής της ενότητας, οι εκπαιδευόμενοι/ες θα:

- Έχουν εξοικειωθεί με τους κοινά αποδεκτούς ορισμούς που αφορούν την αποκάλυψη, την απόκρυψη της κακοποίησης και της αποπλάνησης
- Είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τις δυσκολίες ενός παιδιού να αποκαλύψει, γνωρίζοντας τι ακριβώς έχει προηγηθεί κατά τα στάδια της αποπλάνησής του

Έννοιες - κλειδιά

Σεξουαλική Κακοποίηση, Αποκάλυψη, Απόκρυψη, Μυστικότητα,

10.1 Η απόκρυψη είναι ο κανόνας⁹⁵

Η έγκαιρη αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για άμεση ενεργοποίηση του ποινικού μηχανισμού και ταχεία θεραπευτική παρέμβαση για αποτελεσματική αντιμετώπιση των μακροχρόνιων συνεπειών της παραβίασης που υπέστη ο ανήλικος.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, η μέση καθυστέρηση στην αποκάλυψη της παραβίασης, κυμαίνεται από 3 έως και 18 χρόνια (Alaggia, 2004; Schaeffer, Leventhal & Asnes, 2011). Υπογραμμίζεται ότι τα θύματα καθυστερούν σημαντικά όταν φοβούνται για τα αποτελέσματα της απόφασής τους ιδίως στην περίπτωση που ο δράστης είναι ο γονιός (Schaeffer, Leventhal & Asnes, 2011).

Η αποκάλυψη είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας, ενώ πλήθος μελετών το επιβεβαιώνουν. Τα παιδιά μάλιστα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να δημοσιοποιήσουν την παραβίασή τους όταν τα αίτια της θυματοποίησης τους αναζητούνται στο ευρύτερα κοινωνικό και όχι το στενό οικογενειακό πλαίσιο (Wyatt & Mickey, 1998).

Ένα σημαντικό εύρημα των σχετικών μελετών είναι η αύξηση του κινδύνου εμφάνισης σοβαρών ψυχικών διαταραχών σε παιδιά που κακοποιούνται για μεγάλα

⁹⁵ Θεμελή, Ό. (2014). *«Τα παιδιά καταθέτει». Η δικανική εξέταση ανηλίκων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος (ISBN 978-960-499-108-2).*

χρονικά διαστήματα χωρίς να αποκαλύπτουν την παραβίαση αυτή. Επιπρόσθετα τα θύματα που παραβιάζονται σεξουαλικά επί μακρόν δίχως να μιλούν, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο μακροπρόθεσμων αρνητικών συνεπειών που τα θα επηρεάσουν ιδιαίτερα ως ενήλικες (Arata, 1998; Kendal -Tackett, Williams & Finkelhor, 1993).

Η έγκαιρη αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για άμεση ενεργοποίηση του ποινικού μηχανισμού και ταχεία θεραπευτική παρέμβαση για αποτελεσματική αντιμετώπιση των μακροχρόνιων συνεπειών της παραβίασης που υπέστη ο ανήλικος.

10.2. Ορισμός και είδη αποκάλυψης

Η λέξη «αποκάλυψη» (“disclosure”) εμπεριέχει τη δυσκολία (Allagia, 2004). Επίσης η εν λόγω λέξη φαίνεται να χρησιμοποιείται κυρίως όταν πρόκειται για ανήλικα θύματα. Επιπρόσθετα υπάρχει μεγάλη δυσχέρεια στην περιγραφή της διαδικασίας της αποκάλυψης καθώς για κάποιους μελετητές χαρακτηρίζεται από έναν παθητικό χαρακτήρα ενώ για κάποιους άλλους έχει μια ιδιαίτερη δυναμική (Hunter, 2011). Έτσι κατά μια άποψη η χρήση του συγκεκριμένου όρου δηλώνει περισσότερο μια παγιωμένη και στατική κατάσταση και λιγότερο μια ευάλωτη και ευμετάβλητη διαδικασία (Jones, 2000). Ωστόσο φαίνεται ότι η διαδικασία της αποκάλυψης έχει έναν ενεργητικό και ρευστό χαρακτήρα με την έννοια της διαρκούς μεταβολής και εξέλιξης μια θέση που επιβεβαιώνεται τόσο από τα επιμέρους στάδια που περιλαμβάνει (προ-αποκάλυψη, αποκάλυψη, μετά-αποκάλυψη) όσο και τις αλληλεπιδράσεις που λαμβάνουν χώρα με τα άτομα που κάθε φορά εμπλέκονται (π.χ προανακριτικοί υπάλληλοι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, δικηγόροι, δικαστικοί λειτουργοί κ.λ.π) (Staller & Nelson - Gardell, 2005).

Η λέξη «αποκάλυψη» δηλώνει την υπέρμετρη δυσκολία που αντιμετωπίζει το ανήλικο θύμα στην προσπάθειά του να μιλήσει, φέρνοντας στο φως το κρυμμένο και σκοτεινό μυστικό του. Άλλωστε η επίπονη και πολύπλοκη αυτή διαδικασία έχει χαρακτηριστεί ως τραυματική ειδικά από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα παιδιά μειονοτικών εθνικοτήτων, από τα αγόρια και από ανήλικα θύματα που δεν είχαν την αναμενόμενη οικογενειακή υποστήριξη.

Η αποκάλυψη μπορεί επίσης να είναι: α) αυθόρμητη ή αποσπώμενη και β) σαφής ή αόριστη (Bybee & Mowbray, 1993). Επιπλέον τρία στοιχεία φαίνεται να παίζουν σημαντικό ρόλο στην εν λόγω διαδικασία. Πρόκειται για την πρόθεση του παιδιού να μιλήσει, τον αυθορμητισμό του και τη δυνατότητα ανάκλησης και εισαγωγής των λεπτομερειών της παραβίασης στην αφήγησή του (Paine & Hansen, 2002).

Φαίνεται ότι οι τυχαίες αποκαλύψεις αφορούν την πλειονότητα των περιπτώσεων κατά τις οποίες η κακοποίηση του παιδιού τελικά γίνεται γνωστή λόγω της ιδιαίτερης συμπεριφοράς, την εντόπιση σωματικών ευρημάτων ή τέλος τις μαρτυρίες τρίτων προσώπων. Εδώ η δήλωση του ανήλικου γίνεται δίχως να έχει προαποφασιστεί και συνήθως είναι αόριστη και ασαφής. Στην πλειονότητά τους άλλωστε τα θύματα όταν αποκαλύπτουν μιλούν για την εμπειρία τους με μεγάλη δυσκολία και αοριστία, με σημαντική καθυστέρηση και συχνές επανατοποθετήσεις και ανακλήσεις των λεγομένων τους.

Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτουν οι αποκαλύψεις εκείνες οι οποίες βασίζονται στη τη μη λεκτική επικοινωνία και τους έμμεσους λεκτικούς υπαινιγμούς οι οποίοι χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα και αμφισημία. Φαίνεται ότι τα παιδιά προσπαθούν να μεταφέρουν ένα μήνυμα μέσω της μη λεκτικής επικοινωνίας (όπως π.χ ξαφνική προσκόλληση σε ενήλικα, ευερεθιστότητα, επιθετικότητα, κοινωνική απόσυρση, αποφυγή παραμονής στο σπίτι κ.ά) με την ελπίδα ότι κάποιος θα υποψιαστεί πώς κάτι σοβαρό τους συμβαίνει.

Στην περίπτωση της σκόπιμα συγκρατημένης απόκρυψης, το θύμα δε μιλάει αν και του δόθηκαν οι ευκαιρίες. Οι βασικοί λόγοι απόκρυψης ήταν τα συναισθήματα ντροπής και φόβου, η αίσθηση ότι δε θα γίνει πιστευτό και ότι και θα πληγώσει τους ανθρώπους που αγαπά:

Η Allagia (2004), ανέδειξε επίσης περιπτώσεις όπου υπάρχει ολοκληρωτική άρνηση της σεξουαλικής κακοποίησης τονίζοντας έτσι την αποφασιστικότητα με την οποία κάποια θύματα επιλέγουν την αποσιώπηση. Έτσι ακόμα και όταν κάποια ρωτήθηκαν ευθέως σχετικά με το εάν κακοποιήθηκαν ή όχι, αρνήθηκαν κατηγορηματικά την κακοποίηση αν και γνώριζαν ακριβώς τι είχαν υποστεί.

Τέλος, η αποκάλυψη είναι δυνατό να ενθαρρυνθεί και να προκληθεί με την ανάκληση απωθημένων μνημονικών ιχνών της σεξουαλικής κακοποίησης ή ιχνών που δεν ήταν εύκολο να αναδυθούν. Αυτό το είδος αποκάλυψης περιγράφηκε από τους συμμετέχοντες εκείνους που είτε δεν είχαν επίγνωση του τι ακριβώς είχαν υποστεί, ή είχαν «απολέσει» τη μνήμη που αφορούσε το κακοποιητικό συμβάν ή η παραβίασή της γενετήσιας ελευθερίας τους έγινε σε τόσο μικρή ηλικία που η ικανότητα μνημονικής ανάκλησης είχε αποδυναμωθεί σημαντικά. Στις περιπτώσεις αυτές τα θύματα κατακλύζονται από μνήμες, συνήθως μετά από κάποιο ερέθισμα

Όπως επίσης προκύπτει, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι λιγότερο πιθανό να μιλήσουν για τα όσα έλαβαν χώρα. Αναπτυξιακοί παράγοντες φαίνονται να σχετίζονται με την αδυναμία των ανηλίκων να αποκαλύψουν σκόπιμα και αυθόρμητα σε ηλικίες μικρότερες των 6 ετών (Alaggia, 2004). Όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια, η πιθανότητα αποκάλυψης αυξάνει με την ηλικία και τη μείωση του άγχους, του φόβου και της ανασφάλειας. Επίσης η πιθανότητα της αποκάλυψης αυξάνει όταν το παιδί έχει συγκεκριμένο λόγο που θα το ωθήσει στη δημοσιοποίηση των όσων υφίσταται.

10.3 Γιατί επιλέγεται η απόκρυψη και τι σημαίνει η ανάκληση της αρχικής αποκάλυψης;

Γιατί η πλειοψηφία των παιδιών δεν αποκαλύπτει ποτέ τη θυματοποίησή του; Τι είναι «το σύνδρομο της απόκρυψης της σεξουαλικής κακοποίησης»; Τι διαφορές συναντούμε στην αποκάλυψη διαφορετικών ηλικιών; Πώς επηρεάζεται το θύμα όταν ο δράστης είναι μέλος της οικογένειάς του; Σε ποιους επιλέγει να μιλήσει και πότε;

Πότε προχωρά στη γνωστοποίηση των όσων έλαβαν χώρα; Τι γίνεται με τη ροή των πληροφοριών μετά την πρώτη φάση της αποκάλυψης; Γιατί είναι αναμενόμενη η ανάκληση της αρχικής δημοσιοποίησης;

Η αποκάλυψη της κακοποίησης δεν είναι απλά μια πράξη αλλά μια δυναμική διαδικασία με επιμέρους στάδια / φάσεις (η μυστικότητα, η δημιουργία ενός αισθήματος ανημποριάς και αβοηθησίας, η παγίδευση και ο συμβιβασμός, η καθυστέρηση στην αποκάλυψη το περιεχόμενο της οποίας δεν είναι πάντα πειστικό και τέλος η ανάκληση των όσων τελικά ειπώθηκαν από το παιδί – θύμα) κατά την οποία ο ανήλικος προσπαθεί να μοιραστεί τα δεινά της θυματοποίησης τους.

Η γνώση και η κατανόηση τόσο των θεμελιωδών εκείνων στοιχείων που συνδέονται απόκρυψης της σεξουαλικής κακοποίησης (Summit, 1983), όσο και των παραγόντων εκείνων που διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στην άρνηση της αποκάλυψης της θυματοποίησης, είναι ιδιαίτερα σημαντική.

α) «Μην πεις σε κανέναν τίποτα»

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η κακοποίηση λαμβάνει χώρα όταν το παιδί βρίσκεται μόνο του με το δράστη. Ανεξάρτητα με τους τρόπους που ο θύτης χρησιμοποιεί προκειμένου να επιβάλλει στο θύμα τη σιωπή, η ανάγκη τήρησης της μυστικότητας δημιουργείται ασυνείδητα στο παιδί το οποίο αρχίζει να πιστεύει ότι η κακοποίηση είναι κάτι κακό και επικίνδυνο. («Μην πεις σε κανέναν τίποτα», «Αυτό είναι το μυστικό μας», «Κανείς δε θα σε πιστέψει», κ.λ.π).

Ο δράστης τονίζει στον ανήλικο ότι τυχόν αποκάλυψη θα έχει ολέθριες συνέπειες τόσο για τους δυο τους όσο και για τα αγαπημένα του πρόσωπα. Όπως πολύ χαρακτηριστικά γράφει ο Summit (1983) το μήνυμα που προσπαθεί να μεταδώσει στο παιδί είναι το εξής : *«Διατηρώντας ένα ψέμα για να προστατέψεις ένα μυστικό είναι η ύψιστη αρετή. Αντίθετα η μαρτυρία της αλήθειας είναι η μεγαλύτερη αμαρτία».*

β) « Ήμουν απελπισμένη και σε μεγάλη απόγνωση»

Οι ενήλικες συχνά έχουν αυξημένες προσδοκίες από τα παιδιά, όπως για παράδειγμα ότι μπορούν να αυτοπροστατευτούν, ότι έχουν την ικανότητα να αποφεύγουν τους κινδύνους ή τέλος ότι είναι σε θέση να ζητήσουν άμεσα βοήθεια σε περίπτωση οποιασδήποτε προσβολής. Δεν λαμβάνουν όμως υπόψη τους το ότι τα παιδιά υποτάσσονται ολοκληρωτικά σε αυταρχικές και εξουσιαστικές σχέσεις, νιώθοντας ανήμπορα και αβοήθητα (Summit, 1983). Ο δράστης εκμεταλλεύεται το ότι οι ανήλικοι έχουν μάθει να υπακούν στους μεγαλύτερούς τους και να τους εκφράζουν την αγάπη τους, κυρίως όταν αυτοί είναι τα πρόσωπα φροντίδας τους.

γ) «Τελικά συμβιβάστηκα γιατί κατάλαβα ότι δεν μπορώ να κάνω τίποτα»

Για το θύμα που αντιμετωπίζει μία φαινομενικά αναπότρεπτη κατάσταση μέσα στην οποία νιώθει παγιδευμένο και απροστάτευτο, δεν υπάρχουν επιλογές. Η αποδοχή αυτής της νέας τάξης πραγμάτων, προβάλλει ως η μόνη λύση. Προκειμένου να συμβιβαστεί ευκολότερα επιρρίπτει σημαντικές ευθύνες στο ίδιο του τον εαυτό, υιοθετεί τις αρρωστημένες πολλές φορές πεποιθήσεις του δράστη και μέσω της απόθησης καταπνίγει δυσάρεστες και επώδυνες εμπειρίες.

δ) «Αποφάσισα να μιλήσω»

Η πλειοψηφία των θυμάτων δεν αποκαλύπτει τη κακοποίηση για όσο χρόνο αυτή λαμβάνει χώρα. Κατά κανόνα όσα αποφασίζουν να μιλήσουν το κάνουν μετά από σημαντική καθυστέρηση. Η μη έγκαιρη αναζήτηση βοήθειας και ο συχνά αντιφατικός και μη πειστικός τρόπος εξιστόρησης των γεγονότων καθιστούν το παιδί αναξιόπιστο στα όσα υποστηρίζει.

ε) «Σας είπα ψέματα. Δεν έχει συμβεί απολύτως τίποτα»

Αμέσως μετά την αποκάλυψη, το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με τους χειρότερους φόβους του. Αντιμέτωπο με την δυσπιστία των άλλων, την έλλειψη συμπαράστασης και την υπέρμετρη αναστάτωση που έχει προκληθεί, συχνά ανακαλεί / αποσύρει τους αρχικούς του ισχυρισμούς σε μια προσπάθεια να επανορθώσει τη «ζημία» και να επαναφέρει την ισορροπία στις σχέσεις. Οι αποκαλύψεις γίνονται με μεγάλη καθυστέρηση και διέρχονται. Η διεθνής βιβλιογραφία διαπίστωσε ότι τα παιδιά συχνά αναιρούν «κινούμενα μπρος -πίσω» πριν αποκαλύψουν πλήρως την κακοποιητικής τους εμπειρία, είτε γιατί νιώθουν ότι μιλώντας σε «άγνωστους» προδίδουν την οικογένειά τους, είτε γιατί δέχονται πιέσεις να ανακαλέσουν, απειλούνται και εκβιάζονται, είτε ακόμη γιατί μπορεί να δωροδοκηθούν.

Συχνά οι αναιρέσεις τείνουν να θέτουν υπό αμφισβήτηση την αξιοπιστία του θύματος. Ελάχιστες είναι οι έρευνες που προσπαθούν να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους στο τέλος οι ανήλικοι ανακαλούν. Ο φόβος τόσο για τη διάλυση της οικογένειάς τους όσο και για τη συμπεριφορά του δράστη στο εξής, τα αισθήματα ντροπής και η αδυναμία αντιμετώπισης του υπέρμετρου στρες που δημιουργεί η εμπλοκή των παιδιών στο μηχανισμό του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης (βλ. καταθέσεις στο αστυνομικό τμήμα, στον ανακριτή, στην αίθουσα του δικαστηρίου) είναι μεταξύ των πιο σημαντικών αιτιών που δικαιολογούν αυτή την ασταθή συμπεριφορά (Alaggia, 2004). Επίσης οι πιθανότητες αναίρεσης αυξάνουν όταν τα παιδιά νιώθουν ότι δεν υποστηρίζονται και δεν προστατεύονται από το περιβάλλον τους (Reiser, 1991).

Κατά μια άποψη τα παιδιά που υποφέρουν από αγχώδη μετατραυματική διαταραχή αρνούνται την κακοποίηση που έχουν υποστεί ή ανακαλούν επειδή αδυνατούν να αντιμετωπίσουν το άγχος που προκαλούν οι τραυματικές αναμνήσεις

(Koverola & Foy, 1993).

Συνεπώς η άρνηση και η αναίρεση εκφράζουν την επιθυμία του παιδιού να «αποδράσει» από τις επώδυνες εμπειρίες του και να ξεχάσει όσα έχουν λάβει χώρα. Στην ουσία το θύμα βρίσκεται σε μια εσωτερική διαμάχη και ταλανίζεται για το εάν θα πρέπει να μιλήσει ή όχι. Από τι μια θέλει να πει τι του συμβαίνει και από την άλλη διστάζει. Πρόκειται για μια όπως ορθά χαρακτηρίστηκε, εξουθενωτική διαδικασία που υπερβαίνει συχνά τις ψυχικές του δυνάμεις (Betnovim, 2002).

Η αποκάλυψη της κακοποίησης δεν είναι απλά μια πράξη αλλά μια δυναμική διαδικασία με επιμέρους στάδια / φάσεις (η μυστικότητα, η δημιουργία ενός αισθήματος ανημπόριας και αβοηθησίας, η παγίδευση και ο συμβιβασμός, η καθυστέρηση στην αποκάλυψη το περιεχόμενο της οποίας δεν είναι πάντα πειστικό και τέλος η ανάκληση των όσων τελικά ειπώθηκαν από το παιδί - θύμα), κατά την οποία ο ανήλικος προσπαθεί να μοιραστεί τα δεινά της θυματοποίησής του σε ένα πρόσωπο εμπιστοσύνης.

Η διαδικασία της αποκάλυψης είναι δύσκολη και επίπονη για το θύμα. Το παιδί έχει ανάγκη να ξέρει ότι υπάρχει κάποιος μεγάλος που το πιστεύει και μπορεί να το βοηθήσει. Αυτό έχει ανάγκη. Εάν αντιληφθεί ότι αμφισβητείται η αλήθεια των ισχυρισμών του, θα νιώσει ακόμα πιο ανυπεράσπιστο και απελπισμένο. Επίσης, ενδέχεται να αποκρύψει την παραβίαση που έχει υποστεί για πάντα.

Θεμελή, 2014

Το σημαντικό είναι να αποκτήσουν οι επαγγελματίες γνώση τόσο των χαρακτηριστικών του συνδρόμου της απόκρυψης της σεξουαλικής κακοποίησης όσο και των παραγόντων εκείνων που διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στην απόκρυψη της παραβίασης. Μόνο έτσι θα αντιληφθούν την πολυδιάστατη φύση της διαδικασίας της αποκάλυψης, θα κατανοήσουν τις αντιδράσεις και τα συναισθήματα του παιδιού, θα σεβαστούν την ανάγκη προστασίας του.

10.4 Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τελικά την απόφαση αποκάλυψης ή απόκρυψης;

Τα παιδιά στην πλειοψηφία τους αποφεύγουν ή διστάζουν να μιλήσουν για ένα θέμα που θεωρούν απόλυτα προσωπικό, δυσάρεστο και επαίσχυντο. Κάποια μάλιστα, όπως

ήδη επισημάνθηκε, θα το αποσιωπήσουν για πάντα (Tyler, 2002).

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να εντοπιστούν τα εμπόδια εκείνα που επηρεάζουν αρνητικά το θύμα στην αποκάλυψη του γεγονότος. Ο εντοπισμός τους αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση ώστε να βελτιωθούν οι τεχνικές συνέντευξης με τα ανήλικα θύματα.

Πολλές έρευνες επισημαίνουν ότι τα παιδιά θεωρούν τον εαυτό τους συνένοχο στην ίδια τους τη θυματοποίηση. Η ιδιαίτερη δυναμική που αναπτύσσεται στη «σχέση» τους με το δράστη δημιουργεί ένα αίσθημα συν-ευθύνης, που σχεδόν τα υποχρεώνει στην τήρηση του «μυστικού» τους. Ο φόβος ότι θα κατηγορηθούν, θα δεχτούν την έντονη κριτική των άλλων, ότι ενδεχομένως δεν θα γίνουν πιστευτά και ότι τίποτα δε θα αλλάξει ακόμα κι να μιλήσουν, ενισχύει την απόφαση για απόκρυψη.

Berliner & Conte, 1990; Kaufman, Hilliker, & Dalleiden, 1996

Η διεθνής βιβλιογραφία υπογραμμίζει εδώ και δεκαετίες τους παράγοντες εκείνους οι οποίοι φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά την αποκάλυψη του τραυματικού γεγονότος (Bussy & Grimbeek, 1995; Finkelhor et al., 1990; Futa, Hsu & Hansen, 2001; Gries, Goh, & Cavanaugh, 1996; Lamb & Garretson, 2003; Lamb, Orbach, Stenberg, Espilin & Hershkowitz, 2002; Palmer et al, 1999)

Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται:

- Η ηλικία
- Το φύλο
- Η σχέση θύτη - θύματος
- Το πολιτισμικό πλαίσιο – η εθνικότητα του θύματος)
- Ο φόβος αντιποίνων
- Το άγχος για την ύπαρξη αρνητικών αντιδράσεων από τους γονείς

- Το συναίσθημα της συνενοχής και ευθύνης
- Οι επιπτώσεις του μετατραυματικού στρες
- Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παραβίασης
- Οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των φροντιστών του
- Οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των φροντιστών του
- Το φύλο του επαγγελματία που μιλάει με το θύμα
- Ο τρόπος διεξαγωγής της συζήτησης

- *Η ηλικία του ανήλικου θύματος*

Υπάρχουν σημαντικές αναπτυξιακές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά μιλούν για αυτό που τους έχει συμβεί. Πολυάριθμες έρευνες απέδειξαν ότι δείκτης της αποκάλυψης ή τη απόκρυψης της σεξουαλικής κακοποίησης εξαρτάται σημαντικά από τη συγκεκριμένη παράμετρο.

Στα μικρότερα παιδιά αφενός μεν σημαντικές γνωστικές λειτουργίες δεν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί, αφετέρου δε, στερούνται ειδικών γνώσεων σε θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα και τη γενετήσια συμπεριφορά των ενηλίκων. Η περιορισμένη γλωσσική ικανότητα αποτελεί ένα επιπρόσθετο εμπόδιο. Συχνά τα θύματα αυτής της κατηγορίας δεν αντιλαμβάνονται ότι κακοποιούνται καθώς θεωρούν τη συμπεριφορά των ενηλίκων φυσιολογική και συνεπώς δεν έχουν αντίληψη της σοβαρότητας των όσων υφίστανται (Ungar, Tutty, McConnell, Barter & Fairholm, 2009).

Οι ανήλικοι που φοιτούν στο σχολείο φαίνεται να αποκαλύπτουν την παραβίαση που υπέστησαν με μεγαλύτερη σαφήνεια και αξιοπιστία (DiPietro, Runynan & Fredrickson, 1997). Από την άλλη, σε μια έρευνα με θύματα αιμομιξίας, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, αντιλαμβάνονται καλύτερα τις συνέπειες που έχει η αποκάλυψή τους μπορεί να αποφύγουν να μιλήσουν ή να το κάνουν με μεγάλη καθυστέρηση (Goodman- Brown et al., 2003). Φάνηκε επίσης ότι τα πιο μεγάλα παιδιά έχουν την τάση να αποφεύγουν να μοιράζονται τις εμπειρίες τους με τους γονείς τους, αποκαλύπτοντάς τες συχνότερα σε συνομηλίκους, ενώ τα μικρότερα προτιμούν να μιλούν στους φροντιστές τους (Schaeffer et al., 2011).

- *Το φύλο*

Οι επιστημονικές μελέτες τονίζουν ότι τα αγόρια αποκαλύπτουν την σεξουαλική τους παραβίαση με μεγαλύτερη δυσκολία και απροθυμία από ότι τα κορίτσια. Επίσης την αναφέρουν με μεγαλύτερη καθυστέρηση από ότι τα κορίτσια. Οι λόγοι για τους οποίους τα αγόρια αποφεύγουν περισσότερο από ότι τα κορίτσια να αναφέρουν το τραυματικό γεγονός, πρέπει κυρίως να αναζητηθούν στην έντονη ανασφάλεια που τους δημιουργείται για στιγματισμό και κοινωνική περιθωριοποίηση (Finkelhor, 1984).

Η διαιώνιση του μύθου ότι τα αγόρια δεν κακοποιούνται σεξουαλικά ή ότι αυτό όταν συμβαίνει είναι σπάνιο χωρίς σοβαρές συνέπειες, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την αποκάλυψη της παραβιάσής τους (Parent & Bannon, 2012).

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι άντρες που έχουν βιώσει εμπειρία παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης εμφανίζουν περισσότερα ψυχοκοινωνικά προβλήματα από ότι οι γυναίκες όπως π.χ υιοθέτηση παραβατικής ή αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, κ.ά. (Sorsoli, Kia -Keating & Grossman, 2008).

- *Η σχέση θύτη - θύματος*

Όπως αναμένονταν η σχέση του παιδιού με το δράστη επηρεάζει σημαντικά την αποκάλυψη της κακοποίησης. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι το παιδί αρνείται ή διστάζει ιδιαίτερα να μιλήσει για τα δεινά που έχει υποστεί, όταν ο δράστης είναι στενό μέλος της οικογένειας (Furniss, 1991).

Συναισθήματα μοναξιάς, σύγχυσης, αμηχανίας, ντροπής, θυμού και επιθετικότητας κατακλύζουν την πλειοψηφία των ανήλικων θυμάτων όταν αποφασίσουν να μοιραστούν τα «δεινά» της παραβίασης που υπέστησαν από τον οικείο δράστη (Brennan, 1995). Στην περίπτωση που ο θύτης ήταν ο φυσικός γονέας του παιδιού, η απόκρυψη του συμβάντος επιλέγονταν ως η μόνη λύση.

Το σύνολο των ερευνών αποδεικνύουν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα ανήλικα θύματα κακοποιούνται από κάποιον που γνωρίζουν. Το ένα περίπου τρίτο των παιδιών γνώριζε τον κακοποιητή του σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ενώ στο

ένα πέμπτο περίπου των περιπτώσεων ο δράστης είναι ο πατέρας ή ο πατριός. Όσο πιο στενή η σχέση με το θύτη τόσο πιο απίθανη η αποκάλυψη.

Τα παιδιά φαίνεται επίσης να διστάζουν σημαντικά να μιλήσουν, όταν δράστες είναι πρόσωπα εμπιστοσύνης των γονέων. Ενήλικες που βρίσκονται σε ανώτερη θέση εξουσίας προς αυτά και από τα οποία ανέμεναν φροντίδα και προστασία όπως π.χ. οικογενειακοί φίλοι, δάσκαλοι, προπονητές κ.λ.π (Berliner & Conte, 1995; Paine & Hansen, 2002).

Οι βασικοί λόγοι των παραπάνω διαπιστώσεων συνδέονται αναμφισβήτητα με την επιθυμία των παιδιών να μην προδώσουν τον γονιό τους και να μην οδηγήσουν την οικογένειά τους σε διάλυση. Όταν ο δράστης είναι και ο φροντιστής του ανήλικου τότε ο ιδιαίτερος δεσμός που τον συνδέει μαζί του και η ανάγκη για τη διασφάλιση της ακεραιότητας της οικογένειας απομακρύνουν την πιθανότητα φανέρωσης της αλήθειας. Το κόστος της αποκάλυψης φαντάζει μεγαλύτερο από αυτό της απόκρυψης.

- *Ο φόβος αντιποίησης*

Ένας σημαντικός παράγοντας αποφυγής της αποκάλυψης της κακοποίησης είναι ο έντονος φόβος του θύματος για την ύπαρξη αρνητικών συνεπειών. Ο δράστης συχνά απειλεί με αντίποινα σε περίπτωση δημοσιοποίησης των όσων συμβαίνουν. Παιδιά-θύματα ανέφεραν ότι ο θύτης τα εκφόβιζε απειλώντας τα ότι εάν μιλήσει θα βλάψει τα αγαπημένα του πρόσωπα

Έρευνες απέδειξαν πως οι ανήλικοι δεν αποκαλύπτουν την κακοποίηση τους έγκαιρα

γιατί: α) φοβούνται μήπως υποστούν βλάβη τα ίδια ή μέλη της οικογένειάς τους β) πιστεύουν ότι θα τα απορρίψουν, γ) θεωρούν ότι με τη σιωπή θα προστατέψουν τη συνοχή της οικογένειάς τους, δ) είναι σχεδόν σίγουρα πως δε θα τα πιστέψουν, ε) θέλουν να ξεχάσουν να απωθήσουν, στ) νιώθουν συνενοχή και έντονη ντροπή, ζ) ανησυχούν για τις συνέπειες που θα είχε η γνωστοποίηση της θυματοποίησής τους στο δράστη και η) δεν έχουν στο περίγυρό τους άτομα που θα μπορούσαν να εμπιστευτούν (Child Witness Project, 1995).

- *Το πολιτισμικό πλαίσιο – η εθνικότητα του θύματος*

Οι ανήλικοι που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (ρομά, ασυνόδευτοι ανήλικοι, μετανάστες, πρόσφυγες, άποροι κ.λ.π) αποθαρρύνονται περισσότερο στο να αποκαλύψουν το τραυματικό συμβάν, νιώθοντας ακόμα πιο αβοήθητοι, ανυπεράσπιστοι και αδύναμοι (Fontes, 1993).

Επιπρόσθετα η πιθανότητα αποκάλυψης μειώνεται σημαντικά σε κοινωνίες όπου θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική πράξη, θεωρούνται taboo και είναι πιθανό να οδηγήσουν σε απομόνωση το σύνολο της οικογένειας (Pain & Hansen, 2002). Σε συγκεκριμένες πολιτισμικές ομάδες η όπου η σεξουαλική θυματοποίηση μπορεί να οδηγήσει στο στιγματισμό και την περιθωριοποίηση, και η απώλεια της αγνότητας - παρθενίας στην ατίμωση και την τιμωρία, η σιωπή αποτελεί μονόδρομο (Kazarian & Kazarian, 1998).

- *Το συναίσθημα της συνενοχής και ευθύνης*

Τα παιδιά που θυματοποιούνται πιστεύουν ότι σε μεγάλο βαθμό είναι υπεύθυνα για την κακοποίησή τους. «Αυτό-κατηγορούνται» για την παραβίαση που υπέστησαν και αναλαμβάνουν μέρος της ευθύνης ή συχνά και ολόκληρη την ευθύνη για τα δεινά που υπέμειναν. Αισθάνονται ευθύνη και ενοχή επειδή τα ίδια έφεραν τον εαυτό τους σε αυτή την εξαιρετικά δύσκολη θέση (πιστεύουν πως προκάλεσαν το θύτη λόγω της ομορφιά τους, του ντύσιματός τους, της φιλικής τους διάθεσης κ.λ.π).

Ειδικότερα τα ανήλικα θύματα ενδέχεται να αισθάνονται: α) εν μέρει υπεύθυνα, β) υπεύθυνα το ίδιο όσο και ο δράστης ή γ) περισσότερο υπεύθυνα από το δράστη.

Στη δημιουργία ενός συναισθήματος συνενοχής και ευθύνης σημαντικό ρόλο

διαδραματίζει και το φύλο του ανήλικου θύματος (Hunter, Goodwin & Wilson, 1992). Έτσι ότι τα κορίτσια έχουν περισσότερες πιθανότητες να κατηγορήσουν τον εαυτό τους για ό,τι έγινε. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι τα κορίτσια θυματοποιούνται μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας συχνότερα από ότι τα αγόρια, όπου το αίσθημα της ενοχής και της ευθύνης που δημιουργεί ο δράστης στο θύμα είναι αυξημένο (Quas, Goodman & Jones, 2003)

- *Το άγχος για την ύπαρξη αρνητικών αντιδράσεων από τους γονείς*

Ο τρόπος με τον οποίο θα αντιδράσουν οι γονείς απασχολεί πολύ το ανήλικο θύμα. Η γνωστοποίηση του γεγονότος είναι για τον σεξουαλικά κακοποιημένο ανήλικο ιδιαίτερα επώδυνη στην περίπτωση που ο δράστης είναι μέλος της οικογένειας (D'Angelo, 2002).

Η αφοσίωση στους γονείς αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της αποκάλυψης. Τα μικρότερα μάλιστα σε ηλικία θύματα συχνά αδυνατούν να αντιληφθούν ότι αυτό που συμβαίνει είναι παράδοξο και μεμπτό ιδίως όταν ο δράστης είναι ένας έμπιστος ενήλικας υπεύθυνος για τη φροντίδα τους (Goodman - Brown, et al., 2003).

Οι ερευνητές επέδειξαν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, το θύμα αφενός μεν καθυστερεί σημαντικά την αποκάλυψη της σεξουαλικής του παραβίασης, αφετέρου δε ταλανίζεται από ενοχές καθώς συχνά κατηγορείται από τους γονείς πως εξαιτίας του θα υποστούν σοβαρή τιμωρία, όπως π.χ φυλάκιση. Για το λόγο αυτό το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών θυμάτων αρνείται να ενημερωθεί η αστυνομία στην περίπτωση που ο δράστης είναι ο γονέας (Sas et al., 1993).

Μελέτες υπογράμμισαν ότι οι υποστηρικτικοί γονείς ανακουφίζουν σημαντικά το ανήλικο θύμα μετά την αποκάλυψη. Τα δεινά της παραβίασης μειώνονται και η ψυχική υγεία ενδυναμώνεται (Gries et al., 2000). Η θετική μητρική αντίδραση αποτελεί σημαντικό προστατευτικό παράγοντα και Ωστόσο οι αρνητικές αντιδράσεις των γονέων είναι συνήθεις. Μια εμπειρική έρευνα σε ένα δείγμα γυναικών που είχαν κακοποιηθεί κατά την παιδική τους ηλικία από συγγενικά τους πρόσωπα και είχαν γνωστοποιήσει τη θυματοποίησή τους, έδειξε πώς μόνο το 37 τοις εκατό έτυχε υποστήριξης και βοήθειας από τους γονείς (Roesler & Wind, 1994).

Τα παιδιά φοβούνται ιδιαίτερα για τις αντιδράσεις των γονέων, ιδίως όταν πρόκειται

για περιπτώσεις αιμομιξίας και πιστεύουν πως ενδέχεται να τιμωρηθούν ως ψεύτες (Brown & Finkelhor, 1986).

Η στάση της μητέρας σχετίζεται σημαντικά με την ικανότητα προσαρμογής του παιδιού στη νέα πραγματικότητα (Ullman, 2003). Οι έρευνες υπογραμμίζουν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η αντίδραση της μητέρας (Plummer, 2006).

Όμως σε αρκετές περιπτώσεις τα θύματα ματαιώνονται και απογοητεύονται. Συχνά είναι η μητέρα εκείνη που αμφισβητεί τον ανήλικο, τονίζοντας τις ευθύνες του και ενισχύοντας την πεποίθησή του πως δε θα το πιστέψουν. Τότε συναισθήματα μοναξιάς, σύγχυσης, αμηχανίας, ντροπής, θυμού και επιθετικότητας κατακλύζουν την πλειοψηφία των ανήλικων θυμάτων που αποφάσισαν να μοιραστούν τα «δεινά» της παραβίασης που υπέστησαν (Brennan, 1995). Κάποιες μητέρες δεν αντιδρούν αν και έχουν αντιληφθεί ότι το παιδί τους θυματοποιείται,, άλλες δυσκολεύονται να πιστέψουν ότι όλα αυτά συμβαίνουν πραγματικά και άλλες πάλι αναζητούν επιπλέον αποδείξεις πριν αποφασίσουν τι θα πράξουν.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ο εκπαιδευτής/η εκπαιδεύτρια αναφέρεται αναλυτικά σε πραγματικό περιστατικό αποκάλυψης σεξουαλικής κακοποίησης από ανήλικη 8 ετών στην δασκάλα της και στον τρόπο χειρισμού του. Οι επιμορφούμενοι/νες χωρίζονται σε ομάδες και στη συνέχεια καλούνται να καταθέσουν τη γνώση τους για τον τρόπο που η εκπαιδευτικός χειρίστηκε το σχετικό περιστατικό (π.χ καλές ή κακές πρακτικές, παραλείψεις, προτάσεις κ.λ.π).
2. Με αφορμή την προβολή του παρακάτω οπτικοακουστικού υλικού γίνεται ανά ομάδες αναλυτική συζήτηση: α) για τα ζητήματα απόκρυψης, β) για τη ύπουλη διαδικασία της αποπλάνησης (“grooming”) και γ) για την ενσυναίσθηση:

✓ Αποπλάνηση (Grooming)

<https://www.youtube.com/watch?v=oLdJjCfZ3DQ>

«Η λίμνη» (Συμβούλιο της Ευρώπης)

https://www.youtube.com/watch?v=B32S7_tBBAQ&feature=emb_title

«Η Σάρα...»

<https://www.youtube.com/watch?v=-GQ4oyhhIxE>

- ✓ Αποκάλυψη (Disclosure)

<https://www.youtube.com/watch?v=o625HHoq7QI>

- ✓ Ενσυναίσθηση Ο καλύτερος τρόπος να κάνεις έναν άνθρωπο να νιώσει καλύτερα είναι...

https://www.youtube.com/watch?v=1SETRABZNtQ&list=PLm_9fx1ZZ3GUJ21NZ_1nWcjz1gs6AyAFi&index=8&t=0s

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Alaggia, R. (2004). Many ways of telling: expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child abuse & Neglect*, 28, 1213 – 1227
- Arata, C. M. (1998). To tell or not to tell: current functioning of child sexual abuse survivors who disclosed their victimizations. *Child Maltreatment*, 3: 63-71.
- Bennett, N., & O'Donohue, W. (2014). The Construct of Grooming in Child Sexual Abuse: Conceptual and Measurement Issues. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(8), 957–976.
- Berliner, L. & Conte, J. R. (1995). The effects of disclosure and intervention on sexually abused children. *Child abuse & Neglect*, 19, 371-384.
- Brennan, M. (1995). The discourse of denial: Cross-examining child victim witnesses. *Journal of Pragmatics*, 23, 71-91.
- Brown, D. A. & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin*, 99. 66-77.
- Bussey, K. & Grimbeek, E, J. (1995). Disclosure processes: Issues for child sexual abuse victims. In K Rotenberg (Ed.), *Disclosure processes in children and adolescents* (pp.166-203). NY: Cambridge University Press.
- Bybee, D. & Mowbray, C. T. (1993). An analysis of allegations of sexual abuse in a multi – victim day care center case. *Child abuse & Neglect*, 17, 767-783.
- Child witness project (1995). *Tipping the Balance to tell the secret. The public discovery of Child Sexual Abuse*. London Family Court Clinic Inc.
- D' Angelo, S. L. (2002). Child testimony in sexual abuse cases. When children testify in court. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynaecology*, 15(3), 170-174
- Daro, D. A. (1994). Prevention of child sexual abuse. *The Future of children*, 4, 199- 223.

- DiPietro, E. K., Runynan, D. K. and Fredrickson, D.D. (1997). Predictors of disclosure during medical evaluation for suspected sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 6, 133-142.
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free press.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I. & Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics, and risk factors. *Child abuse & Neglect*, 14, 19-28.
- Fontes, L. A. (1993). Disclosures of sexual abuse by Puerto Rican children: Oppression and cultural barriers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 2(1), 21-35.
- Furniss, T. (1991). *The multi-professional handbook of child sexual abuse: integrated management, therapy, and legal intervention*. London: Routledge
- Futa, K. T., Hsu, E. and Hansen, D. J. (2001). Child sexual abuse in Asian American families: An examination of cultural factors that influence prevalence, identification, and treatment. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 8, 189-209.
- DiPietro, E. K., Runynan, D. K. and Fredrickson, D.D. (1997). Predictors of disclosure during medical evaluation for suspected sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 6, 133-142.
- Goodman – Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G., Jones, D., & Gordon, D. S (2003). Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse. *Child abuse & Neglect*, 27, 525-540.
- Gries, L. T., Goh, D. S., Andrews, M. B., Gilbert, J., Praver, F. and Stelzer, D.N. (2000). Positive reaction to disclosure and recovery from child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 9, 29-51.
- Gries, L. T., Goh, D. S. & Cavanaugh, J. (1996). Factors associated with disclosure during child abuse assessment. *Journal of Child Sexual Abuse*, 5, 1-1.
- Hunter, J. A., Goodwin, D. W. and Wilson, R. J. (1992). Attributions of blame in child sexual abuse victims: An analysis of age and gender influences. *Journal of Child Sexual Abuse*, 1, 75-89.

- Jackson, S., Newall, E., & Backett-Milburn, K. (2015). Children's narratives of sexual abuse. *Child and Family Social Work*, 20(3), 322–332.
- Jones, D.P.H. (2000). Editorial: Disclosure of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 24(2), 269-271.
- Kaufman, K. L., Hilliker, D. R. & Dalleiden, E. (1993). Subgroup differences in the modus of adolescent sexual offenders. *Child Maltreatment*, 1, 17-24.
- Kazarian, S.S. & Kazarian, L. Z. (1998). Cultural aspects of family violence. In: S. S. Kazarian & D. R. Evans (Eds.). *Cultural clinical psychology: theory, research and practice* (pp. 316-347). Oxford: Oxford Univ. Press.
- Keary, K. & Fitzpatrick, C. (1994). Children's disclosure of sexual abuse during formal Investigation. *Child abuse & Neglect*, 18, 543-548.
- Kendall – Tackett, K. A., Williams, L. M. & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: a review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113: 164-180.
- Knoll, J. (2010). Teacher sexual misconduct: Grooming patterns and female offenders. *Journal of Child Sexual Abuse: Research, Treatment, & Program Innovations for Victims, Survivors, & Offenders*, 19(4), 371–386.
- Koverola, C & Foy, D. (1993). Post –traumatic stress disorder symptomatology in sexual abused children: Implications for legal proceedings. *Journal of Child Sexual Abuse*, 2, 119-127.
- Lamb, M. E. & Garretson, M. E. (2003). The effects of interviewer gender and child gender on the informativeness of alleged child sexual abuse victims in forensic interviews. *Law and Human Behaviour*, 27(2), 157-171.
- Lamb, M. E., Orbach, Y., Stenberg, K. J., Espilin, P. W. & Hershkowitz, I. (2002). The effects of forensic practices on the quality of information provided by alleged victims of child abuse. In H. L. Westcott, G. M. Davies, and R. Bull (Eds.), *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. (pp. 131-145). Chichester, England: Wiley.
- McAlinden, A. (2006). 'Setting 'Em Up': Personal, Familial and Institutional Grooming in the Sexual Abuse of Children. *Social & Legal Studies: An*

International Journal, 15(3), 339-362.

McLeod, J., & McLeod. (2011). *Δεξιότητες συμβουλευτικής. Ένας πρακτικός οδηγός συμβούλων και όσων ασκούν επαγγέλματα υποστήριξης του ανθρώπου.* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Naidoo, L., & Van Hout, M. C. (2021). Child sex offender mind-set and grooming strategies: a discourse analysis of sex offender narratives from South Africa. *Journal of child sexual abuse, 30(2), 1-20.*

Olson, L. N., Daggs, J. L., Ellevold, B. L., & Rogers, T. K. K. (2007). Entrapping the innocent: Toward a theory of child sexual predators' luring communication. *Communication Theory, 17(3), 231-251.*

Paine, M. L. & Hansen, D. (2002). Factors influencing children to self - disclose sexual abuse. *Clinical Psychology Review, 22, 271-295.*

Palmer, S. E., Brown, R. A., Rae- Grant, N. I. and Loughlin, M. J. (1999). Responding to children's disclosure of familial abuse: What survivors tell us. *Child Welfare, 78, 259 - 282.*

Parent, S., & Bannon, J. (2012). Sexual abuse in sport: What about boys? *Children and Youth Services Review, 34, 354-359.*

Pease, A. (1991). *Η Γλώσσα του Σώματος.* Αθήνα: Έσοπτρον.

Plummer, C. A. (2006). The discovery process: What mothers see and do in gaining awareness of the sexual abuse of their children. *Child Abuse & Neglect, 30, 1227-1237.*

Quas, J. A., Goodman, G. S & Jones, D.P.H. (2003). Predictors of attributions of self-blame and internalizing behavior problems in sexual abused children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44, 1-14.*

Reiser, M. (1991). Recantation in child sexual abuse cases. *Child Welfare, 70, 611-621.*

Roesler, T. A. and Wind, T.W. (1994). Telling the secret: Adult women describe their disclosures of incest. *Journal of Interpersonal Violence, 9, 327-338.*

Sas, L. D., Hurley, P., Hatch, A., Malla, S. and Dick, T. (1993). *Three Years After the*

- Verdict: A Longitudinal Study of the Social and Psychological Adjustment of Child Witnesses Referred to the Child Witness Project, London, Ontario: Child Witness Project, London Family Court Clinic Inc.
- Schaeffer, P., Leventhal, J.M., & Asnes, A.G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child Abuse & Neglect*, 35, 343–352.
- Sorsoli, L., Kia-Keating, M., & Grossman, F.K. (2008). "I keep that hush-hush": male survivors of sexual abuse and the challenges of disclosure. *Journal of Counseling Psychology*, 55 (3), 333-345.
- Staller, K. M., & Nelson - Gardell, D. (2005). A burden in your heart. Lessons of disclosure from female preadolescent and adolescent survivors of sexual abuse. *Child abuse and Neglect*, 29 (12), 1415-1432.
- Shon, L., & Tewksbury, R. (2020). Constructing a typology of male-on-male child molestation: A qualitative analysis of victims' narratives within the boy scouts of America. *Journal of Sexual Aggression*, 27(2), 1–15.
- Summit, R. C. (1983). The sexual abuse accommodation syndrome. *Child abuse and Neglect*, 7, 177-193.
- Tyler, K.A. (2002). Social and emotional outcomes of childhood sexual abuse: A review of recent research. *Aggression and Violent Behaviour*, 7, 567-589.
- Ullman, S.E. (2003). Social reactions to child sexual abuse disclosures: A critical review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12 (1), 89-121.
- Ungar, M., Tutty, L., MacConnel , S., Barter, K., & Fairholm, J. (2009). What Canadian youth tell us about disclosing abuse? *Child abuse & Neglect*, 33, 699-708.
- White, T. L., Leichtman, M. D., & Ceci, S. J. (1997). The good, the bad, and the ugly: Accuracy, inaccuracy, and elaboration in preschoolers' reports about a past event. *Applied Cognitive Psychology*, 11, 37–54.
- Winters, G. M., & Jeglic, E. L. (2017). Stages of Sexual Grooming: Recognizing Potentially Predatory Behaviors of Child Molesters, *Deviant Behavior*, 38(6), 724-733.

8C%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE
%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82/%CE%9F%C
E%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3_%CE%94%CE%99%C
E%91%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%A3%C
E%97%CE%A3_%CE%9A%CE%91%CE%9A%CE%9F%CE%A0%
CE%9F%CE%99%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3_%CE%91
%CE%A0%CE%9F_%CE%A4%CE%9F%CE%9D_%CE%95%CE%
9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%
A4%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf

Χατήρα, Κ. (2006). Η ψυχοδυναμική της κακοποίησης στις διαταραχές προσποίησης, το Σύνδρομο Münchausen και το Σύνδρομο Münchausen δι' αντιπροσώπου. Στο Γ. Γιωτάκος και Β. Πρεκατέ (Επιμ.), *Σεξουαλική Κακοποίηση – Μυστικό; Όχι πια* (σελ. 118-131). Ελληνική Εταιρία Μελέτης και πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.